OCAK 1998 SAYI: 146 300.000 LİRA (KDV dahil)

SANAT ADAM

• AYKIRILIKLAR / *Memet Fuat* • 1997'DEN BİRKAÇ ŞİİR KİTABI II / *Mehmet H. Doğan*
• İKİNDİ GÜNEŞİ / *Orhan Barlas* • BİR UYGARLIKTAN ÖBÜRÜNE / *Uğur Kökden*
• EY RUH GELDİNSE GERİ DÖN / *Timur Selçuk* • ŞİİR ÇEVİRİSİ VE ŞİİR ANLAYIŞI / *Roni Margulies*

ADAM

OCAK

ŞUBAT

1997

14

ÖYKÜ

Ambulans ***Zeyyat Selimoğlu*** • Büyükbabam ve Ben ***Oktay Akbal*** • Türkücü Neclâ Hanım ***Fakir Baykurt*** • Kırmızı Odada ***Paul Bowles*** • Fall River Balta Cinayetleri ***Angela Carter*** • Ateşlerden Geçmek ***Mehmet Güler*** • Tokat ***Nursen Karas*** • Yakası Açılmadık Zarf ***Gültekin Emre*** • İçeriye Bakan Kim? ***Mehmet Günsür*** • Kukla ***Ahmet Erkan Doğan*** • Kıyıda ***Hürriyet Yaşar*** • San Giovanni'ye Mektuplar ***Özcan Karabulut*** • Aşk... Masmavi ***Faruk Duman*** • Sabun Kokulu Çocuk ***Belgin Özcan Ökmen*** • Dedeme ***Şule Tankut***

BU SAYININ KONUŞMASI

Necati Tosuner ile Dünden Bugüne

YAZILAR

BEN BURADAYIM SEVGİLİ OKUYUCUM... ***Semih Gümüş*** • "FALL RIVER BALTA CİNAYETLERİ"... ***Şenay Kara*** • MELEK YÜZLÜ ***Cemal Süreya*** • HALİT ZİYA UŞAKLIGİL'İN ÖYKÜCÜLÜĞÜ ***Hakan Sazyek*** • EVET, ÜZÜCÜ AMA... ***Aydoğan Yavaşlı***

GÜNÜMÜZ İSKOÇ KISA ÖYKÜSÜ

ÖZEL BÖLÜMÜ

İskoç Yaşamı Bir Kısa Öykü *(Iain Crichton Smith, Giriş)* • İskoç Kısa Öyküsünün Sorunları *(Deirdre Chapman, Giriş)* • Amerikan Rüyası *(Maureen Monaghan, Öykü)* • Denizci *(Duncan McLean, Öykü)* • *Örümcek (Jane Webster, Öykü)* • *Henry ve Joyce ve 33 Yaşındaki Kadın (Alex Hamilton, Öykü)* • *Pazar (Astrid Wilson, Öykü)*

ADAM

Kaan Arslanoğlu

iki roman birden

Kişilikler

Devrimciler

"Kişilikler" son yıllarda okuduğum en önemli roman.

– Fethi Naci

Türkçede yazılmış hiçbir romanda Kaan Arslanoğlu'nun yazdığı o unutulmaz 73 sayfanın mükemmelliğine rastlamadım. Arslanoğlu Devrimciler'de gerçeklere dışarıdan değil, yaşananların içinden bakıyor; bunun için yazdıkları, suçlamalardan uzak bir özeleştiri olabiliyor.

– Fethi Naci

Kaan Arslanoğlu, bilinen suçlama yollarına başvurmadan, devrimci gençlerin örgütsel yaşantılarını enikonu sorguya çekiyor, yadsıyarak değil, kendine sahip çıkarak yazıyor.

– Semih Gümüş

ÇIKTI!

değerli kitaplar yayımlar.

Seçme Şiirler Dizisi

Adam Yayınları
Türk şiirinin büyük ustalarını
en güzel ürünleri
şiir üstüne düşünceleri
yaşamları
ve yapıtlarıyla yansıtan
bir diziye başladı.

Size açılan
bu küçük kapılardan
tadına doyulmaz
şiir dünyalarına
ulaşacaksınız.

Nâzım Hikmet
Orhan Veli
Oktay Rifat
Melih Cevdet Anday
Cahit Külebi
İlhan Berk
Salâh Birsel
Özdemir Asaf
Sabri Altınel
Edip Cansever
Ataol Behramoğlu
Refik Durbaş

ÇIKTI!

ADAM

değerli kitaplar yayımlar.

ADAM SANAT

Sayı 146, Ocak 1998
ISSN 1300-154X

Sahibi : Adam Yayıncılık ve Matbaacılık A.Ş. adına İnci Asena
Genel Yayın Yönetmeni : Memet Fuat
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü : Sevgi Tuncel
Genel Yayın Yönetmeni Yardımcısı : Turgay Fişekçi

AYKIRILIKLAR	5	Memet Fuat
1997'DEN BİRKAÇ ŞİİR KİTABI II	12	Mehmet H. Doğan
İKİNDİ GÜNEŞİ	19	Orhan Barlas
BİR UYGARLIKTAN ÖBÜRÜNE	28	Uğur Kökden
EY RUH GELDİNSE GERİ DÖN	25	Timur Selçuk
ŞİİR ÇEVİRİSİ VE ŞİİR ANLAYIŞI	29	Roni Margulies
AHMET YEŞİL	34	Mehmet Ergüven
ŞİMDİ NERDE O SALONLAR?	41	Vakur Kayador
SALDIRGANLIĞIN EDİLGİN YÜZÜ : VAN GOGH	53	Tülay Elgün
VENEDİK	60	Gürhan Tümer
OLMAK VE YAPMAK	67	Halûk Cengiz
PALAVRA	74	Hürriyet Yaşar
GÜLÜN ADI ÜSTÜNE DÜŞÜNCELER	77	İzzet Göldeli

ŞİİR

Leontios, 10-11; İskender Fikret Akdora, 15; Vecihi Timuroğlu, 21; Refik Durbaş, 23; Fikret Hakan, 32-33; Yeşim Salman, 38-40; İnci Asena, 43; Müslim Çelik, 47; Tarık Günersel, 49; Oğuzhan Akay, 63; Yelda Karataş, 66; Elif, 69; Nazmi Ağıl, 72-73.

BU SAYIDAKİ RESSAM

Ahmet Yeşil, 34-37.

KAPAK

Düzenleyen : Lowe Adam Tanıtım Hizmetleri A.Ş. **Resimler :** Ahmet Yeşil, ön: *Tehlikeli Yolculuk*, 1997, 90x120 cm. tuval üzerine yağlıboya; arka-üst: *Fırtınalar ve Aşk*, 1997, 80x100 cm., tuval üzerine yağlıboya; arka-alt: *Coşku*, 1997, tuval üzerine yağlıboya, 100x90 cm

ADAM SANAT Aylık Sanat Dergisi; **Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi :** Küçükparmakkapı sok. No : 17 80060 Beyoğlu-İstanbul; Tel. : (0212) 293 41 05; FAX : (0212) 293 41 08; **e-mail:** adam@ada.net.tr **Dizgi :** Adam Yayıncılık ve Matbaacılık A.Ş. Dizgi Birimi; **İç Baskısı** : Şefik Matbaası; **Kapak Baskısı :** Ana Basım; **Dağıtım :** BİRYAY A.Ş.; Gönderilen yazılar basılsın, basılmasın geri verilmez. **ABONE KOŞULLARI :** Yıllık (12 sayı) 3.600.000 TL. (*Şiir Yıllığı* ile Birlikte 4.000.000 TL.) Altı aylık 1.800.000 TL. Yurtdışı Avrupa : 60 DM; ABD : 60$. **Abone ve Eski Sayılar İçin Hesap No** : Adam Yayıncılık ve Matbaacılık A.Ş. adına Yapı Kredi Levent Şubesi 1191 nolu hesap. **İLAN KOŞULLARI :** Kapak içi (siyah-beyaz) 25.000.000 TL; İç tam sayfa (siyah-beyaz) 20.000.000 TL; yarım sayfa 10.000.000 TL; çeyrek sayfa 5.000.000 TL; Fiyatı : 300.000 TL (KDV'li); Kıbrıs 350.000 TL.

ADAMKİTABEVİ

BİLGİNİN AYDINLIĞI

Adam**Kitabevi**, Beyoğlu'nun kültür mozaiğine yeni bir renk getirdi. Üç katlı mekânında okurlarına on dört bini aşkın kitap çeşidini bir arada sunarken, ilk kez denenen bir uygulamayla, önde gelen 30 yayınevinin, baskısı olan bütün kitaplarını da raflarında eksiksiz olarak bulunduruyor. Ayrıca Adam**Kitabevi**, alanındaki tüm kitap varlığını, kullanıma açık bilgisayarlar yardımıyla okurlarının bilgisine sunuyor.

Kitabevinin birinci katına çıktığınızda, aradığınız kitapların yanı sıra Adam**Mola**'yı da keşfedeceksiniz. Sinema öncesi bir kahve molası için, seçtiğiniz kitaplara, dergilere göz atmak, gazetelerinizi okumak ya da bir dost sohbeti için dingin, sıcak bir cafe-bar...

Kitabevi'nin ikinci katına çıktığınızda çok amaçlı bir salonla karşılaşacaksınız : Adam**Salon**... Türk resminin ustalarının yapıtlarından oluşan sürekli resim sergisi bu salonda. Adam**Kitabevi**'nin söyleşiler, paneller, dinletiler, imza günleri gibi etkinlikleri de bu salonda yapılıyor.

Arayıp da bulamadığınız kitaplar için siparişinizi Adam**Kitabevi**'ne verebilirsiniz. Sizinle ilişki kurulabilecek bir telefon numarası bırakın yeter. En geç bir hafta içinde siparişinizle ilgili bilgi size iletilecektir. Dilerseniz isteğinizi telefonla da bildirebilirsiniz.

Bütün kitaplarını AdamKitabevi'nde eksiksiz bulacağınız 29 yayınevi
Adam, Afa, Altıkırkbeş, Anadolu Sanat, Anahtar, Arkeoloji ve Sanat, Birikim, Can, Cem, Çınar, Dharma, Düşün, Düzlem, E, Gerçek, İletişim, İnter Media, İyi Şeyler, Korsan, Metis, Oğlak, Önel, Parantez, Remzi, Sarmal, Say, Sel, Tarih Vakfı-Yurt, Yapı Kredi.

ADAMKİTABEVİ
Küçükparmakkapı Sokak, 17, Beyoğlu-İstanbul

AYKIRILIKLAR

Memet Fuat

Çamaşırcının kızı okumak için kitap isteyince, hoşuna gider diye düşünerek, eline Orhan Kemal'in *Çamaşırcının Kızı* adlı öykü kitabını vermişler. Ertesi sabah kız kitabı geri getirdiğinde beğenmediği yüzünden belliymiş.

"Ne o? Hemen geri getirdin. Beğenmedin mi yoksa?"

Kız gözlerini önüne eğip,

"Ben bunları biliyorum," demiş...

Yazmanın olduğu gibi, okumanın da amacı var...

Demek ki çamaşırcının kızı merak ettiği başka yaşam biçimlerini öğrenmek için okuyordu. Kitaplarla çevresini kırmak, dünyaya açılmak istiyordu. Bir şeyleri merak ediyordu.

Bu onun okumaktan hiç sanatsal tat almadığını göstermez, ama anlaşılan, okumasının öncelikli amacı merak ettiği konularda bilgilenmekti.

Zamanla değişebilir.

Bakarsınız, okumaktan daha bilinçli olarak sanatsal tat almaya başlar...

Kimi aydın insanlar, çocuklarını okumaya alıştırmak için, onlara önce merakla okunan serüven öyküleri, serüven romanları verirler.

Ya da çocuklar kendileri bulurlar bu tür kitapları.

Ben büyük bir heyecanla okuduğum *Mişel Strogof*'un Ferid Namık Hansoy çevirisini hâlâ saklarım. İnkılâp Kitabevi, 1942. İki cilt. Her cildinin fiyatı 50 kuruş. Haydarpaşa Garı'ndaki arabalı kitapçıdan 100 kuruşa kıyıp kendim almıştım.

Sonraki kuşaklar Aziz Nesin'in kitaplarını da kullandılar aynı amaçla. Her yaştan insanın büyük tat alarak okuduğu bu gırgır öyküler, okuma alışkanlığı vermenin ötesinde, toplumsal ilişkilerin gülünç yanlarını sergiliyor, çocukları gerçekleri görmeye, düşünmeye yönlendiriyordu.

Okumanın amacı ne olursa olsun, işin içinde az ya da çok "merak" öğesi yer alıyor. Birçok şeyi sonu ne olacak diye okuyoruz.

Öbür anlatı sanatları da böyle : Reklam olsun diye filmleri bir yerine kadar anlatıp, "Sonu perdede..." derler... Sonunu merak edip görmeye gideceksiniz...

Nâzım Hikmet'in romanları önce baştan, ortadan, sondan iyice bir gözden geçirdiğini, beğenirse baştan sona okuduğunu söylememe şaşanlar olmuştu. Demek ki ona kitapları okutan "merak" öğesi değildi. Başka şeyler arıyordu.

Kanımca bu daha yetkin bir okuma anlayışı...

Oyun yazarlarına da olayların, kişilerin sergilenişi, sorunların ortaya atılıp karmaşıklaştırılışı, neyin, nerede, nasıl çözümlenmesi gerektiği üzerine dersler verilir. Önce düğümleyecek, merak öğesini en üst düzeye çıkaracak, sonra çözeceksiniz. Böyle bir şeyler...

Oysa tiyatroda, daha yetkin izleyicilere, bambaşka tatlar da var...

Neyse, kimi sanatçılar merak kumkuması insanoğlunun kendileriyle ilgilenmesi için yüzyıllardır çırpınıp dururlar...

"Kimi" diyorum, "hepsi" değil...

Belki hepsi ister ilgi görmeyi, ilgi görmekten hepsi hoşlanır... Ama ortaya vurmazlar bunu... Ayrıca, yönlerini çizerken, "Ne yaparsam ilgi çekerim?" diye düşünmezler. Kaygıları doğrudan sanatlarına yöneliktir. Uyaracak olsanız, "İsteyen ilgilensin, isteyen ilgilenmesin! Ben böyle çalışıyorum!" diyerek kapatırlar konuyu...

Ama kimi... Evet, kimi sanatçılar çırpınıp dururlar...

Bir yerlerde bir ilgi kıpırdanışı görmesinler, haydi hepsi oraya...

Sizce, nasıl sanatçılardır bunlar?

Bence, pek yetenekli olmayan, sanatçılıklarıyla ilgi çekemeyeceklerini sezen, kolaya kaçan sanatçılar...

Yazarlığa ilk adım attığım günlerden unutamadığım bir alıştırma önerisi :

"Kimsenin ilgisini çekmeyen, sıradan bir olayı ya da durumu anlatıp okunabilir kılmaya çalış..."

Şöyle bir öykü yazdığımı anımsıyorum :

Elektrikçiler bir kamyonetle gelip elektrik direğinin altında duruyor, direğe merdiven dayayarak sokak lambasının ampulünü değiştiriyor, sonra da gidiyorlar.

Bunu anlatacak, tatlı tatlı okutacaksın...

Yazarlık çalışması...

İçinde hiçbir aykırılık yok... İlginç bir yön de yok...

Ferit Edgü'nün *Yazmak Eylemi* adlı kitabı geliyor aklıma :

Böyle sıradan bir olayı bile isterse bin bir türlü yazabilir insan...

O kitabının önsözünde şöyle diyor Ferit Edgü :

"Birkaç yıl önce, Raymond Queneau'nun *Exercises de Style* (Üslup Alıştırmaları) adlı kitabını çevirmeye çalışıyordum. Amacım kendi dilimde, üslup temrinleri yapmaktı.

"Çeviri ilerledikçe, bu çabamın başarısız kalacağını gördüm.

"Queneau, Paris'te bir otobüste geçen, düşsel, yalın bir olayı anlatıyordu, yüz değişik üslupta.

"Fransız dilinin olanak ve yetenekleri içinde düşünülmüş bu metinlerden birçoğunu Türkçeye çevirmenin olanağı da yoktu.

"Bunu gördüğümde, böylesi bir alıştırmayı Türkçenin olanakları içinde denemenin daha doğru olacağını düşündüm. Ancak bunu, düş gücümün yarattığı bir olay yerine, herkesin yakından bildiği bir olay içinde gerçekleştirmek istedim.

(...)

"Herkesin bildiği bir olayı seçişimin özel (ya da genel) bir nedeni var : Sanatçının düş gücünden doğan değil, yaşanılan, tanığı olunan, sonuçları herkesi ilgilendiren bir olayın, değişik üsluplarda nasıl dile getirilebileceğini göstermek istedim.

(...)

"Düş gücüm (varsa eğer) yalnızca üslupta gösterdi kendini. 101 metin yazdım. 1001 metin de yazabilirdim. Ama, okuyucuya, bir olayın, birden çok yazım olanağının olduğunu göstermeye bu kadarı yeter." (3. basım, Yapı Kredi Yayınları, ss. 7-8)

Neydi Ferit Edgü'nün 101 türlü anlattığı olay?

Esnafı kepenk kapatmaya zorlayan devrimci bir eylem sonucu, 14 Şubat 1980 Perşembe günü, İstanbul'un birçok semtinde, dükkânlar kepenklerini açmamıştı.

Şimdi 101 değişik üsluptan gelişigüzel birkaçını seçip okuyalım :

NOTLAMA

Beyoğlu. Tüm dükkânlar kapalı. Hemen hemen tümü. Açık olanlar yalnız banka ve sinemalar. Anarşistlerin marifetiymiş. Esnafı tehdit etmişler. Esnaf da korkmuş, açmamış kepengi. Bugünkü gazetelerde konuyla ilgili bir haber yok. (s. 9)

ARIKSI

Kitapçıma uğramıştım. Ayaküstü pek fena laflamıyorduk. Bir ara içeriye genç bir çocuk girdi, aptal birine benzemiyordu. Kitapçıya, dükkânın sahibi olup olmadığını sordu. O da, Ben, dedi. Bunun üzerine çocuk (bir eli belindeydi) :

"Yarın dükkânınızı açmayacaksınız, bu caddede hiçbir dükkân açılmayacak yarın. Örgütümüzün buyruğu bu. Uymazsanız, sonu iyi olmaz" demez mi!

Baktım, kapıda da bu sözleri söyleyen gence benzeyen (sanki kardeştiler) bıyıkları yeni terlemiş bir delikanlı duruyor.

Onlar dükkândan çıkınca, ben de çıktım.

Baktım yandaki dükkâna giriyorlar.

Evin yolunu tuttum.

Eve vardığımda kitabımı almayı unutmuş olduğumu gördüm. Ama yeniden çıkmaya üşendim.

Ertesi gün (bugün) saat ona doğru sokağa çıktığımda dükkânların açık olmadığını gördüm. Caddede de çok insan yoktu. Bir ara, dün kitapçı dükkânına giren çocuğu görür gibi oldum. Belki de benzettim. Başkalarına değil de bana bakıyordu. Tanımış mıydı? Yoksa evham mı? (s. 13)

POLİTİKACI

...birkaç tüysüz çıkacak, kanlarına girilmiş, aldatılmış birkaç çocuk ve esnaf onların tehdidiyle dükkânını kapayacak... Olmaz böyle şey! Devlet burdadır! Ayaktadır! Onların haklarından gelmesini bilir! Ancak burda şunu da hatırlatayım ki, esnafın da, korkuya pabuç bırakmaması, hakkını, emeğinin hakkını savunması, yılmadan savunması, direnmesi gerekir. Biz pabuç bırakmayız. Bunlardan üç yüzünü bugün güvenlik kuvvetleri yakalamıştır. Sorguları yapılmaktadır. Yarın, tüm dükkânlar, mağazalar açılacaktır. Halkı mutazarrır etmeye kimsenin hakkı yoktur. Biz ve esnafımız, halkımızın hizmetindeyiz. Bu şuurla açılacak yarın kepenkler. Kimsenin kuşkusu olmasın... (s. 73)

DÜZ-ŞİİR

Hiçbir şey şaşırtmıyor artık bizi, aşkın gülüşünden başka. Soluk bir ışıkta gezdik kenti. Işıksız vitrinlerde yalnızlıklarını yaşar gibiydi mankenler.

İnandırıcı bir kanıt aradım kapalı kapılar önünde. Bekçiler tenha sokakları bekliyordu. Sözcüklerin yetmediği bir an, bir gencin, "Yarına adadım adımı, benim kuşağımın yazgısı bu" dediğini duydum.

Duvarlarda konuşan gençliğin sesi duyuluyordu. Çiziktirmeler – umutsuz aşkımın sesi.

Yarı ölü bir sokakta yazıyorum bunları. XX. yüzyılın bir kapalı, perişan Perşembesi. Kalemimi bilemek için belki. "Hadi ozan, konuş bakalım" denildiğinde hazır olmak için.

Titriyor elim, kalemim. Sesimin bozuk tellerinde nikotin. (s. 115)

Ferit Edgü bir olayı böyle birbirine benzemeyen 101 metinle anlatmış.

"Anlattığı pek öyle sıradan, her gün yaşanan bir olay değil," diye düşünebilirsiniz.

Ama benim elektrikçilerim de böyle 101, ya da 1001 türlü anlatılabilirdi.

Neyi gösterir böyle bir deney?

Yazarlıkta anlatımın her şey olduğunu mu?

"Her şey" demek kolay değil, ama "çok şey" olduğunu...

Sanatsal çalışma daha anlatacağınızı seçerken ya da kurarken başlıyor...

Bunu yadsımanın anlamı yok, ama doğru dürüst anlatamazsanız en güzel başlangıcı bile bir yere vardıramazsınız...

Seçerken ya da kurarken dedik, anlatım dedik...

Nereye geliyoruz :

Sanatın bütün bu aşamalarını öldürücü bir hastalık sardı son yıllarda...

Aykırılık hastalığı...

Sanat alıcısının ilgisini çekme yolunda, yeteneksiz, ya da büsbütün yeteneksiz değillerse de kolaycı, ilgiye doymayan, aceleci kimi sanatçılar; aykırılıklara çılgınlar gibi saldırdılar.

Günümüzün sanat yapıtlarında, seçme, kurma, anlatma, hepsi aykırılıklarla besleniyor...

Seçtiğim ya da kurguladığım şeyleri ilginç kılmak için ne gibi aykırılıklarla donatabilirim?

Anlatımımı ilginç kılmak için ne gibi aykırılıklar yapabilirim?

Kafalar hep bu tür sorulara yanıt arıyor...

Sonunda aykırılık kurgulama yöntemleri belirleniyor...

Her köşebaşında işportalar açılıyor...

Paketin içindekileri beş bardak soğuk suya atıp yavaş ateşte kaynayıncaya kadar karıştırarak pişirin...

Yaşamda yeri yok mu aykırılıkların?

Olmaz olur mu!

Ta baştan, işin kaynağı yaşam...

Büyük ustalar ilkin yaşamda karşılaşıp sezdiler aykırılıkların şiirselliğini, insana özgülüğünü, iç burkucu güzelliğini...

O aykırılıkları yaşayan, yaşatan insanları sevip, kucaklayıp, kuşatıp ilgilere sundular...

Aykırılıklarla insanoğlunu renklendiren, çoğaltan, özgürleştiren, insanlığına insanlık katan ince duyarlıklara ulaştılar...

Bu tadına doyulmaz güzellik gözleri üstüne çekiverince, hemen aykırılık üretme çiftlikleri kuruldu...

Seçmece ya da kurmaca, aykırılık salatası yapıtlar birbirini izledi.

İnsanı yüceltmekten, bütün yönleriyle kucaklamaktan uzaklaşılıp bataklıklara yönelindi.

Bataklıklarda çırpınan insana değil, kendisi bataklığa dönüşmüş olan insana...

Yazıda bu yozlaşmayı görmek görece daha güç...

Sezemiyorsanız, başka bir sanata, sinemaya bakabilirsiniz : Fellini'den Kusturica'ya doğru çizilecek çizginin ucu sinema alanında pek bir başarısı bulunmayan ülkelere kadar uzandı.

Hangi konuyu, hangi içeriği işlersem, hangi anlatımı seçersem daha çok aykırılık yapma olanağı bulabilirim?

Günümüzde yola bu soruyla çıkılıyor.. ❑

MEMET FUAT

denemeler

Dağlarda Yüreğim
Çağını Görebilmek
Çağdaşımız Makyavel

ADAM YAYINLARI

Leontios[1]

KUPA

Dokun ey kupa! o bal saçan dudaklara,
yaklaşmışsın bir kez, tadını çıkar;
kıskanmıyorum seni, ama neler
neler vermezdim olmak için yerinde!

DANSÇI HELLADİA'NIN YONTUSU

Ozanın biri, yeni dizelerle söylüyor
Hektor'un öyküsünü ve Helladia
sırtında asker işi bir aba
meydan okuyor dizelere oyunuyla.
Hem istek var dansında hem de Enyo'nun[2]
yüreklere saldığı o korku, nasıl da
ustaca karıyor kadın inceliğine erkeksi gücü!

KİTARA USTASI PLATON'A YAZIT

Orpheus öldüğünde bir iki Musa kalmıştı geride
ama sen ölünce Platon, işi bitti kitaranın
eski ezgilerden ne ulaşmışsa bugüne
sende yaşıyordu yalnız, senin ellerinde.

ZEUXİPPOS'UN YANINDA BİR HAMAM[3]

Kızma Zeuxippos, yanıbaşına kurulan
bu küçücük hamama; Erotylos da tatlı tatlı[4]
parlamaz mı gökte Büyük Ayı'nın yanında.

AİAS İÇİN[5]

Troya ovasında yatıyor Telamon'un oğlu,
gel gör ki kimseye şan vermedi ölümü,
böyle bir yüreklilik gösterecek başkasını
bulamayan Zaman, kendi eline kıydırdı yiğidi.

İYİ BİR KADINA YAZIT

Rhode'nin mezarı bu. Sur'da doğmuş
ama bu kenti yurt seçmişti kendine[6]
anası babası öldükten sonra geldiğinde.
Güzelliğiyle süsledi evini, bir zamanlar
kente yasayı öğreten o şanlı Gemellus'un.[7]
Epeyce yaşlıydı öldüğünde. Olsun!
Bin yıl yaşamalıydı bence Rhode,
iyi insan o kadar az ki yeryüzünde!

Çeviren : Samih Rifat

(1) Leontios Skolastikos : İS 6. yüzyılda yaşamış Bizanslı ozan. Agathias seçkisinin ozanlarındandır ve büyük olasılıkla Mabeyinci Pavlos'un bir şiirinde ölümüne ağıt yakılan Leontios'la aynı kişidir. Bu şiire bakılırsa İstanbul'a başka bir yerden gelmiş ve genç yaşta burada ölmüştür. Nereden geldiği bilinmeyen takma adı *Minotauros*'tur. Yunan Antologyasında yirmi altı epigramma'sı vardır.

(2) Enyo : Yunan Mitologyasında savaş tanrısı Ares'in çevresinde bulunan bir tanrıça; kimilerine göre Ares'in kızıdır. Homeros onu "kentler yıkan" sözleriyle tanımlar.

(3) Zeuxippos : Bizans dönemi İstanbul'unun en büyük ve görkemli hamam yapısı. İS 196'da İmparator Septimus Severus tarafından yaptırılmıştır. Büyük Kontantinus zamanında genişletilmişti. Bu hamamın Ayasofya'yla Sultanahmet Camisi arasındaki alanda yer aldığı, Mimar Sinan'ın yapıtı Haseki Hürrem Hamamı'nın önündeki parkta bulunan kimi temel kalıntılarının bu yapidan kaldığı sanılıyor.

(4) Erotylos : Büyükayı takımyıldızının yakınındaki bir yıldız. Günümüzdeki adı belli değil.

(5) Aias, Troya savaşının ünlü kahramanlarındandır. Savaşın sonuna doğru ölen Akhileus'un silahlarının ona verilmesi gerekirken haksızlığa uğrar, cinnet geçirir ve kendini öldürür.

(6) İstanbul'u.

(7) Rhode'nin kocası, kimi yorumculara göre İS 405'te Byzantion'a vali atanan Gemellus ya da – daha büyük bir olasılıkla – bir hukuk öğretmenidir.

1997'DEN BİRKAÇ ŞİİR KİTABI
II

Mehmet H. Doğan

1995 Şiir Yıllığı'nda Enis Batur'un "editörlük çalışmalarının şiir ve yazılarını engellememesi gerektiğini" söylüyordum. Bir konuşmada böyle bir şeyin olmadığını söyleyerek bu sözlerime yanıt verdi. Gerçekten de, 1996 ve 1997'de yayımladığı kitaplar Batur'un, nerden bulduğu bilinmez bir zaman ve güç kaynağıyla doludizgin çalıştığını gösterdi biz okurlara. Şiir, deneme, gezi notları, gazete yazıları...

Geçen yıl yayımlanan ve *Altın Portakal Şiir Ödülü*'nü alan *Opera I* bu birikmiş şiir selinin bir kolu, onun şiir kalesinin bir bedeni ise, bu yıl yayımlanan *Doğu-Batı Dîvanı* da ikincisi. İkisinin tek ortak yanı, bu bedenlerin doğallıkla uzun zaman dilimleri içersinde oluşmuş, kendilerini bulmuş olması: *Opera I* 1987-1995, *Doğu-Batı Dîvanı*'ysa 1988-1996 başlama ve bitim tarihlerini taşıyor. (*Opera*'nın henüz tamamlanmamış olduğu düşünülürse, bitim tarihinin de yalnızca I. bölüme ait olması doğaldır.)

Bir şairin hemen hemen aynı zaman dilimleri içinde oluşmuş iki şiir kitabını ayrı ayrı kollar, ayrı bedenler saymanın nedeni, söylemlerindeki göze görünür ayrılık. *Opera*'da, çeşitli biçim ve biçem denemelerinin, tekniklerin üstünde epik bir söylemin egemen olmasına karşılık, *Doğu-Batı Dîvanı*'nda yazı-şiir biçiminde dramatik söylem egemendir. Kitabın alt başlığının 'Dramatik Şiirler 1988-1996' olması da bunu gösteriyor. Bir de, belki epik söylemin gereği, *Opera*'nın, Tekvin-Küre-Tesniye-Mahşerin Dört Atlısı bölümlemelerine karşın tek bir şiir olarak okunması gerekirken, *Dîvan*'ın tek tek Dramatik Şiirler'den oluşan bir bütün olması.

Doğu-Batı Dîvanı'nın içeriğine geçmeden önce bir şey daha söylemeyi önemli buluyorum : *Dîvan*'daki şiirler, öykü-anlatı-şiir sınırlarında : O kıldan ince kılıçtan keskin köprüde rahatlıkla, hiç tökezlemeden dolaşıyor; zaman zaman tartışılan öykü-anlatı-şiir ayrımı konusunda birçok soruya, bu sorunu başarıyla çözmüş olduğu için, kesin yanıtlar getiriyor. Örneğin, bir anlatı ustası, sevdiğim bir öykücü olan Füruzan'ın da dediği gibi "*Gri Dîvan*'daki 'Bir Başka Acı Hikâye' (s. 34) tam bir roman yoğunluğu taşıyor. 34 satır ve bir roman. Ama kesinlikle bir taslak değil."[1] Oysa *Alaca Dîvan*'daki 'The Way They Live Now' (ss. 205-214) adlı şiir 225 satır (dize?), ama roman değil, tam bir öykü. Enis Batur adı geçen konuşmada bu nokta üzerinde dururken, "Öy-

künün, hikâye etme sanatının kılı kırk yaran ölçüler yarattığını, roman sanatının bazı uç örnekler dışında ölçüsüzlükten sıyrılamadığına inandığını" söyledikten sonra şunları ekliyor : "Bütün bunlar, gelip beni 'ölçü' sorununda düğümlüyor. Bir ölçü sanatı şiir; az önce sözünü ettiğim modern söz çözücüler bile sağlam ölçüler kullanmamışlardır. Öykü, bir başka ölçü sanatı, titiz dengeler isteyen bir ekonomisi, tek sözcüğü tartmamızı gerektiren bir örme, dokuma tekniği olduğunu size ben söyleyecek değilim." (a.g.y.)

Doğu Batı Dîvanı'ndaki şiirlerde öykü tümcesi nerde bitiyor, şiir nerde başlıyor, ya da böyle bir kesin çizgi var mı, koymak gerekir mi; şiiri okuyup bitirdiğimizde içimizde tortulanan şeyin ne kadarı öyküden, ne kadarı şiirden geliyor? Bütün bu soruları yanıtlayacak olan kişi, aslında şair değil, okurdur. Sıradan değil, deneyimli şiir okuru. Şiiri 'ne niyetle yenirse o olan muz' gibi bir yemişi yer gibi, tüketir gibi değil, şiirdeki susmaları, boşlukları – yani şiirin asıl oluştuğu yerleri – arayan, araştıran, bulan, çözümleyen bir okur.

Şiirin içindeki susmalara, boşluklara bir örnek, intihar, ölüm sözcükleri geçmeden de bunların verildiği, 'Fantom Ağrı' başlıklı şiirin ikinci kesimi olabilir örneğin. Anafartalar'da bir top mermisiyle bacağı uçan bir subay uzun süre Almanya'da tedavi gördükten sora protezli bacağıyla yurda döner :

> Karaköy'de karşılaştıklarında sezmiş halam
> asıl yaranın içinde yürüdüğünü, durmadan.
> Kış başladığında gelmiş yüksek ağrılar dönemi,
> bir Fransız hekimi söylemiş bunlara fantom ağrı
> dendiğini. 17 Mart 1920 sabahı açılmış kayıkla,
> Kalender'deki küçük iskeleden. 'Her gece uyanırım'
> demişti Semiha hala: 'elimle yoklarım yataktaki boşluğu,
> 'gene uykusu kaçtı' diye düşünürüm önce.
> Beni hayata her gün birkaç saniye süren
> bu fikr-i sabit bağlar.

Kesik bacağın yerinde duyulan fantom ağrının, kocasının intiharından sonra Semiha'nın her gece birkaç saniyelik bir aldanıştan sonra duyduğu ölüm acısına dönüştüğünü hissederiz. Oysa bu da söylenmemiştir şiirde.

Gri Dîvan'ı okurken de, şimdi *Doğu-Batı Dîvanı*'nı okuyup bitirdikten sonra da aynı şeyi düşündüm. Divan'ı oluşturan dramatik şiirlerde, belli bir coğrafyadan değil bütün dünyadan, insanın canını acıtan öyküler, insan manzaraları yatıyor; resmî tarihlere girmeyen, resmî tarihçilerin belki de önemsemediği, ama şiirin, daha doğrusu şairin göz ardı edemeyeceği, ederse şiirsel gereci elinden kaçıracağı olaylar, çoğu kez adı açık açık verilmeyen insanlar yatıyor. Bu manzaraların içine. Goethe'den, Puşkin'den, Halit Ziya'dan... "Denizli'nin Honaz ilçesine bağlı Kocapınar köyünden Ayşe Gümüş'e, İrfan Ömürlü'ye kadar; Büyük İskender'in ölümünden, Çerkez Ethem'den 1970'lerdeki üniversite gençlik hareketlerine kadar; Çengelköy'den Brandenburg Kapısı'na kadar sayısız insan, sayısız olay; yer adı ve öykü... giriyor. Enis Batur'un sözleriyle : "kitabın içinde büyük bir kütüphane bekliyor" okuru.

* * *

Yılın son günlerinde çıktı geldi Ali Cengizkan'ın *Öğle Suyu* adlı şiir kitabı; METUPRES yayını : ODTÜ Geliştirme Vakfı yayımlamış. Kitabın alt başlığında, 'ODTÜ Ormanının 40. Yılı İçin Doğa ve Şiir Üzerine 40 Metin' deniyor.

Konulu, daha doğrusu konusu önceden verilen şiir yazmanın zorluğu ya da kolaylığı üzerine değişik savlar var. Kimileri bu tür şiirleri şiirden saymazken, Kimileri de şairin asıl ustalığının bu tür şiirlerde daha iyi belirdiğini söylüyor. Konu ya da içerik bir 'vesile'dir şairin şiir yazması için. Şair söyler söyleyeceğini, yani şiirini yazar; yazdığı şiir olduğu sürece onun konu içinde mi, konu dışında mı olduğu, şiirin bundan sonraki yaşamına yani okumalara bağlıdır. Picasso'nun Gertrude Stein'ın portresinin ona benzemediğini söyleyenlere 'ilerde benzeyecektir' deyişi gibi, yazılan şiirse her şey bitmiş demektir, gerisi okura, okurun okumasına kalır. Onun gerçeklikle bire bir uyum göstermesi portre ressamlarını ilgilendirecek bir sorundur.

Cengizkan'ın kitabındaki düzyazı şiirlerde ya da metinlerde ODTÜ ormanlarından somut görüntüler arayacaklar da boşuna yorulmuş olacaklardır. Cengizkan, 'genç kaplumbağanın yaşlıya tos atıp onu ilişkiye getirişi'yle başlayıp lirik gelinciklerden, saçak altına yuva yapan kırlangıçlardan, karınca yuvalarından, Tarantula örümceklerinden, köstebeklerden, tırtıllardan, kelebeklerden söz ederek, insanı, hayvanı, ağacı, çiçeği, toprağı, suyu, rüzgârı, güneşiyle bir doğa senfonisine dönüştürüyor şiiri. Bu senfoninin anahtarı Hölderlin'in bir tümcesiyle veriliyor 10. metinde : "Her şeyle bir olabilmek; budur tanrıların yaşamı ve insanların mutluluğu. Canlı olan her şeyle bir olabilmek, haz içinde kendini unutarak doğada yeniden doğmak. Canlı olan her şeyle bir olabilmek! Bu sözle, erdemlik, kin güden öfkeyi; insan ruhu, hükümdarlık asasını bir yana bırakır."

Her şeye bakarak, her şeyin farkında olarak yapılan bu doğa içindeki yürüyüşte, kimi zaman Tarkovski'nin bir filmi, kimi zaman Cesare Pavese'nin bir tümcesi, kimi zaman eski bir mezar taşının üzerindeki bir yazı, bir parkta rastladığı bir tarh açıklaması elini tutuyor şairin, ona yol gösteriyor : 'yaşamın dört asal malzemesi : hava, su, toprak ve ateş' 'karanlık yaratıklar eliyle birbirini yok etmek için kullanılıyor'sa; ateş yalnız ağacın değil, insan yaratığının da başı ve sonu değil midir?' 2 Temmuz 1993 Sıvas yangınını anımsamamak elde midir o zaman : "*Şairin Nergisi* şiirleri öyle çıkageldi avucuma işte, Metin, Behçet ve Uğur'un 1993'te Sıvas'ta duman olan nefeslerine karışarak. Toplumun hayatında çok derin bir kesik, bir kafa travması, kendi kendisinin başına vurarak toplumun kendisinin deli olduğuna kanması." Oysa, biraz önce sözünü ettiğimiz parktaki Narcissus Poeticus'a ait tarh açıklamasında şöyle diyordu : "kökleri balla ezilip macun gibi uygulandığında, ateşle yananlara iyi gelir ve derin kesikleri olan kasları iyileştirir."

"Şairlerin hayatıdır iyileştiren doğayı.../Böyle yazmış 400 yıllık kitap"

dizelerini ekliyor Cengizkan bu çiçek tanımına.

Öğle Suyu'nda en sevdiğim şiirlerden birini alıyorum buraya :

"Itıra değince rüzgârın parmakları, birden bir koku

Kimleri anımsamadık ki....

İskender Fikret Akdora

IŞIN'LI ŞİİR...

Milyon yıl önce de vardım, ŞEYTAN'la, –
Ateşten, sudan uzak;
ANILAR AYNASI'nda emzirirdim GECE'yi,
GÖKYÜZÜ'nü yutup durdukça TOPRAK...

Rimini, 9. IX. 1997

YANSIMA...

Yakut parıltısında ırmağın,
Bir ANI düğümlenir MOR-ÖTESİ;
Düşünler YAŞLANMIŞ'tır, kan-oturmuş ZAMAN'a,
Duyulan yalnız suyun hıçkıran sesi...

Rimini, 15. IX. 1997

BEKLENTİ...

Bir gelen olsa, diyorum, –
Yalnızlığımın ortasına DÜŞ gibi;
Uzaklardan, Venüs'ten, Pluton'dan,
Bir GİZ'den ışınlanıp imgeme düşmüş gibi...

Rimini, 30. IX. 1997

Ama diyor ki içses : Itır mısın, rüzgâr mı, parmak mısın, koku mu? Üzerine bastığın kekik bir başka bütünlüğün türküsünü çığırmıyor mu? Boşalan bir zemberek gibi bazen aklımız, hangi yatakları aşıp da geliyor ceketin cebindeki Rimbaud'ya, Valery'ye, Laureamont'a, Neruda'ya, akıtıp durarak en billur taşlarını.

Birden bir koku..." (s. 48)

* * *

Geçen ayki yazıda da dediğim gibi, sayıca az da olsa iyi şiir kitapları çıktı 1997'de. Geriye kalanların değerlendirilmesini de *Yıllık*'a bırakıyorum.
Aralık ayının ortasındayız. Yıllık çalışmaları bekliyor beni. ❑

(1) Enis Batur'la konuşma, Cumhuriyet Kitap, 26 Haziran 1997

İKİNDİ GÜNEŞİ

Orhan Barlas

"Ne kadar iyi insan değil mi?"
"İyi değil, akıllı."
Gölgede Kalan Yıllar

Gölgede Kalan Yıllar okunması kolay, anlatılması, açıklanması güç bir yapıt. Nerden mi biliyorum? İlkin başıma gelenlerden, sonra da okuduğum üç dört eleştiriden, tanıtma yazısından. Bunların bir bölümü gönül alma, saygı yazısı... Bir bölümünde "bildikleri yerleri" anlatmışlar, bir bölümünde ise anlaşılması pek de kolay olmayan derin, ince görüşler sıralanmış. Şöyle de denebilir : Memet Fuat, bir günler başına gelenleri anlatmış, ama anlatılanlar bizim bildiğimiz Memet Fuat "kimliği" ile çakışmıyor, bir başka deyişle, okur yazarların Memet Fuat imgesi ile anıların Memet Fuat'ı uyuşmuyor... Elbette bu sonuçta bizim önyargılarımız kadar Memet Fuat'ın yer alışının, seçiminin de payı var... Buraya az sonra geleceğim.

Gölgede Kalan Yıllar okunması çok kolay bir yapıt, ama ben ağır ağır, sindire sindire okudum... açık, yalın, akıcı dilin derininde bulunan gizi bulmaya çalıştım... Memet Fuat'ın bize aktardığı olaylar, kişiler içinde bu günedek hiç bilmediğim tanımadığım olgular vardı. Sözgelimi ben spor, sporcu, futbol, voleybol çevrelerini hiç bilmem, oysa Memet Fuat bunlara nerdeyse bir ömür vermiş... Bu bağlamda kusurun bana ait olduğunu baştan kabul ediyorum, çünkü, nerdeyse herkes, Memet Fuat kadar olmasa da, bu işleri azçok biliyor... Sonra yapı işleri var... Yazarın evleri, bahçeleri anlatması başta beni çok şaşırttı... Konakları, köşkleri, apartman katlarını filan nerdeyse mimar, yapı ustası, emlakçı gibi betimliyor... Bir süre sonra anlıyorsunuz ki Memet Fuat bu işe de çok emek vermiş... Ne var ki bu davranışını salt bir dönem "yapı yapmakla, çatı çatmakla" açıklamak eksik kalır... Memet Fuat yolları, dükkânları, alanları, bahçeleri (yeni moda deyimi ile tüm mekânları) içinden gelen bir ilgi ile, sevgi ile anlatıyor...

Sonra insanlar var. Kim bunlar? Ben bunları hiç mi hiç bilmem. Koca koca konaklar, köşkler, saray yavruları, paşa, sultan, vezir çocukları, torunları, koru boyutunda bahçeler... Bu türden bir çevrede hiç mi hiç bulunmadım... Bu çok değişik ortam, yaşam biçemi bende iki izlenim uyandırdı... Önce bunları iyi bir öğrenmek, tanımak istedim... Memet Fuat çok iyi anlatıyor-

du... Yakınlarını, arkadaşlarını bettimlerken sık sık "güzel, alımlı; yakışıklı, çekici" vb. olduklarını özellikle belirtiyordu... Bu gözlem çocukluktan, yeni yetmelikten kalma bir çökelti mi? Ama hiç kimseye çirkin, tatsız, suratsız dediğini anımsamıyorum. Nasıl bunları daha iyi, daha yakından tanımak, öğrenmek istemem? Neyse ki bunlar içinde azçok tanıdığım üç kişi var, oniara da sonra geleceğiz.

Anılar'ı okurken bende uyanan ilk izlenim şu : Bu zengin bir maden yatağı, içinde çok değerli damarlar, filizler var... İşini bilen, yetenekli bir romancı bu anılardan pek âlâ ürün alabilir. Ama, sonra bunun yanıltıcı olduğunu anladım. Bu yapıt "böyledir," bu yapıtın özünde, demecinde "böyle" olmak vardır.

Gölgede Kalan Yıllar'dan kimleri tanıyorum. İlkin ömrümde hiç görmediğim Mehmet Ali Paşa'yı tanıyorum. Bu "tanıma yanılsamasında" ilkin Memet Fuat'ın onu çok sevmesinin ve eşi az bulunur bir gerçeklik ve yaşanmışlıkla anlatmasının payı var... Ama iş bu kadarla kalmıyor. Paşa-Dede süvari... Ben de süvarileri az çok bilirim. Yedek Subay okulundan sonra, dağ topçusu olarak, iki yıl atla beygir arası sevimli bir binekten inmedim (bize bu kadarı düşüyordu!) Sonra bizim orda oldum olası bir süvari alayı vardı. Süvari subayları ile akşamları briç oynar, işret eder, söyleşirdik... Bu süvariler Yuvarlak Masa Şövalye'si, Akıncı-Sipahi, Don Kişot arası (karışımı) çok sevimli, cana yakın insanlar... Dede'de onlardan izler, esintiler iyice belli oluyor...

Vedat Örfi Beyi iyi tanırım. Altmış yıl önce yakınlarıma Fransızca, piyano dersleri verirdi... Ben, yeteneksizliğim yüzünden, en arka sıradan tiyatro kurslarını izlerdim... Arada bir provalarda figüran da olurdum. Babam Vedat Örfi Beyi içinden gele gele sever, sayardı. Görgülü, anlayışlı, yol yordam bilen biri... Sonra düşündüm : Herhalde Tıbbiye'de okurken ve o günlerde yediği içtiği, kaldığı çevrelerde böyle gün görmüş kimselerle tanışmış olmalı... Bizim orda böyle kimse nerden bulunacak... Taşralı olanlar bilir, dışardan biri geldi mi, hemen kuşku ile, kuruntu ile karşılanır... Vedat Örfi Beyin bir kimseye tek kuruş taktığını duymadım... Neden taksın? Adamın işi gücü aldatılmak, dolandırılmak, iki kuruş için bunca yıllık huyundan vaçgeçmeye değer mi?

Üçüncü tanıdık Memet Fuat. Ben Memet Fuat'la ilgili *yansız* bir yazıyı kolay kolay yazamam. Neden? Ülkü Tamer'le ikisi beni üç-beş yüz satışlı taşra gazetesi yazarlığından dergi yazarlığına "terfi ettirdiler"... Böylece belki, altı okurum sekize çıkmadı, ama hiç olmazsa yazılarım eli yüzü düzgün, okunabilir bir halde yayımlanmaya başladılar. Memet Fuat'la biz bir anayolda yan yana yürürüz... Ne var ki yol boyu karşımıza çıkan kişiler ve olaylara ilişkin izlenimlerimiz çok değişiktir... Böylelikle gerekli tepki bağlamında seçeneklerimiz de uymaz... Açık söyleyeyim : Bu durumda olan bir başkasına ben kolaylıkla içerler, kızarım... Ama ona kızamam, üstelik sevgim, saygım azalmaz, artar... Yani Memet Fuat bana (elime çok güç geçen) bir "düşünceye saygı" olanağı sağlar... Bir de şu var : İstanbul'a göçmeden önce sık sık bu kente yolculuk olanağı çıkardı... Sekiz on günlük (bilemedin bir aylık) gezi boyunca ziyaret ettiğim kimselerden biri Memet Fuat'tı. Memet Fuat beni o günlerde eşi kolay kolay bulunmayacak bir içtenlikle dinlerdi... Yanından ayrıldıktan sonra bu üstün dinleme yeteneğine şaşar, bir şeyler düşünürdüm... İşte burda Memet Fuat hiç de iyi yapmadı, aklımdan geçenleri tuttu, ben yazmadan önce bir gazeteciye söyledi... Şu : Böyle bir dinleme ustası çok iyi bir öğretmen olur... Çok iyi, çok yararlı bir öğretim üyesi olur... Belki kırk yıllık

bir gözlem; belki altmış yıllık bir özlem... Nerden nereye!

Gölgede Kalan Yıllar iki açıdan yarıda, orta yerde kesiliyor.

Memet Fuat, yalnız yazın çevrelerinde değil, az çok okur yazar olan herkesçe de bir yazar, bir yayımcı, bir dergi yönetmeni olarak tanınır... Yapıtta bu hiç yok... Bir öykü ile bir olay anımsıyorum. Bir Fransız öyküsünün çevirisini okumuştum (Marcel Aymé'nin olabilir), adam bir yığın olay anlatır, "Asıl öykü, ödül alacak roman bundan sonra başlar," diye sözünü bağlar... Millet Meclisi'nde Atatürk'ten ödü kopan konuşmacı lafını keserken, "Sadede arkadaşlar gelecek," demiş... Memet Fuat sadede gelmiyor... Bile bile gelmiyor, çünkü gerçekten anlatmak istediği şeyler söylediklerinin içinde; bunları anlayan anlar, anlama yeteneği olmayan da ne kadar dil dökseniz gene anlamayacaktır... Memet Fuat ne dediğini çok iyi bilen, titiz, çalışkan bir yazardır... Büyük olasılıkla başkaları da vardır, ama ben tanımadım... Tanıdıklarım arasında en iyi damıtılmış, içinde yabancı madde en aza indirgenmiş dört yazın adamı Ataç, Memet Fuat, Fethi Naci ve Cemal Süreya'dır... Bunlar dış evrendeki başka olaylarla da yakından ilgilenirler, ama her şey döner dolanır yazında karar kılar. Şuraya gelmek istiyorum : Anılar'da yalnız Memet Fuat'ın yaşam öyküsü değil, başkalarının da "sonu" bilinmiyor... Onların öykülerinin sonları da uçta, açıkta bırakılmış... Yapıtın sonuna bir "Kim Kimdi?" bölümü eklenmiş, beş yüzü aşkın bir "kişi listesi"... Sözgelimi ben adımdan başladım, yedi Orhan, dört Hikmet, üç Suzan... Buna göre sayın gitsin... Sermet Muhtar, Rahmi Koç, Mithat Fenmen, Mesut Cemil benzeri çok uzakta duranları bir yana koyalım, yazarın en yakınında olanları öğrenmek okurun hakkı değil mi? Memet Fuat (bana kalırsa) bunu da bile bile yapmıştır. Bilinçli seçimi budur.

Üç dört gündür *Gölgede Kalan Yıllar*'a bir ad bulmaya çalışıyorum... Destan, masal, koçaklama, ne desem olmuyor, dilimin ucuna hep anlamını yarım yamalak bildiğim bir İngilizce sözcük geliyor : SAGA... Bu bir ANA-OĞUL'un sagası... Doğruluğun, çalışkanlığın, güçlükler karşısında eğilip bükülmemenin, ödev duygusunun, başı yukarda tutmanın öyküsü... İşte böylece asıl serüven, asıl yaşamöyküsü de bundan sonra başlar...

Ve onlar iyi ve akıllı idiler ve iyi oldukları için akıllı ve akıllı oldukları için iyi idiler... ❑

PERTEV NAİLİ BORATAV

Folklor ve Edebiyat I
Folklor ve Edebiyat II
Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeceliği
Köroğlu Destanı
Zaman Zaman İçinde
Az Gittik Uz Gittik

ADAM YAYINLARI

BİR UYGARLIKTAN ÖBÜRÜNE

Uğur Kökden

Anamur'a gelindiğinde saat on sekize ulaşmıştı. Uzayıp sünen bir ağustos gündüzü. Yavaş yavaş gücünü yitiren bir ağustos ışığı.

Kasaba çok irileşmiş; her yan, sınırsız bir arazi yağmasının silahlı nöbetçileri gibi, beton kooperatif evleriyle dolmuş. Ne çağdaş anlamda bir şehircilik disiplini içine giriyor, ne de eski sevimliliğini koruyabilmiş. Yaşanmaz görünen bir yaşam merkezi. Hırslı, hoyrat ve plansız bir büyüme. Yeni fatihlerin eski topraklara getirdiği düzen!

Oysa, eskiden "Anamur" deyince, kentin içindeki yerfıstığı tarlaları girerdi düşlerime. Portakal, manolya – özellikle, şaşırtıcı ölçüde çok sayıdaki manolyalar – ve badem ağaçlarını düşlerdim.. Onların ardından gelen palmiyeler, çınarlar, karadut. Bol bol, her yakada rastlanan nar ve incir. Zaten, "nar kenti" Side, az ileride değil mi?

Kent hem Antalya'ya, hem Mersin'e eşit uzaklıkta. Batıyla doğunun ortasında. Bir çeşit, geometrik merkez. Ayrıca, Alanya'yla Silifke'ye de eşit uzaklıkta. Belki, benzer nedenlerle Kilikya uygarlığının da merkezi olmuş. Hititler'den denize doğru esen güçlü yel, buraya dek ulaşan Roma bayındırlık hizmetleri ve sonra Bizans egemenliği taşıyan sikkeler bu gerçeği kanıtlıyor.

* * *

Çarşamba. Yoğunduvar.

Bugün açıklarda dalga var. Kıyıdaysa, yalnızca suları kırıştıran bir esinti. Yüzeysel bir etki. Küçük çaplı bir meydan okuyuş.

Karanlık topraktan yükseliyor. Oysa, deniz hep ışıltılı. Saydam. Deniz, ölümsüzlüğün suyu. İnsanoğlunun önünde duran, gizemi çözülememiş bir bilmece. Doğa tapınağının ana rahibesi! Elini uzatıyor, özenle kucaklıyor, yaraları sarıyor, doyuruyor ve ulaştırıyor bir yakadan öbürüne.

Ondan onca zamandır uzaktaydım. Şimdi, iki adım ötemde. Birkaç metre. Yuvarlak çakıllar üstünde sürünen, onları birbirine sürten gövdesinin sesini duyuyorum. Mırıldanışını. Camkırığı rengini seçiyorum, oturduğum yerden. Bir sürgünün yakınışı, bir asinin haykırışı, bir sevgilinin sitemi gibi, çıkardığı sesler. Bir gece kuşunun kanat çırpışları.

Deniz karşısında varlığım, içi boş taş bir kabuğa benziyor. Birdenbire, yıllarca yaşlandığım duygusuna kapıldım. Oysa, soluk, cam mavisi bir çarşaf gibi uzanıyor deniz. Sabahın güçlü saatlerinde, ışık, sanki belirli bir süre ne yapacağına karar verememişcesine, sularda titreşip duruyor.

Deniz kokusu pencereden içeri dolmakta. Serin bir esinti yüzümü yalayıp geçti.

O saatlerde bir deniz gözlüğüyle dibi seyrediyorum. Topak topak iri parçalarla dolu, yeni sürülmüş bir tarlayı andırmakta; üstünde bir toz katmanı olmakla birlikte, yer yer seyrek çayırlarla kaplı bir tarla. Kuşkusuz bütünüyle sahipsiz görünen, gözlerden ırak, sınırsız bir arazi...

Bu görünüme ters düşen biricik renkli engebe, şurada buradaki büyük yosun öbekleri. Her biri, belirli bir çekim gücüyle yüzeye doğru çekilen titrek saçları andırıyor.

Deniz dibi, külrengi bir yalnızlıktan oluşmakta. Ölü yalnızlık.

* * *

Yıllar önce, aynı sahillerden gönderdiği bir mektupta, "...bu ıslak kıyıda oturup puhu kuşunun sesini dinliyorum" demişti, Adalet Ağaoğlu. "Bana da bir şeyler oldu. Annem gidince, bütün ölümleri hakkıyla yaşamaya koyuldum galiba."

"Puhu kuşu sustu. Köpek havlamaya başladı. Ben, kedileri kovaladım. Akşamüstü de, bir taşın dibinde, yüzlerce kelebek yumurtasından birtakım kurtçukların – pervane, yani – kanatlarını oynata oynata denize doğru ilk uçuşlarına başladıklarını gördüm. Otların arasından binlerce canlı uyanıyor şimdi. Başını eğip bir dakikacık dikkatle yere bakmak yeter. Akıllara durgunluk verecek denli çok sayıda canlının kıpırdandığını görüyorsun."

Gerçekten, doğu Akdeniz'de ya da başka yerde nesneleri kaynağından, amacından ve anlamından bağımsızmış gibi görmek, bir çeşit inançsızlık sergilemek sayılmaz mı? Çünkü, genel anlamda, her şey kutsal! Özellikle de Akdeniz kutsal!

Gerçek şu ki, zaman önünde ne değişkenler sürekli değişken; ne durağanlar (sabitler) bütünüyle durağan. İnsanın sonlu oluşuysa, işte tek değiştirilemeyen kesinlik!

Evet, zaman vefasız, gel geç; direşkenlikten uzak. Şeyh Sadi'nin bir öyküsünde dediği gibi, eski hükümdar gitti, oğlunun (yeni hükümdar) da iki ayağı üzengide. Yani, o da gidici! Büyük Melikşah'ın kısa, çarpıcı öyküsü!

* * *

O gün, öğleden hemen sonra, Mamure Kalesi'ni görmeye niyetlendim. Anamur'a altı km uzakta ve deniz kıyısında; denizin içinde bile denebilir. Sağında solunda kumsal uzanıyor. Roma temellerinin üstüne oturan bir Selçuklu-Osmanlı kalesinden çok eski bir Ortaçağ şatosunu andırıyor. Zaten, kalenin yol karşısına düşen salaş bir çardakaltı lokantası da kendisine bu ismi uygun bulmuş : "Şato Restaurant". Tabelanın altındaysa, "balık/fish" yazılı.

Aslında "Mamure", kalenin Selçuklu dönemindeki ismi. Büyük Sultan Alaeddin Keykûbat'ın adına Ertokuş Beğ'in gerçekleştirdiği fetih ganimeti. Silifke Kalesi'ne oranla dıştan biraz daha sağlam, onarımlı. Bununla birlikte sürekli dalgalar dövüyor taş bedeni, deniz tarafında.

Kalenin dışında, geniş, kuşatıcı bir su arkı var; durgun, kokuşmuş yeşil suyuyla birlikte nice bilinmeyeni, kalenin peçeli tarihini de içinde barındırmakta. Unutulmuş ya da anımsanan her şey, kokan ağır suyun dibine oturmuş yumuşak bir tortu katmanı. O tortu yıpranmış yitik seslerin, yorgun tutkuların ve doyumsuz eski özlemlerin mezarlığına dönüşmüş. Görünmeyen, isimsiz bir mezarlık.

Vecihi Timuroğlu

UĞUR'LA SİMİN'İ ZİYARET

Sıcak bir güneş
Suyun koynunda
Balıklarla oynuyor
Seven yaşam
Saran yaşam
Sarı çiğdemler
Sabah açıyor
Akşamleyin soluyor
Açan yaşam
Solan yaşam
Ne ölüm korkun
Ne kinin oldu
Aşkların bilinmiyor
Gülen yaşam
Ölen yaşam
Yeniden açan
Kasımpatılar
Kara güne gülüyor
Coşan yaşam
Küsen yaşam
Kurtarmak için
Emekçileri
Sesin hâlâ yürüyor
Yiten yaşam
Süren yaşam

Bu arada, küçük bir giriş kulesi.

Ne var ki, büyük kemerli ve demir kapılı asıl girişten geçtikten sonra içeriye, iç kaleye varılabiliyor. Ancak kale içi, özellikle belli belirsiz bir Selçuklu esintisi taşıyan küçük cami çevresi, otlardan, kırık ve düzgün taşlardan ve molozdan arındırılmamış. Herhangi bir düzenlemeden çok uzak bir kargaşa içinde. En küçük bir yeşilliğe özlem duyacak ölçüde bakımsız, arık, ağaçtan yoksun. Hepsi hepsi birkaç zeytin ağacı göze çarpıyor, koca kalenin içinde.

Gerçi mescit elden geçmiş, bu belli. Ancak insansız : ne cemaati, ne imamı ne müezzini var. Betona çakılı su tulumbasını boş yere çalıştırmayı denedim. Dolayısıyla, ne de suyu!

Bu arada, kalenin üç katlı yüksek kulesine çıkan iç merdivenler ışıktan, yalınkat bir güvenlik korkuluğundan bile yoksun. Kara taş, her yere ve tüm zamanlara egemen. Onunla birlikte, yanısıra taşıdığı karanlık da. Öte yandan, çağdaş bir İtalyan şairinin dediği gibi, "nereye iniyor acaba, kalenin tekinsiz / kuytu dehlizleri?"

Orta Toros dağ zincirinin Rüzgârlı Burun uzantısına yerleşmiş bu doğu kalesini, yüzyıllar boyu içinde kıskançlıkla koruduğu gizemini, her taşına sinmiş bulanık çehreleri orada öylece bırakıp batıya, güney batıya doğru yürüdüm. Bir saat uzaklıktaki Anemurion'a doğru.

"Kalıntılar, yıllar yılı hep orada!" demişlerdi.

Ne tuhaf bir gerçeklik! Kim kime bekçilik ediyor? Günümüz insanları uzak düne mi? Yürekleri doğruya gitmemiş geçmiş zaman, bugüne mi?

"Mozayık sanatının en yetkin örnekleri, antik bir konser salonu (Odeion), tiyatro, tabanı mozayık döşeli iki katlı hamam, bin yıllık ünlü ölülere ayrılmış bir mezarlık (nekropol), iki yanı sütünlu onur caddesi, yirmi km.yi aşan bir uzaklıktan su taşıyan taş kanallar; ve, en sonra da bir geç dönem bazilikası."

"Hepsi orada, eski kentte! Anemurion'da!"

Gerçek o ki, Anemurion bir aldanış kenti olmuş. Herkesin ele geçirip hiç kimsenin sahip olamadığı bir varlık. Büyük İskender'den önce, üç uzun yüzyıl Pers yurdu! Selçuklular gibi Persler de, hep suyun ardında koşup durmuşlar. Aynı topraklardan gelerek sürüp giden bu uzun koşu, ancak Akdeniz kıyılarında belirli bir dinginliğe ulaşabilmiş. Silifke, Anamur, Alanya çizgisi üstünde.

Uzak, susuz topraklardan gelenlerin incirle, zeytinle, limon, nar, muz ve portakalla tanıştığı bereketli, kutsal ovalar. Yeşil ve sıcak toprak.

Akşamın ileri saatlerinde nasıl deniz sessizliğe ve dinginliğe kavuşuyorsa, Asyalı atlılar da öylece Akdeniz'in önünde baş eğmişler. Aldanışı ve yenilgiyi kabul etmişler.

Doğulu, sonra Makedonya'lı Batılı atlıların yerini, İskender'in mirasından pay koparmaya çalışan Selevkoslar, onları da Romalılar izlemiş. Ancak hiçbirinin bu sonuncular ölçüsünde uzun süre bu topraklarda kalmadığı görülüyor. İz bırakmadığı. Ta ki, Selçuklular gelinceye dek...

Gündüz, birkaç gün önce, doğu kıyısının – Bozyazı – meyve bahçelerinde kızıl tomurcuklar halindeki meyveleriyle nar ağaçlarını, ağaç diplerine dökülmüş kaysıları, daha yeşilliğini korumakla birlikte yarık çizgisi iyiden iyiye belirmiş şeftalileri, sonra beyazdan pembeye ve pembeden koyu kızıla, mora giden karadutları görüp imrenmiştim.

O dakikalarda deniz, görünmeyen tanrısal bir şimşeğin mavi ışığıyla boyanıyor; gitgide yeşile dönmek için savaş veriyordu.

Ortaya, çözümsüz bir çelişki yumağı serilmişti.

Bir yanda yaşayan doğanın – değeri gün geçtikçe küçümsenen – sonsuz canlı ürünleri, öbür yanda söyledikleri "söz" bugün bile geçerli sayılan ölü örenler.

Anemurion ve Mamur(iy)e. İşte, bir uygarlıktan öbürüne geçiş!

* * *

Sonunda, açıkça görülüyor ki, kutsal Akdeniz her şeyi kendine benzetmiş : Romalı, dikbaşlı Kartacalı'ya dönüşmüş; İsrailoğullarıysa, bir dönemin acımasız, saldırgan Asurlu savaşçılarına. Öte yanda, batıdaki kurumlu bir imparatorluğun öznesi İspanyol da, ölümü pahasına bile olsa onurundan ödün vermeyen sert yüzlü Berberî'ye benzemiş, zaman içinde.

Yunanlılar mısırlılaşıyor; buna karşılık başları çelenkli, sırtları demir pullardan örülmüş zırhlı giysili, güçlü ve kalın elleri kalkanlı, kısa mızrakları-

Refik Durbaş

BÜRDE

Kış geldi sen gelmedin, oysa dudakların
ve kar beyazı gerdanınla bembeyazdın

Soğudum yüzünde

Kapadın kapısını yalnızlığın, kalbinin de
saçının her telinde binlerce kuş cesedi

Kış geldi sen gelmedin ve avcuma bıraktın
karasevdanın kara örümceğini, ben ayazdım

Boğuldum hüzünde

Kış geldi kış geldi, sen gelmedin gelmedin
böyle naçar bıraktın hem beni hem kendini

Sevdanın güzünde

---

nın temreni yere doğru eğilmiş – kutsal atları, arabalarıyla – yüz bin Persli bile, Ege Adaları'na gelince yumuşayıp gevşiyor. O denli ki, gittikleri yerde, Susa'yı unutmuşlar; denizin sunduğu yeni, yoğun sevgiye dalmışlar.

Ayrıca, herkes, topluca, biraz Fenikeli olmuş.

Aslında, Akdeniz, "özel bir isim" değil bir "sıfat." Ortak bir yaşam biçimini tanımlayan, sınırları belirleyici bir sözcük. Aynı mozayığın parçalarını bir arada tutan bir çeşit dış çerçeve. Yarı yarıya yitik eski şarkıların beşiği, küllenmemiş sıcak tutkuların ocağı, buğulu mavi bir çukurluk!

Artık şimdi, tek bir dilin konuşulduğu modern bir Babil Kulesi sayılabilir, Akdeniz. Kule merdivenlerinin indirip çıkardığı eski insanların yerini, günümüzde denizin getirip götürdükleri almış.

Gerçek ve kapsayıcı anlamıyla, o bir *mare nostrum!* Herkesin birlikte, ortaklaşa sahip çıktığı, benimsediği bir bölge. Bir heyecan, sınırsız sevgi, hüzün ve çılgınca coşku toprağı. Tek bir ülkenin değişik kıyıları, ya da. Tıpkı, tek bir halkın çeşitli bireylerinden oluşmuş bir büyük aile gibi...

Orada yaşanan, aynı mevsimin benzer günleri. Her gün öbürüyle eşdeğer. Önceki ya da sonrakiyle. Acaba, Palermo'lu (Sicilya) küçük bir öğrenci, bu açıdan bakınca, gerçeklere parmak basmayı ne denli başarmış? "Akdeniz'in bir rengi var, diyor küçük kız, parlak mavi ya da çarpıcı turuncu; bir tadı var : şekerli ve biberli; bir kokusu var : baş döndüren, uçuran bir çöp kokusu; çürümüşlük kokusu!"

* * *

Doğru, denize özgü bir koku var gerçekten. Deniz kokusu ya da "deniz kokmak!"

Çocukların denizle birlikteliği, hep olağanüstü ögeler taşıyor, sonuçlar doğuruyor. Şu anda, kimi iskeleden derin suya atlayarak kumsala doğru çalakulaç yüzüp duruyor. Kimi de kulağındaki çökmeyi hiçe sayarak sürekli dibe dalıyor; sonra çıkıp ıslak ahşap iskelenin kaygan tahtaları üstüne deniz kestaneleri istifliyor. Her biri, siyah birer kirpiye benzeyen küçük hayvancıklar...

Denize karşılık kumlarda olağan dışı bir sıcaklık yoğuşmasıyla karşı karşıya insanlar. Nerdeyse, çıplak ayakla yere hiç basılamıyor. Ağaçların altına dökülmüş ince kum katmanı, yerlerde sürüklenen iri kozalaklar, sarımtırak kehribar renkli – kimisi çürümüş – iğne yapraklar, hepsi bir arada değerli bir kula halısı gibi toprağı süslüyorlar. Ve, uzaktan uzağa, ağır bir susam kokusu duyulmakta.

Bugün, Umut sudan erken çıktı. Barış daha geç, vakit öğleye yaklaşırken. Denizi çok güçlükle bırakan, vefalı bir dost gibi, çocuk bir yandan tatlı suyla yıkanıp kurulanıyor; öbür yandan da, "Daha deniz kokuyorum!" diyor. Gerçekten Barış'ın yüzü ve bedeni iyiden iyiye serindi; dediği gibi de, gövdesi "deniz" kokuyordu. Üstünde, Akdeniz'in ve tuzun nemli kokusunu taşıyordu. Bastığı mührü.

Ancak onlar, iki kardeş çok mutluydu gene de. İkisi birden. Denizle böylesine yakın, içli dışlı olmak, çocukları geri dönüşsüz bir yaşama sevincine boğmuştu. Bunu da kimse onların elinden alamaz görünüyordu. Mutluluğun o hakkedilmiş hakkını.

Zaten, öğle yemeğinin ardından uykuya yatacaklar. Doğanın kış uykusuna, genç bedenlerin yaz uykusu karşılık düşüyor.

Bu sırada dışarıda, yoğun çam ıtırı deniz kokusuna karışmakta. Körpe dalları dolduran, ağırlaştıran kızıl meyveler. Sabırsız bir gençlik isyanı gibi, göğe doğru boy atmış selviler. Yanı sıra önce parmaklarımı, sonra yüzümü karaya boyayan tılsımlı karadut.

Gözlerden bütünüyle saklı, yitik bir doğu bahçesi ya da isimsiz bir Akdeniz cennetinde de, ancak böylesi *Binbir Gece Masalları*'nın lezzet dolu meyveleri, çılgın renklerle süslenmiş ender çiçekleri yer alabilir : "Osmanlı ayvaları, Suriye elması, Umman şeftalileri, Mısır'ın misket limonları, Mersin yemişleri, Sultani ağaç kavunu, Nil hıyarları, sonra Halep yaseminleri, Şam nilüferleri..."

* * *

Anamur-Gazipaşa arası, yaklaşık 60 km. boyunca hep yüksek dağ boyunlarıyla ve sürekli dönemeçlerle dolu, yolcuyu sersemleten, rahatsız edici bir yola sahip. Hiçbiri ne tam bitiyor, ne tam başlıyor. Çoğunlukla biri öbürünün içinde.

Yeşille örtülü dağlar, bakıyorsunuz, birden, beklenmedik bir hışımla denize dimdik inivermiş. Buna karşılık, Torosların denizden bir önceki zinciri sarı tepelerden oluşmakta.

Yol boyu, arabanın açık tavan penceresinden çam kokuları doluyor otobüsümüze; serin deniz esintisiyle birlikte sıcak güneş damlıyor içeriye. Aşağılarda yamaçlar çok dik görünse de boş topraklar uzanmakta suya kadar. Ve yeşil, yalnız Akdeniz!.. ❑

EY RUH, GELDİNSE GERİ DÖN!

Timur Selçuk

Sanatı, ikinci dereceden bir yaratıcılık gibi mi görürsünüz? "Yaratan, doğa birinci dereceden yaratıcılardır. Tüm sanat tarihi ikinci dereceden yaratıcıların ürünleriyle doludur" mu dersiniz?

İnançlı bir kişiyseniz, sanatı, sanatçıyı nasıl yorumlarsınız?

Besteci sesler ki : "Ey insanlar, doğadaki tınıları dinleyin, yaratanın size verdiği işitme duyusunu, bilginize katıp, sizlere armağan ettiği akıl süzgecinden geçirin. Duyarlılığınız akıl ve bilginizle karışsın, eşsiz dengeyi gönül teliniz titreyerek hissedin ve eserlerimden çıkan sesler, dinleyenlerin gönül telini titretsin. Beni dinleyenler, sevgi, barış ortamına doğru yol alsınlar. Kulak, akıl ve bilgi yoluyla güzeli duyabilsin. Ancak, sevgili besteciler, sakın ölümsüzlüğe özenmeyin. Denizin, kuşun, gök gürültüsünün, dünyaya merhaba diyen bebeğin sesini veremezsiniz."

Yazar der ki : "Ey insanlar, ben size konuşmayanı, konuşamayanı, konuşup derdini anlatamayanı yazıyorum. Onları, beni okuyarak anlayın. Yaratanın sizlere armağan ettiği anlayış, kavrama gücünü kullanın. Eşsiz dengeyi oluşturan her varlığa yakın ve saygılı olun. Sevgi ve barış yolundan ayrılmayın. Ancak, değerli yazarlar, sakın ölümsüzlüğe özenmeyin. Oluşturduğunuz tüm edebiyat, yaratanın yolladığı kitaplardaki tek bir satıra eşit olamaz."

Ressam, çizer renkler ki : "Ey insanlar, doğadaki şekilleri, renkleri gözleyin. Yaratanın sizlere armağan ettiği görme duyusunu, bilgi ve akıl süzgecinden geçirin. Eşsiz dengeyi kavrayın. Ben, kör gözleri, barış, sevgi, birlikte huzur içinde yaşama doğrultusunda uyarırım. Ey ressamlar, ölümsüzlüğe özenmeyin. Resim sanatını oluşturan eserlerin tümü, küçük bir çiçeğin ilahi gerçekliği, yada doğanın doğurganlığı karşısında aciz kalacaktır."

Bütün bu yaklaşımları, her sanat dalı için oluşturabilirsiniz. Önemli olan, sizlerin ilahi yaratana yahut doğanın maddeci gerçekliğine ahlaklı bir biçimde inanıyor olmanızdır. Her iki koşulda da barışseverlikten, hayırseverlikten yana mısınız, yoksa zalimin zulmünden yana mı? Nice imanlı olduğunu söyleyen insan vardır ki, yalancılıkta, düzenbazlıkta üzerine yoktur. Yalnızca maddeci bir anlayışla doğanın yaratıcılığına inananlar vardır ki, demokrat, ahlaklı, üretken, merhametli, hak yemeyen insanlardır. Aslolan kişinin inandığı ile yaptığının eş olmasıdır. Doğaldır ki bu mantık "ben zalimim" deyip zulüm yapanı haklı çıkarmaz.

* * *

Siyasi örgütlerin, dini esasları yahut yurtseverlik duygularını temel alarak geliştirdikleri siyasetler bana her zaman ters gelmiştir. Dolaylı olarak, kendileri gibi düşünmeyenleri dinsiz, yada yurt sevgisinden yoksun kişiler olarak görürler sanki. Her yurttaşımızın gönlünde inançlı ve yurtsever bir yanın olduğu inancını taşımak bana daha yapıcı gelir. Yeter ki, bu olumlu ve birleştirici değerlerin gelişmesini sağlayacak sosyal ortamı hazırlayabilelim.

Ötekilerinden farklı ve net bir biçimde, yaşadığımız düzenin, maddi ve manevi anlamda yozluğunu söyleyen İslami siyasi örgüt, oylarını artırarak ve bir ortaklık aracılığıyla iktidar oldu. Bu siyasi örgüte oy verenlerin dörtte birini bağnaz fanatik bir seçmen kitlesi olarak değerlendirseniz dahi geriye, ulaşabileceğiniz önemli bir kesim kalır. Bu siyasi kuruluşun özüyle sözünün bir olmadığını kısa sürede anladı insanımız. "Bu güne kadar başkaları maddi ve manevi anlamda iktidar nimetlerinden yararlandılar, şimdi sıra bizde" gerçeği kısa sürede ortaya çıktı.

Çok partili siyasi yaşamın başlamasıyla birlikte, farklı yaşam biçimlerinden ötürü, bir kısım yurttaşımız, yönetenler tarafından belli bir mesafede tutuldu. Yeni burjuvazi, Avrupalı gibi düşünen, giyinen, yaşamayı seçenleri çevresine soktu. Geri kalanını dışladı. Bunun adına Atatürkçülük dendi. Fatura o güzel insana çıkarıldı. Sakallı, tespihli, giyimi farklı, beş vakit camiye giden, inancı doğrultusunda bir yaşam biçimi seçenler, ailesini de öyle oluşturan samimi Müslümanlar yasaklanmadı, ama uzakta tutuldu. Bu yurttaşlarımız kendilerini, ötekiler gibi birinci sınıf bir yurttaş olarak göremedi. Adeta kendi içerisinde gettolaştı. Bu insanlarımızın sakin kalabilmeleri için tarikatlar hoş tutuldu siyasi iktidarlar tarafından. Çünkü tarikat, yol göstericinin buyruğuna koşulsuz itaati gerektiriyordu. Bu dengeden tarikat ileri gelenleri de, siyasi iktidarlar da hoşnuttu. Ta ki, İslami etiketi taşıyan güç iktidar olmak isteyene kadar. O zaman siyasi iktidarlar, irticadan dem vurmaya başladılar. Ancak 1946'dan başlayarak "bana ilişmeyen yılan bin yıl yaşasın" politikasını beslediler. Para yediler yedirdiler, partililere ve yakınlarına menfaatler sağladılar, insanı insan yapan tüm maddi manevi değerleri ayaklar altına aldılar. Hâlâ her dönemde karşımıza değişik parti etiketi ve değişik görevlerle çıkmıyorlar mı? Bütün bu akış içerisinde bal tutup parmak yalayamayanlar hırslanmazlar mı? Yapılacak devalüasyonu bağlı olduğu çıkar çevrelerine önceden haber verip komisyonunu çeşitli yollarla alanlar, devlet ihaleleri için, ailesine avanta vermeyeni dışlatanlar, ulvi amaçlarla devlet içinde çete kuranlar, bütün bunlar en üst devlet görevlerinde bulunmadılar mı? Hadi gazeteler bir defa yalan yazdı, yüz defa yalan yazılır mı? Ya kulak gazetesinden duyduklarımız? Bütün bu pislikleri soluyan namuslu sıradan vatandaşta, siyasetçiye saygı ve güven kalır mı? İşte bütün bu olguları siyasete dönüştüren İslami partiye kızmadan, onu kapatmadan önce, nedenlerin derinine inmek gerekir kanısındayım.

Bu İslami siyasi örgütün, demokrasi karşıtı olduğu ve özüyle sözünün çeliştiği kesindir. Hiçbir demokrasi kendisini yok etmek isteyene izin vermez. Aynı siyasi örgütün dini duyguları istismar ettiği de kesindir. Gerçek Müslümanların ve yurdunu sevenlerin tepkisi yerindedir. Son sözü yargı söyleyecektir.

* * *

Geçtiğimiz ilkbahar, konser için gittiğim bir kentte, bir sohbet toplantısına katıldım. Genelde sosyal demokrat çizgide olan bir dinleyici grubuyla

söyleştik. Siyasi örgütlerin yöneticileriyle ilgili olumsuz görüşlerimizin olabileceği, ancak tabanda, onlara oy veren yurttaşlarımızın tümüyle (fanatikler dışında) kardeş olduğumuzun altını çizdim. Bu görüşümün İslami etiketli siyasi parti için de geçerli olduğunu söyledim. Aynı havadan, sudan, topraktan beslenenler düşman olamaz dedim. Ve söylediklerim yadırgandı. Benden, safları düşmanlıklar doğrultusunda keskinleştirmem beklendi demek. Yurt içi ve yurt dışındaki birtakım menfaat odaklarının beklentileri bu değil mi? Savaş ortamında işini yürütmeye devam etmek. Silah satarak, baskı ortamı yaratıp demokratik örgütlenmeyi engelleyerek. Aynı toplantıda, namaz kılmak için fırsatları değerlendiren, ve o eşsiz kitabı yaşam kılavuzu yapmaya, karınca kararınca özen gösteren inançlı kişiliğimin de yadırgandığını gördüm. Kendi gönlümde demokrasiye dayalı sol anlayışımla hiç çelişmeyen hatta bütünleşen dini inancım neden bana yakın olduğunu sandığım insanları tedirgin etsin? Türkiye'mizde solun kat etmesi gereken uzun bir yolun olduğunu düşündüm. Demokrat insan tanımının yeniden özenle yapılması gereğini duydum. Bu doğrultuda, demokrasinin partilerin içerisinde oluşturulmaya başlanması, genel başkan diktatoryasına son verilmesi, tabanın örgütün yaşamında birinci derecede söz sahibi olması ve temsilcilerini demokratik bir biçimde seçmesi gibi yaşamsal önceliklerin gerçekleştirilmesinin, yani parti içi demokrasinin ülkemizin önemli bir sorunu olduğuna inandım. Demokratik kitle örgütlerinin ve genelde sivil örgütlenmenin önündeki engellerin kaldırılması gereğini düşündüm. Darbelerin sivil örgütlenmeyi ve demokratik ortamı yok ederek baskıcı güçlere rahat bir ortam hazırladıklarını bir daha hatırladım.

Eğer silahlı kuvvetlerin yalnızca asli görevlerini yapmalarını istiyorsak, yurttaşlar olarak her alanda ülkemize sahip çıkabilecek şekilde örgütlenmemiz gerekir. Bu olmadığı zaman, özel durumlarda müdahaleye ışık yakmış oluruz. Eğer ordumuzun değerine inanıyorsak, onlara ek görevler yaratmayacak ortamı biz yurttaşların oluşturması gerekmez mi?

Ya bizlerin oylarıyla yaşam bulan partiler? Onlar örgütlenmenin önünü açmazlarsa, memura, öğretim üyesine, sendikalara, gençlik ve kadın kollarına siyaset yapma hakkının tanınması doğrultusunda çaba harcamazsa, biz bu partilere nasıl güvenebiliriz? Artık 1946 ruhundan dem vurmayalım. Yeni ve çağdaş demokrasi anlayışı ve uygulamalarını talep edelim ve uygulatalım. Başımıza bütün bu işleri açan, çarpık demokrasinin adı olan 46 ruhuna, "Ey ruh, geldinse geri dön" diyelim yüksek sesle.

* * *

Hadi biraz başka konulardan söz edelim.

Bir ahçı düşünün. Usta çırak ilişkisi içerisinde yetiştiğini varsayın. Ya da okullu olsun isterseniz. On yıldır da, profesyonel olarak ahçılık yaptığını varsayalım. Bu ahçının önüne bir karnıyarık koyalım, yemesini ve görüş bildirmesini isteyelim.

Bu kez, mesleği ahçılık olmayan, ancak her boş zamanını yemek yapmaya ayıran, malzemelerini kendi seçen, literatürü takip eden, bilenlere danışan, ve bütün bunlardan büyük bir yaşama sevinci duyan ve bu sevinci paylaşan bir amatör ahçı düşünün. O da on yıldır yemek pişiriyor olsun. Onun da önüne aynı karnıyarıktan koyup tatmasını ve fikrini söylemesini isteyelim.

Bu kez, amatör bir ahçı dahi olmayan, ancak yemek yemeyi sevdiği ve maddi imkânları müsait olduğu için, çeşitli lokantaları dolaşıp, yemek yiyip

kendince bir damak tadı skalası oluşturmuş olan "yiyicinin" önüne aynı karnıyarıktan koyun ve fikrini sorun. O da on yıldır "yiyor" olsun.

Sizlere soruyorum kimin görüşü daha az yanlışı, daha çok doğruyu içerme şansına sahiptir?

Şimdi birinci örneğin yerine, konservatuvar eğitimi almış ya da usta çırak ilişkisi içerisinde yetişmiş bir icracı, besteci yahut orkestra şefini koyun.

İkinci örneğin yerine, mesleği doktorluk olan, ancak Chopin etütlere, Beethoven sonatlara kadar piyano eğitimi almış, solfej ve armoni bilgisi olan bir müzik âşığını koyun.

Üçüncü örneğin yerine, mesleği gazetecilik olan, CD koleksiyonu olan, konserlere giden, müzik dinlemeyi seven birisini koyun. Hangi örneğin müzik sanatıyla ilgili görüşleri daha az yanlışı, daha çok doğruyu içerme şansına sahiptir?

İnsanların her konuda görüş bildirme hakları vardır, buna saygı duyulur. Ancak ömrünü, görüş bildirilen konuya adamış olanla, o konuyu "hobi" olarak yaşamını katmış olanın değerlendirmeleri ayrı kefelere konmalıdır. Geçtiğimiz ilkbahar, Galatasaraylılar Derneği, Galatasaraylı besteciler CD'si hazırladı. Bilkent Senfoni Orkestrasını Gürer Aykal yönetti. Müzik bölümü başkanı Ersin Onay'ın da içten gayretleriyle güzel bir çalışma ortaya çıktı. Tüm emeği geçenleri kutlarım. Sayıları az olan dikkatli müzik dinleyicileri için birkaç noktanın altını çizmek isterim. Benim çalışmam olan Mevlana uvertürünün 69'uncu ölçüsündeki, 1'inci ve 2'inci kemanlardaki divisi pizzikatolar, gene 78'inci ölçüdeki, 1 ve 2'inci kemanlardaki divisi pizzikatolar, tahminimce bilgisayar yazısında arızaların net bir biçimde belirtilmemiş olması nedeniyle çalınmadı. Kısa bir zaman dilimi içerisinde orkestra tarafından hazırlanan bu repertuvardaki bu tip yazım aksaklıklarını düzeltecek zaman olmadığını düşünen orkestra yönetimi, bu bölümleri çalınamayı uygun gördü büyük bir olasılıkla. Bir öğleden önce, Ankara'da, çok kısa süreli katılabildiğim kayıt provası sonrası, bendeniz de, bu konunun altını çizmeyi uygun görmedim, çünkü akabinde başlayacak kayıtlar sırasında bu düzeltmeleri yapmak mümkün olmayacaktı. Bu durumu dikkatli müzik dinleyicilerine duyurmak istedim.

Evet sevgili okurlar. Uzun bir aradan sonra ancak bu kadar yazabildim. Her gün yazmak mecburiyetinde olanların Allah yardımcısı olsun.

Her zamanki dostluk ve saygılarımla. ❑

REFİK DURBAŞ

Kimse Hatırlamıyor (Toplu Şiirleri 1)
Nereye Uçar Gökyüzü (Toplu Şiirleri 2)
Düşler Şairi

ADAM YAYINLARI

ŞİİR ÇEVİRİSİ VE ŞİİR ANLAYIŞI

Roni Margulies

Şiir çevirmek genellikle *şiir yazamadığım* zamanlarda yaptığım bir iş. Bugüne kadar üç çeviri şiir kitabı yayımlamış olmamdan,[1] ne kadar sık şiir yazamadığım çıkıyor ortaya herhalde, ama konumuz bu değil! İkincil bir uğraş olarak gördüğüm için, şiir çevirisi hakkında çok uzun boylu düşünmüş, kuramsal yönleriyle fazla ilgilenmiş değilim. Buna rağmen, yaptığım çeviriler tümüyle tesadüfi değil. Oturup düşündüğüm zaman, yarı bilinçli de olsa, bazı genel ilkelere uygun davrandığımı fark ettim.

Birincisi, bir veya birkaç şiirini tesadüfen okuyup beğendiğim, fakat genel olarak şiirini bilmediğim bir şairin şiirini hiç çevirmiş değilim. İkincisi, genel olarak 'derdini' paylaşmadığım; kaygılarını, söylemek istediklerini, dünyaya bakışını kendime yabancı bulduğum bir şairin şiirini hiç çevirmiş değilim. Üçüncüsü, ülkesini tanımadığım, kültürel altyapısına önemli ölçüde aşina olmadığım bir şairin şiirini hiç çevirmiş değilim.

Bunlar ne anlama geliyor? Bir şiiri çevirmek için o şiiri bilmek yetmiyor kanımca. Şairin genel olarak yapıtını ve o şiirin bu yapıt içindeki yerini bilmek, şairin bütün yapıtının kendi kültürü içindeki yerini bilmek ve, en önemlisi, o kültürü bilmek gerekiyor.

Bunları bilmediğimizde, şiirin sadece sözlerini, biçimini çeviriyoruz; içeriğini, açık ve saklı anlam yüklerini, kendi kültürüne özgü göndermeleri (bilemediğimiz için) aktaramıyoruz.

Bunları niye düşündüm? Aylar önce Erdal Alova aradı, yönetmeni olduğu 'Başyapıtlar' dizisi için bir kitap çevirmemi istedi. Özellikle de Wallace Stevens veya Robert Lowell çevirebilirsem çok sevineceğini belirtti. İkisi de iyice bildiğim şairler olduğu için, olabilir diye düşündüm. Wallace'ı daha az severim, Lowell'ın *Life Studies* kitabını alıcı gözüyle bir daha okudum. Ve bu kitabı çeviremeyeceğimi hemen anladım. Çağdaş Amerikan kültürüne tüm aşinalığıma rağmen, Lowell'ın 17. yüzyıl şiirinden, ortaçağ teolojisinden, felsefeden ve, en belalısı, Katolik dininden süzülüp gelen şiirini aktarmam mümkün değil. Kelimeleri aktarabilirdim, ama şiiri değil. Erdal'a da öyle söyledim.

Derken, tam o sıralarda, "Cumhuriyet" gazetesi "Kitap" ekinde Ali Cengizkan'ın dört Lowell çevirisi yayımlandı.[2] Okudukça hayretler içinde kaldım. Meğer Lowell, Oğuzhan Akay veya küçük İskender gibi yazarmış!

"Münih'te Hapse Düşen Bir Deli Asker" şiiri şöyle başlıyor : "Hepimiz Amerikalıyız, Doc dışında, / Kraut bir DP, diz çöküp gözlerimi yıkayan." Türkçe "Doc" ne demek? "Kraut" ne demek? "DP" ne demek? Sonra şöyle bir dize var : "Kedi evleri soğuk hindice konuşuyorlar gardiyanlarımla". Kedi evleri ne demek? Soğuk hindice diye bir dil mi var? Sonra "renkli koğuşların kara ormanlarında" dizesi var. Koğuşlar niye renkli, ormanlar niye kara? Ardından "uçurduğumuz ödemeden başka gelirimiz yok ki". Ödemeyi uçurmak ne demek?

Cengizkan'ın çevirisiyle bu şiiri, ya sürrealist imgelerle dolu bir şiir ya da 1980'lerin bir Türk şairinin yazdığı bir şiir sanmak mümkün. Oysa, şiirin aslında ne uçuk imgeler var, ne de başka hacivatlıklar. "Doc" doktor demek; Almanca lahana anlamına "Kraut" kelimesi Amerikalıların Almanlar için kullandığı argo bir sözcük; "DP", "displaced person", yani savaş yüzünden (şiir İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda geçiyor) yerinden yurdundan olup ortada kalmış kimse demek; "Kedi evleri" diye bir şey yok, "cat-house" kerhane demek; "soğuk hindi" diye bir şey yok, "cold turkey" narkotik almayı bir anda kesmek demek; "renkli" diye bir şey yok, "colored" zenci demek, ormanlar da onun için kara; ödemeyi "uçurmak" diye bir şey yok, "blow" çarçur etmek demek. Çeviri böyle yapıldığında, Lowell'ın şiirinin tümüyle naratif olduğu, garip kelime oyunlarıyla imgelerden tamamen uzak olduğu görülür.[3]

Burada amacım kötü bir şiir çevirisine dikkat çekmek değil sadece.[4] Ali Cengizkan Amerikan argosunu bilmeden bu şiiri çevirebileceğini düşünmüş, Türkiyeli okur açısından bir şanssızlık olmuş, ama çok önemli değil, ilerde bir başkası Lowell'ı gerektiği gibi çevirir, hata düzeltilmiş olur. Üstelik, Ali Cengizkan böyle çeviri yapan tek kişi değil, aralarında ünlü çevirmenlerimizin de bulunduğu çok sayıda çevirmen böylesi hatalar yapıyor.

Benim asıl vurgulamak istediğim, Cengizkan ve diğerlerinin yansıttığı daha genel bir sorun. Sorun şu : Lowell'ın dizesini "Kedi evleri soğuk hindice konuşuyorlar" diye çevirirken, "Bu da ne demek yahu?" diye bir durup düşünmüyor Cengizkan. Niye düşünmüyor? Çünkü Engin Turgut'un "Pötikare bir aşk duygusu eğitiyorsa beni, eskimeyen bir / annenin, zarif bir sızının içine dönebilirim. Göl kenarı izcisi, likör / bir çocuğun büzülen alt dudağıysam..." dizelerini, Ayhan Kurt'un "Postumdan ürkmesin makastar diye / Salyamı gezegen gülabdana akıttım" dizelerini, Metin Cengiz'in "ki durmaz salgın sararır, fırçası / nın ucunda çöl sohbetiyle doğmuş yıldızlar" dizelerini, Orhan Kahyaoğlu'nun "rahimden sızan karasu inanç akıntısıdır, koş / toplan gölcükte, sel ol, harabene kovul" dizelerini ve benzerlerini ve bunların oluşturdukları şiirleri okuya okuya "Bu da ne demek yahu?" sorusunu unuttu artık şiir okurumuz. Dahası, bu soruyu sormanın yanlış olduğunu düşünür oldu.

Kısacası, Cengizkan'ın ve benzerlerinin yaptıkları akıl almaz çeviri hataları günümüzün yaygın şiir anlayışından kaynaklanıyor büyük ölçüde. Şiirin art arda sıralanan güzel ve ilginç sözlerden, seslerden ibaret olduğunun sanıldığı şiir ortamımızda, kedi evlerinin soğuk hindice konuşması da çok doğal karşılanıyor elbet. Bu ortamda, *şairin ne demek istediğini* düşünmek hatalı bir davranış. Dolayısıyla, cat, house, cold ve turkey kelimelerini (gerekirse sözlükten bakıp) aktarmak yeterli. Anlam önemli değil çünkü, kelimeler önemli. Böyle düşünen çevirmen, "Ben bu kelimelerin *arkasında* neler olduğunu anlayabilecek kadar iyi biliyor muyum şairin kültürünü?" sorusunu sormadan, büyük bir kabadayılıkla işe girişiyor.

Bu şiir anlayışı, bir yandan, bir şiiri ve şairi anlamadan, salt kelimeleri aktararak çeviri yapılabileceği yanılgısına yol açarken, bir yandan da tam tersi bir yanılgıya zemin oluşturuyor bazen. 'Şiir çevrilemez' yanılgısının temelinde de şiirin biçimden ibaret olduğu anlayışı yatıyor kanımca. Gerçekten de, günümüz Türk şairlerinin birçoğunun salt kelime oyunlarından, aliterasyonlardan, yan yana geldiklerinde ilginç sesler çıkaran kelimelerden, orta yerde bölünmüş veya bölünmesi gereken yerde bitişik yazılmış kelimelerden oluşan şiirlerini çevirmek mümkün değil. Burada şiirlerden uzun uzun örnekler vermek yerine, küçük İskender'in son kitabı *ciddiye alındığım kara parçaları*'ndan[5] bazı şiir isimleri sayayım, bunları bildiğiniz bir yabancı dile nasıl çevirebileceğinizi düşünün: ruh'hu, köşedendönence, rujartiyeromans, poleatpoet, preH' (dayanamadım, bu son şiirin bütününü vereyim, çevirmeyi deneyin: "Çıkıntıları dolaşıyor / serin dokunuşlardaki / keskin ibadet // Bir şahinin tavsiyesi üzerine / dönüp arkasını / gidiyor dul dağ // görüyor tırtıklı yılan").

Kelime oyunlarının çevrilmesi çok zaman olanaksızdır, yabancı dilin kelimeleriyle o oyun oynanamıyordur çünkü. Şiir kelime oyunlarından ibaret olunca da, şiiri çevirmek olanaksız oluyor. Dolayısıyla, şiir çevirilemez zannediliyor. Oysa, tam tersine, Şavkar Altınel'in *Kuzeyde Bir Adadan* adlı İngiliz şiiri antolojisinin[6] önsözünde dediği gibi, "Çevrilemeyen şey şiir değildir".

Çevrilemeyen şey oyundur, fantezidir. Çevrilen ve çevrilmesi her zaman mümkün olan şey ise, şairin dünya hakkında ve dünyada insanın durumu hakkında söyledikleridir, yani şiirdir. Bunları çevirirken şairin kullandığı biçime ilişkin tüm unsurları yansıtmamız mümkün olmayabilir, ama önemli olan biçimsel unsurları değil, şiiri çevirmektir zaten. ❑

(1) Ted Hughes, *Seçilmiş Şiirler* (Şavkar Altınel ile birlikte), Adam Yayınları, 1987; Philip Larkin, *Seçilmiş Şiirler* (Şavkar Altınel ile birlikte), Adam Yayınları, 1990; *Yehuda Amihay'dan Seçilmiş Şiirler,* Oğlak Yayınları, 1996.

(2) *Cumhuriyet Kitap,* 17 Nisan 1997, No. 374, s. 14-15.

(3) Şiirin aslını okumak isteyenler için, *Life Studies and For the Union Dead,* Noonday Press, 1972, s.8.

(4) Yazıyı fazla uzatmamak için tek tek üzerinde durmuyorum, Cengizkan'ın yaptığı diğer üç çeviri de böylesi hatalarla dolu. Olan Fatih Özgüven'e olmuş: Cengizkan'ın dört çevirisini Özgüven'in yaptığı çok iyi altı çeviri izliyor, Ama Cengizkan'ın çevirilerini okuduktan sonra Özgüven'inkileri okumaya kimsenin sabrı kalmış mıdır bilmem.

(5) Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 1997.

(6) *Kuzeyde Bir Adadan: Ortaçağ'dan Yirminci Yüzyıla Elli İngiliz Şairinden Elli Şiir,* derleyen ve çeviren Şavkar Altınel, Oğlak Yayınları, 1995.

SABRİ ALTINEL

Zamanın Yüreği
Şiirler
Kentin Küçük Sokağı
Seçilmiş Şiirler

ADAM YAYINLARI

Fikret Hakan

GECE

1.
Tüm kitaplar bildirdi :
Gündüzdü,
Evren yaratıldığında

Her yerde.

Gerçek bu :
(Sonraki olmanın
Sıkıntısını çeksen de)
Ey daima/ikinci/gece.

Sonuncu demektir
İkinci
Bilinen evren parkurlarının
Değişmez gerçeğinde.

2.
Gene de
Bağışlıyoruz
Seni

Ağıtları soldurduk bağrına
Artık rahat bırak, diye
Aydınlık, şen türkülerimizi.

3.
Yokluğunda başlat
Varlığını
Ey, aslı aydınlığa dayalı,
Gece.

4.
Karanlık, ilahındır, senin
İlahların giysisi
Aklanmış karamsarlıklar
Değil de ne.

5.
İhtilaller sen'de yapılır.
Bağışlattırmaya çalışır
Törenlerle
Gündüzün sevecenliğinde.

Aydınlık
Senin özür belgen
Değil de ne.

6.
Yaşamın aynası, gün
Meğer evren devingense.
Sen, başlattığını
Bitiriyorsun
Çark'ın herhangi bir
Yerinde.

7.
Tüm yanlışlar bitti.
Kiralıyor
Kendini aydınlığa
Gece.

8.
Bir çözümdür
Gece/
Aydınlığın olduğu/olacağı
Her karanlık kerterizde.

9.
Geceye dönük
Yağmurlarımı
Eskimiş rüzgârlara bıraktım,
Taşıyamasınlar, diye.

10.
Hüznü kullandın, bize
Bir uzlaşma teröristi gibi
Evren takviminin
Her içeriğinde.

11.
Kendini savun/gece
Güçlüysen çık aydınlığa.

21.1.1988 bodrum
14.10.1994 istanbul

AHMET YEŞİL

Mehmet Ergüven

Lawrence Ferlinghetti'nin *Onun* adlı düzyazısında (monolog?) iplik toplamaya mahkûm edilen anlatıcı, bir aralık iple bedenin iç içe geçtiği tuhaf bir sahneye tanık olur; kızın, görünmeyen küçük iplerle devinen imgesi, bunları toplamak üzere yere eğildikçe, kendisini hareket ettiren şey ile özdeşleşir nerdeyse; en azından, iple vücut arasında, açıklamakta zorlandığımız gizemli ve handiyse tözsel bir ilişki vardır bu sahne boyunca.

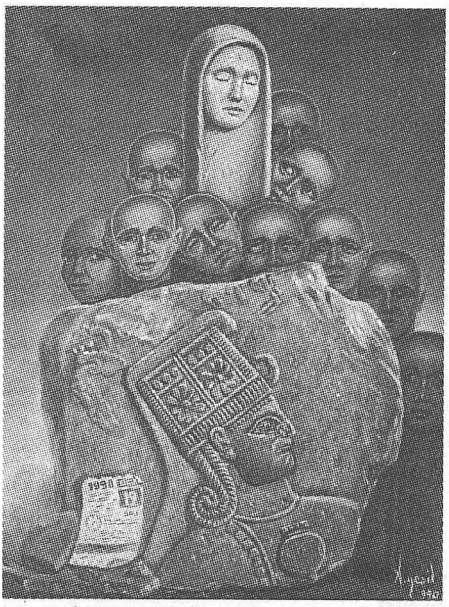

Ben Anadolu V, 1990, tuval üzerine yağlıboya, 90x70 cm.

Ahmet Yeşil de, aynen burada olduğu gibi, kendine özgü dünyası ile gizli bir ibrişim kurdunu çağrıştırır; tuvalde iplikle biçimlenen figür, gerçekte kendi kozasını ören sanatçının son sığınak noktasıdır.

Yeşil, ipliği bulmuş, ama iplikle kuracağı dünyaya düpedüz arayarak karar vermiştir; yeryüzü ve kendisiyle imzalanmış bir barış paktıdır onun resmi. Buna göre, gönüllü olarak feragat ettiği şey, özünde "ya da"nın bilinçli ihlaliyle, olağan tercihin reddi pahasına gerçekleşmiştir burada – tozpembeyi böylesine sahici kılan, can yeleğinden farksız aldatmacanın kaçınılmazlığıdır.

İpliklerin rengârenk dünyası, Yeşil için geçmişle randevudur esasen; yüksükten ibrişime, ipten mandala dek uzayan dişil ve o ölçüde cıvıl cıvıl atmosfer, çocukluktan ilkgençliğe geçişe eşlik eden aile ortamının armağanıdır ona – terzi ana, gereksindiği malzeme ile oğlunun geleceğini dikmiştir sanki!

Sarıldığı şeyi kalkık duruma getiren ip, aslında cinsellikle yüklü bir fetiş nesne olmasına karşın, Yeşil'de figürle örtüşüp, ona şeklini vermekten ötürü, kendiliğinden bunun dışına çı-

kar. Öyle ki, ipe dönüşmek yerine, varlığını ona borçlu bir dünya ile karşılaşırız burada – ip/lik, var olan her şeyin kendisinden hareketle biçimlendiği muhayyel bir töz, daha doğrusu, gizemli bir başlangıç noktasıdır.

Israrla yaşamı olumlayan düşsel atmosfer, kuş ve çiçeklerin renkli dünyasından değil, madde ile mekânın sınır çizgisini iptal eden ipten kaynaklanır Yeşil'de; trajik bölünmeyi engelleyen, özne ile nesne arasındaki mesafenin koşulsuz kaybıdır. Ancak, karamsarlığın panzehiri, bunu kendisinden üretmiş olmaktan dolayı, sonuçta iyimserlikle bile yetinmeyip, dokunaklının sınırına dayanmıştır nerdeyse – ve bu aşamada optimizm, maske olduğunu itiraf eden maskedir artık. Hiç kuşkusuz, sonuçları ne olursa olsun, yaşamla barışçıl işbirliğine girmeye ahdeden Yeşil'in şiddetle ve belki de herkesten fazla ihtiyacı vardır buna. Önce can simidi olan maske, giderek aslının yerine geçmiştir usulca; çünkü burada söz konusu olan şey, keyfî bir seçim olmaktan çıkıp, düpedüz hayatî bir zorunluluğa dönüşmüştür.

İpin mevcudiyeti, bulunduğu ortamda sadece mekânı boşaltmakla yetinmeyip, her şeyi yerçekiminden soyutlandığı civelek bir boşluğa taşır burada; hava sudur, *vice versa*. Yeşil, yapacağı resmi önceden tasarlamış olmasına karşın, işçiliğin sabırla bütünleştiği bu üretim modelinde, ipler ona rağmen başını alıp gider sanki; uygulama evresinde gereksinim duyulan

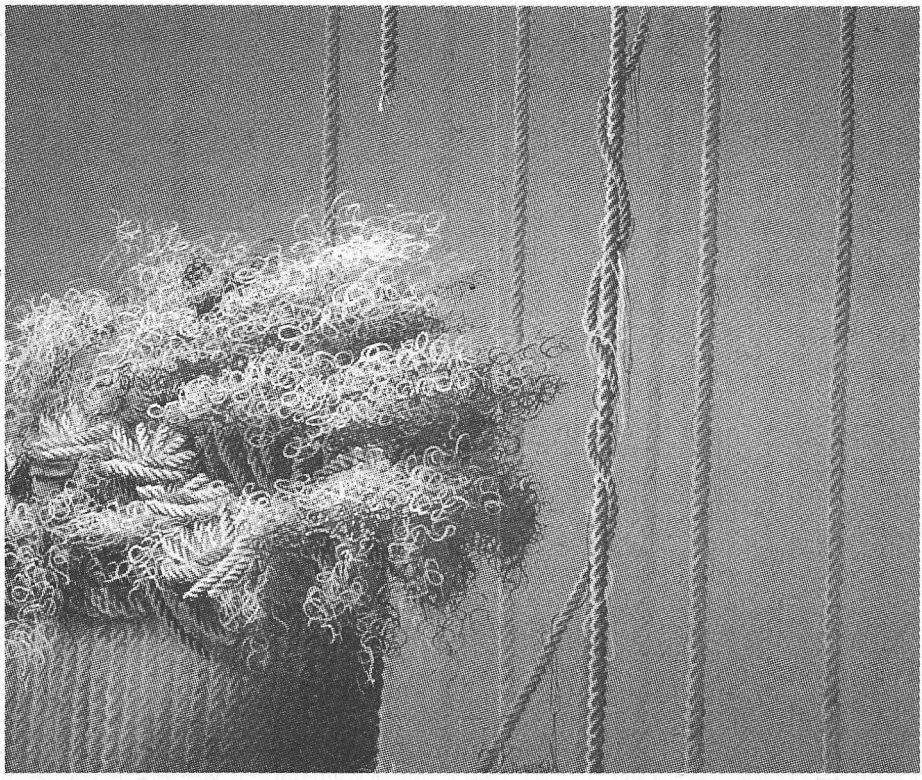

Sonsuzluğa Uzanmak V, tuval üzerine yağlıboya, 65x75 cm.

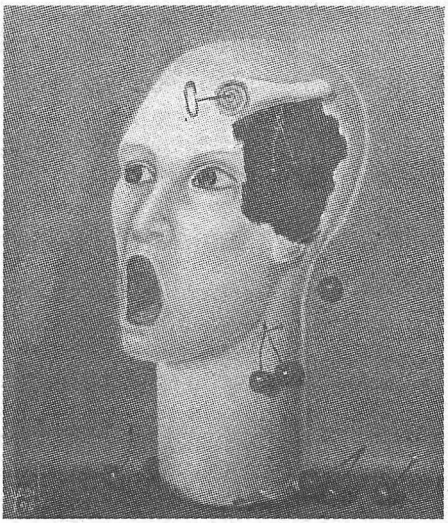

Çığlık, 1989, tuval üzerine yağlıboya, 50x40 cm

zamanın ağırdan akışına koşut olarak, usul usul ortaya çıkan şey, sanatçının kendine ördüğü kozadır. Bu aşamada özne ile nesne arasındaki mesafenin yitimi, tuvalde temsil edilenden gerçek hayata (fiilen yaşanmakta olan) geçerek, Yeşil'in her adımda biraz daha içinde kalmaya mahkûm olduğu barınakla bütünleşip, *ben*'in dolaylı yoldan kendini tecrit ettiği şey ile özdeşleşmesine bırakmıştır yerini; görünürdeki uçarılığa rağmen, ilerledikçe bir köşeye sıkışıp, sahibini düzmece mutluluğa hapseden resimlerdir bunlar – ve Yeşil için sahici olan şey tam da budur; çünkü, kimsenin telaffuz edemeyeceği denli haklı bir gerekçesi vardır onun : çıkmayan tozpembe.

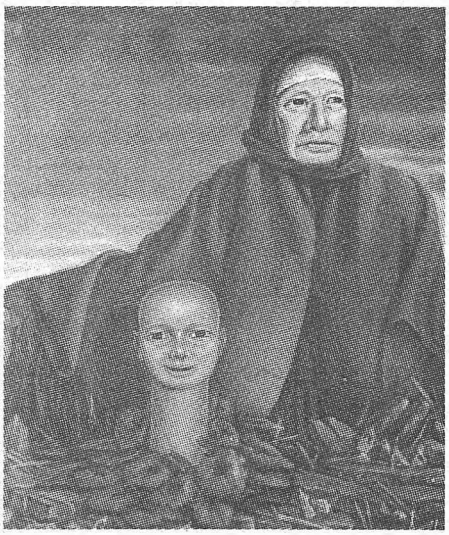

Umut, 1989, tuval üzerine yağlıboya, 85x70 cm

Bütün bunlar, görünür dünyanın kurgulanmasında, düş ile gerçeğin yer değiştirdiğini gösterir bize : Yeşil, düşlerini resmetmez; uyanmak için düş görüp, somut yaşamla diyaloğa girebilmek için resmettiğini düşler sadece – ördüğü kozaya sıkışıp kalan için, olsa olsa dış dünyadır düş.

Öte yandan, resim başlıklarının da altını çizdiği üzere, bir şey söyleme arzusu hep ön plandadır burada; kendine gönderme yapmakta direnen ip, şeklini aldığı şeyi düz anlamıyla algılamayı talep eder bizden. Dolayısıyla ipin kıvrılıp bükülerek şekline büründüğü vazo vazodur, ağaç da ağaç. Sıra, ancak bundan sonra salt anlatıyor olmak için anlatmanın özgürlüğüne gelir; ve o noktada Yeşil'in alabildiğine temkinli davrandığını görürüz; mutluluğun anlatımı, peşinen tekdüzeliğe teslim olmaktır zira. Bu nedenle, Yeşil'de söylenen şeyin şiirselliği, çoğun gerçeküstücülüğün izindeki kurguya devretmiştir sentaksı; uzlaşılmış göstergenin hizmetindeki titiz işçilik ise, hiç şüphesiz, bu kaygının ürünüdür son tahlilde. Bir başka deyişle sentaks, söylenen şeyin işaret ettiğine devredilip, dış dünyadaki karşılığını açıkça algılayabildiğimiz görüntüye uygun bir suret arayışına teslim olmuştur böylece.

Bu durumda, mutluluğun yaşantı içeriği ile temsil edilmesi yönünde herhangi bir beklenti yoktur artık; şekline büründüğü şeyi soğuran ip, yanılsama adına geri plana çekilince, ne/yin söylendiği kendiliğinden önce-

lik kazanmıştır. Yeşil'in izleyici ile kurduğu rahat diyalog bir bakıma bundan kaynaklanır : Kendine özgü mutluluk oyunu, herkesin paylaşabildiği bir zeminde oynanmaktadır. Oysa burada söz konusu olan şey, bulaşkan mutluluğun parodisidir sadece; mutluluk – tıpkı ölüm gibi –, sahibinden başka herkese yabancıdır çünkü; Yeşil'de ise, büsbütün gerçek muhatabının tekelindedir.

Yaşama katlanmanın bedeli, zorunlu mutluluğu şart koştuğu andan itibaren, maske-mutluluk yalnız karşıtının kamuflesi değil, onun gerçek yüzüdür aslında. Yeşil, açık vermemeye kararlı; çünkü buna mecbur, hem de ölesiye. Ne var ki, oyununa böylesine ustalıkla devam ettiği sürece, sonuçta hep izleyiciye çıkıyor fatura.

Her şey ortada : Yeşil'i görüp, resmiyle hesaplaşmanın yolu, ona uymamaktır; maske-mutluluğu değiş tokuş etmeye kalkışanın, sonunda takacağı hiçbir şey kalmaz çünkü.

Unutmayalım : Güler yüzlü mutsuzluğun, mutlulukla en ufak bir ilgisi yoktur – Yeşil, yalnızca gülümsüyor! ❑

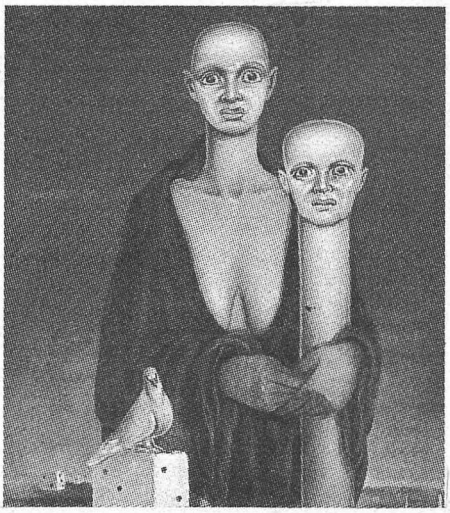

Zar Oyunu, 1989, tuval üzerine yağlıboya, 80x65 cm.

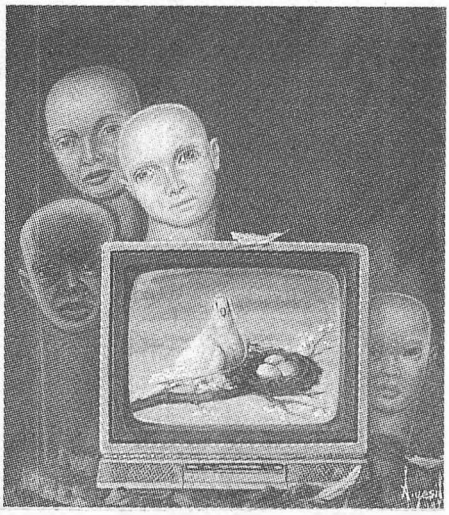

Görüntü ve Gerçekler, 1989, tuval üzerine yağlıboya, 65x55 cm.

Yeşim Salman

KIZ OKULU

Hep söbü kitaplar okutur :
"Pol e Virjini"... "Define Adası"...
"İsmim Melda Medet,
bana Misis Medet diyeceksiniz!"
hazırlık sınıfı Türkçe dersinde
kırmızı kalemle sekiz yazmış kâğıdıma,
dokuz alan coğrafyacının yeğeni.
– fısıldandı –

anneanneme giderken tren
bostanlardan geçer;
tabur tabur yeşil salata,
sırık sırık fasulye domates,
şapkası yana eğik bir korkuluk,
bir de çözemediğim
kimi sırıkların tepesindeki
içi boş yumurta kabuğu...
Misis Medet konuşurken kafası
sağa sola bir oynuyor ya
bana hep sırıkta takılı
o yumurta kabuğunu anımsatıyor

*

kız okulunda
zil çalar ders biter
zil çalar ders başlar,
arada beş dakka
sınıftan sınıfa...
kız okulunda derse geç kalmak yok; kalırsan
gidip Miss Summers'dan kâğıt getireceksin,
her şey başka türlü kız okulunda...

sütun gibi boylu boslu
sütun gibi sert Miss Summers
oylumlu oyulmuş kaya...
azarlarken odasında arkan duvara dönük
saksılara değersin,
gürler İngiliz sözler :
"SAKSILARIMA DEĞME!"
– Don't touch my PLANTS! –

elin ayağın titrer
gözlerin dolar
inci yaşlar gül yanaklardan
yuvarlanmaya başlar...

Miss Summers yumuşar,
masasından kalkar;
biraz itip kakar gibi
biraz sever okşar gibi
yakalar omuzlarından,
kapı dışarı...

kız okuluna başlamışım on bir yaşımda
her gün tekdüze de, cumaları meğer
ilk ders Türkçe, başka sınıfta...
zil çalar daha ben merdivendeyim
koşarım sınıfa; bizimki değil,
kapatırım kapıyı
içerden gülmeler...
yanındakini açarım; bizimki değil,
yine kapatırım
yine gülmeler...
böyle kapıdan kapıya derken
ortalık boşalır, sesler kesilir,
telaşla açtığım sonuncu kapıda
orada Misis Medet, karşısında ben,
"Geç kaldınız! gidin Mis Samırs'dan
kâğıt getirin!"

ben şimdi ne yapayım on bir yaşımda?!
kırık dökük adımlarım taşır yazgıma beni
ki kapıda başkaları da...

sıram gelince girer
bir de üstelik
hırkamdan dolayı göze batarım,
okulda lacivert hırka giyilecek
daha benimki kırmızı; yenisi alınmamış

bir bakar Miss Summers,
dudaklarım titrer, yaşlar kıpırdar,
bıyık altından güler Miss Summers
hırkayı görür asılır yüzü sonra,
"Bir daha bu giyilmeyecek!"

çeker fırlatır hırkamı,
küçük mavi kâğıdı imzalar uzatır
alıp sınıfa dönerim
"Pol e Virjini" sürmektedir
..

Melda Medet bir daha Türkçe öğretmenim olmadı;
Orta 2'de yurttaşlık bilgisi dersine geldi,
bir ara Adalet Partisi'nden meclise gireceği
söylendi, aslı çıkmadı
unutuldu...

kız okulu bitmeden Miss Summers
emekli oldu, ülkesine döndü
yalnızlık içinde öldü...
kimse hiç kimse
kayada saklı sevecen yüreği
unutmadı... unutamadı
yıllar sonra ona şiir yazacağını
ne o bilebilirdi
ne karşısında titreyen
kırmızı hırkalı kız...

ŞİMDİ NEREDE O SALONLAR?

Vakur Kayador

Zamanın ve hayatın nasıl geçip gittiğini anlatmak istediğinizde, bunu o kadar çok şeye benzetebilirsiniz ki... Ama bu benzetmelerin hepsi "eninde sonunda", "istense de istenmese de" benzer duyguları açıklar ve hepsinde "ama az ama çok" bir hüzün, bir burukluk saklıdır. Ve aslında hiçbir benzetme, zamanın geçmesi kadar "sıradan" ve bir o kadar da "şiirsel" değildir. Hayatı bütünlük içinde algılamak isteyen, hiçbir anını ıskalamamakta kararlı olanlar için; dünün kendine özgü lirizmi ile sağlıklı iletişim kurabilmek hem kolay hem çok zevkli bir şeydir. Ancak geçmişin geri getirilmesi mümkün olmayan güzelliklerini "sözgelimi gençliğin kendisini" özleyip, tarihin hiç de hayırla anmadığı dönemler için bile "Ah neydi o günler!..." diye hayıflanmak pek de akılcı bir şey olmasa gerek. Hele bizim gibi yaşları 40'larda dolaşan, 68'lerin tencere kazıntıları ve 78'in sahipleri için; kanla, acıyla, şiddetle, korkuyla yüklü günleri ve yılları, bugünkü kuşaklara "Ne kadar anlamlıydı!.." diye aktarmanın bir mantığı var mı? Kuşkusuz – hangi tarafta olursa olsun – mutluluğu toplumsal bir mücadeleyle elde edilecek ödül olarak görmek, genç omuzlarının taşıyamayacağı kadar ağır sorumluluklar üstlenmek; bir kuşağın anlamlı ve yoğun yaşadığının kanıtı sayılabilir. Ama bu kan gölünün "kurgulanmış bir gerçek" olduğu zaman içinde anlaşılmışsa ve dolayısıyla o yıllar aslında "yaşanmamış yıllar"dan başka bir şey değilse, abartmaya/yüceltmeye hakkımız olabilir mi? Sorunun bir başka yönü daha var. Böyle yoğun, coşkulu ve karmaşık yaşanmış döneme ilgisiz kalmak mümkün müdür, "Bunlar geçmişin gerçekleridir, bugün bir başka gündür" diyerek geçiştirilecek şeyler midir?.. Yani o günlerin bizim bireysel ve sevgili geçmişimiz olması, onları "herkes için" güzel kılmadığı gibi, çok karmaşık yaşanmış olması da öğrenilmesinin gerekli olduğu gerçeğini değiştirmez. Eğer uygar olmak gibi bir iddiaya sahip iseler, insanların, bir biçimde geçmişleriyle nesnel bağlar kurmaları zorunlu oluyor. Bu bağların sağlıklı oluşturulabilmesi yalnız bilim insanlarının özgül çalışmalarıyla değil, hayatı duyarak yaşayan ve aydın olma onurunu sahiplenmek isteyen herkesin ortak çabalarıyla gerçekleşebilir. İnsanların geçmişlerini ve yaşadıkları an'larını anlatmaları gerekiyor, kısacası. Kendi özel yaşantılarında; insanlığı, toplumu ilgilendiren ortak noktaları bulup bunları iletmeleri bir sorumluluk haline geliyor. Yoğun ve sevimli bir şifahi kültürden yazılı kültürü yaşamadan görsel iletişim kültürüne ulaşan bizim gibi toplumlar için bu tür uğraşlar özel bir önem kazanıyor. Tüketim kül-

türüyle ve kitle iletişim araçlarıyla kuşatılmış, "yaşadığı an"a kıstırılmış, eblehliğe mahkûm edilmiş kitleler için; daha önceleri başka hayatların yaşandığını, başka şeyler yapıldığını, başka sözler söylendiğini hatırlamak ayrı bir değer kazanıyor.

Bu hayatlar çok çeşitli biçimlerde geleceğe aktarılabiliyor; söz gelimi bu; yazılarak, anlatılarak gerçekleştirilebiliyor. Bunun dışında çok daha ciddi toplumsal organizasyonlarla yapılan/yapılacak şeyler var. Geçmişin izlerini "ve hatta gizlerini taşıyan" kentleri ve o kentlerle özdeşleşmiş yapıları korumak, bu yollardan biri. Avrupa'da insanlar kent merkezlerini boşuna mı koruma altına alıp arsa spekülatörlerine ve müteahhitlere "Yeni binaları git başka yere kur, buralara dokunma" diyor? Oralarda hiç mi Laz müteahhitler (!) olmadı, hiç mi bu yapıların sahiplerine birkaç daire ya da dükkân vaad etmeyi düşünecek akl-ı evvel bulunmadı?.. Kuşkusuz ekonomik zorunluklar "zorunlukların dışında daha zengin olma istekleri" dünyanın her yerinde insanları tüccarların eline düşürebilir. Ancak yasal düzenlemelerle koruma sağlandığında, insanların küçük, gündelik beklentileri denetlenebiliyor. Kamuoyunun kültür düzeyinin yüksekliği de eklenince bu tür yapılar ve mekânlar kentlerin dününü ve bugününü yan yana yaşatabiliyor.

Ancak ülkemizde çok sınırlı yerlerin dışında böylesi çalışmalara rastlamak olanaksız. Durum böyleyken, siz "Ankara'dan uzakta yaşamak zorunda kalan" bir Ankaralı iseniz ve kentinize onulmaz hastalık derecesinde aşkla bağlıysanız, yitirilen güzellikleri burukluk içinde hatırlar durursunuz. Üç gün öncesiyle bağları olmayan, dünyadan "daha doğrusu Ankara'dan" habersiz "düdük makarnaları"nın, on yıllık geçmişi bulunmayan Atakule'yi Ankara'nın simgesi diye göstermelerini ibretle izlersiniz. Bu iflah olmaz Ankara sevdanızın yanı sıra bir de sinema delisiyseniz, ağzınızdan emzik düştükten hemen sonra Ankara'nın sinema salonlarıyla tanışmışsanız, ve de o salonların büyük çoğunluğunun yerinde şimdi yeller esiyorsa, size bir görev düşüyor demektir. Siz o sinema salonlarını anlatmalısınız. Eğer bir de azıcık İstanbul'u biliyorsanız, aynı dönemlerde oradaki sinema salonlarının büyük çoğunluğunun bugün dimdik durduklarını görür, biraz gıpta biraz kıskançlıkla kıyaslama yapmak zorunda kalırsınız. 1960'lı yılların İstanbul'unda bir dönem karşı tarafta oturduğum için (İstanbullular Anadolu yakası için bu ifadeyi kullanırlardı, şimdi de kullanıyorlar sanırım) o taraftaki sinemaları çok daha iyi biliyorum. Altıyol'dan Bahariye'ye uzanan yokuşun ilerisinde bulunan Süreyya Sineması'nın o görkemli binası ve buram buram sinema kokan atmosferiyle hala ayakta duruyor olması insanı gerçekten duygulandırıyor. 1963 yılında yazdan kalma bir sonbahar günü izlediğim Stanley Kubrick'in "başrolünde Kirk Douglas'ın oynadığı" *Spartaküs*'ünü ve bu kez lapa lapa kar yağarken gittiğim, Ingrid Bergman ve Anthony Perkins'in birlikte oynadıkları *Brahms'ı Sever misiniz?*.. filmlerini çok iyi hatırlıyorum.. 1964 yılının ilk günlerinde John Wayne, Lawrence Harwey, Richard Widmark gibi pek çok starın birlikte rol aldıkları *Alamo Fedaileri*'ni de yine burada seyretmiştim. Zaten o 1963-1964 film sezonunda pek çok kaliteli film kısa aralıklarla gösterime girmişti... Yine 1963 sonbaharında Altıyol'dan Caferağa'ya inen ara sokağın başlarında bulunan Reks Sineması'nda *Ben Hur*'a kısa bir süre sonra da *Pekin'de 55 Gün*'e babamla birlikte gitmiştik. *Ben Hur*'a bilet almak için kuyrukta yarım saatten fazla beklediğimizi, koltuk bulamadığımız için balkon almak zorunda kaldığımızı da iyi hatırlıyorum. O yıllarda sinemaların alt katları Ankara'da "Salon", İstanbul'da "koltuk" olarak adlandırılıyordu. İlginçtir "Ankara'da balkon", "İs-

İnci Asena

TUTAMADIĞIM SÖZLER 2

Söze inandım.

Bilmediğim yüksek tepelerin direngen
kar'ına inandığım gibi : beyaz, ağırbaşlı ve serin.
Güneşin etkileyemediği varlığı...

Söze inandım.

Dağlarda eriyen kar,
toprağın damarlarında akan;
bir yamaçta fışkıran pınar :
sonu gelmeyecek bir sevinç.
Küçük taşların üstünde sıçrayan,
o sonsuz sevinçleri taşıyan damlalar...

Söze inandım.

Ve pınar ırmağa karıştı,
geçen bir ırmağa, hep geçecek olan :
işi her damlayı yaşama taşımak olan ırmağa.
Sonunda denize boşalacak...

Söze inandım.

Bütün yağmurların yağacağına inandığım gibi
beklenen ve beklenmeyen :
Hüzünlü bir çiseleme ya da korkutucu bir sağanak...

Sokaklardaki çamurlu birikinti,
sokak köpekleri ve sokak çocukları,
yansıyan lambaları odaların...

Söze inandım.
suyun dönüşümüne inandığım gibi

Kasım 1997

---

tanbul'da koltuk" daha makbul sayılıyor, fiyatlar ona göre düzenleniyordu. Ankara'da balkon 250, salon 225 kuruş iken, İstanbul'da durum bunun tam tersiydi. Bu yerlerin dışında Ankara sinamalarında salonun ilk üç ya da beş sırası "birinci" adıyla ayrı bir bölüm olarak bulunuyordu. Genellikle okuldan kaçan öğrencilerle berduşl'ların tercih ettiği bu "mıntıka"nın biletleri, doğru

dürüst sinemalarda 125, uyduruk uzak semt sinemalarında 90 kuruşa satılıyordu. İstanbul sinemalarında, "dolayısıyla bu iki büyük ve görkemli sinemada, Süreyya ve Reks'te" de böyle bir bölme yoktu. Bu sinemalar, niteliklerinden zerre kadar ödün vermeden varlıklarını bugün de koruyorlar, ayrıca sinemalarını birkaç parçaya bölme gereği duymuyorlar. Ancak büfelerinde "elbette" Çamlıca, Uludağ ya da Nil gazozu bulunmuyor artık. Sinema keyfinin canına okuyan patlamış mısır yeme alışkanlığı o tarihlerde de vardı ve bugün de bütün sinemalarda olduğu gibi buralarda da devam ediyor, dolayısıyla büfelerinde satışı yapılıyor... Aynı bölgede Süreyya Sineması'nın 50 ya da 100 metre kadar aşağısında bulunan Opera Sineması 1960'larda yerli film oynatan bir salondu. Öbür iki sinemaya göre daha salaş bir havası vardı, ama orada da insan sinema salonunda olduğunu hissedebiliyordu. Şu anda aynı yerde, yeni yapılmış bir pasaj içinde birkaç sinema bulunuyor. Ama bunlar, Opera Sineması'nın çizgisinden çok uzaktalar. En azından bugün bu sinemalarda yabancı film oynatılıyor... Burada bir noktaya değinmeyi yararlı buluyorum. Yine 60'lı yıllarda Ankara'da yerli ve yabancı film seyircisi daha belirgin biçimde ayrılmış iken, İstanbul'da bu ayrım pek fark edilmiyordu, yerli filmler İstanbul'da aydın tavırlı insanlar tarafından da izleniyordu... Anadolu yakasında bu sinemaların dışında, Süreyya'nın yanı başındaki Süreyya Cep Sineması ve Küçükyalı'daki Sinema 63 hâlâ varlıklarını sürdürüyorlar. Bunlar balkonsuz küçük sinema salonlarının İstanbul'daki ilk örnekleriydi. Adını kuruluş tarihinden alan Sinema 63, hem yerli hem yabancı film gösteren son derece temiz ve bakımlı bir sinema olarak belleğimde iz bırakmış... Bu örneklere karşın kuşkusuz İstanbul'da da pek çok sinema salonu tarihe karıştı. Sözgelimi Altıyol'un tam merkezindeki Efes ve Feza sinemaları ile Erenköy'deki "mükemmel bir salon olan" Atlantik Sineması artık yok. Ancak bu sinemaların üçü de 1960'ların ikinci yarısında açılmışlardi ve bir Süreyya ya da Reks gibi köklü geçmişe sahip değillerdi. Şimdilerde Beyoğlu'na çıktığımızda "yeni yapılarla birlikte" eski sinemaların pek çoğunun hâlâ açık olduklarını ve 1990'lı yıllarla birlikte yeniden sinemalara dönen seyircileriyle dolup taştıklarını görüyoruz. Böyle anlarda insan değişik duygularla yoğunlaşıyor. Geçmişte bu insanların anne-babalarını, hatta büyükanneleri ile büyükbabalarını konuk eden salonların, yeni izleyenleriyle de buluşuyor olması, bir Ankaralı olarak insanı imrendiriyor doğrusu.

Anılardaki yolculuğumuzu İstanbul'dan sevgili Ankara'mıza taşıdığımızda, önce modernleşen Ankara'nın simgesi olan Kızılay'daki üç sinemayı hatırlıyor insan. Yaşı otuz beş ve üzerinde olan her Ankaralı hangi sinemalardan söz ettiğimi hemen anlamıştır. Ankara Sineması. Büyük Sinema ve Ulus Sineması'ndan bahsediyorum tabii ki.

Necatibey Caddesi'nin hemen başlangıcında, Orduevi binasının karşı kaldırımında ve 200 metre kadar ilerdeki Sağlık Bakanlığı binasının tam karşı hizasında bulunan Ankara Sineması o günlerin Sıhhiye'sinin alamet-i farikası gibiydi. Ahşap zemini, hayli dik ve film izlemesi rahat balkonuyla son derece sevimli bir yerdi burası. Eski ve bakımsız bir yapı olmasına karşın hem bulunduğu muhit, hem getirdiği kaliteli filmler, hem de düzeyli Yenişehir seyircisiyle Ankara'nın en önemli sinemalarından biriydi. Burada annemle pek çok film izledim, ama nedendir bilmem *Cherbourg Şemsiyeleri* bende apayrı bir iz bırakmış. Hâlâ Ankara Sineması dendiğinde karlı aydınlık bir Ankara gecesini ve bu filmi hatırlarım. Ama 1968 yılının sonlarında Claude Lelouch'un *Bir Kadın Bir Erkek*'ini de burada seyretmiştim. Ama o sıralarda artık si-

nemaya yalnız başıma gidecek kadar "delikanlı" olmuştum. Dahası, sinemanın insana dünyalar sunan bir eğlence aracı olmasının yanında entellektüel bir ilgi kaynağı olduğunu yeni yeni anlamaya başlamıştım. Fransız Yeni Dalgası'nın büyük yönetmeni Lelouch'un bir filmini izlemek ve onu çözümlemeye çalışmak yepyeni bir şeydi. Sinema izleyicisi olmanın bir emek, bir çaba gerektirdiğini bu mütevazı ama kişilikli sinema salonunda kavrıyordum. Ancak 1970'li yılların başında İtalya'dan, İsveç'ten gelen erotik filmlere yer verip, 1970'lerin ortalarından sonra da yerli seks filmi furyasına kapılınca bütün havasını kaybetmişti. Ayrıca 1960'ların sonunda 1970'lerin başında Ankara'da birçok yeni ve konforlu salonun açılması bu sinemanın seçkin ve saygın havasını ortadan kaldırmıştı. 1970'lerin sonunda binası yıkıldığında, son haliyle Ankara için sanki bir kayıp değil gibiydi. Ancak Ankara Sineması çürüyüp tükendiği son yıllarıyla değil, bütün bir 1960'lı yıllarla değerlendirilmelidir. Bu dönemde bu sinema Ankara kültürünün çok renkli motiflerinden biriydi.

Orta yaş dönemini yaşıyan hiçbir Ankaralının asla unutamayacağı bir başka sinema Büyük Sinema idi. Şimdiki Zafer Pasajı ile Tuna caddesi arasında tam ortada bir pasaj içinde yer alan Büyük Sinema, 1969 yılında Arı Sineması açılıncaya kadar, adı gibi gerçekten de Ankara'nın en büyük sinemasıydı. Sinemanın Kızılay tarafına doğru 100 metre kadar ilerisinde bulunan Tuna Caddesi girişindeki Piknik'te bir şeyler yiyip Büyük Sinema'ya gitmek. Ankara insanı için tümüyle Ankara'ya özgü bir yaşam keyfi ve kültürüydü. Çok geniş ve yüksek tavanıyla, insanı daha girer girmez büyüleyen bir atmosferi vardı bu sinemanın. Kubbe gibi oval, ilginç figürlerle bezenmiş tavanı ve o yıllarda çok iyi çalışan havalandırma düzeniyle insana huzur veriyordu. Türkiye'ye gelen en kaliteli yabancı filmler önce bu sinemada gösterime giriyordu. Yalnız 1974 yılında arada bir, birinci vizyon yerli filmlere de yer vermişti. Sinemanın başlı başına bir mutluluk kaynağı olduğunu hissettiren büyük Sinema'nın ilginç bir özelliği daha vardı. Salonu ile balkonu arasında ikinci katta Ankara'nın en fazla iş yapan langırt-tilt salonlarından biri olan Ali Baba oyun salonu bulunuyordu. Yenişehir'den ve özellikle Serçe Sokak'tan gelen Atatürk Liseli delikanlıların gittikleri bu salon, akşam saat 19.00'a hatta 20.00'ye kadar tıklım tıklım doluyordu. Ancak Büyük Sinema'nın film izleme kültürüne sahip izleyicisi ile bu genç ama fazla sevimli olmayan lumpen kitle birbirlerinden çok uzaklardaydı. Birbirleriyle hem aynı ortamı, aynı binayı paşlaşıyor hem de birbirlerinin yaşam alanlarına girmeyerek ilginç bir demokrasi görüntüsü sergiliyorlardı. Aslında bir bürokrat, memur ve orta sınıf tüccar kenti olan Ankara'da, bu çocuklar bu bohem ortamdan çıkıp, aileleriyle ya da yalnız başlarına Büyük Sinema'ya geldiklerinde, burada film izleme alışkanlığının gerektirdiği inceliğe bürünüyorlardı, kelimenin tam anlamıyla terbiyelerini takınıyorlardı. Uzak semt sinemalarının kavgalı gürültülü ortamı hiçbir biçimde Büyük Sinema salonlarında yaşanmıyordu... Burasının bir başka özelliği de her yılbaşı özel eğlence programları düzenlemesiydi. 1967'yi 1968'e bağlayan yılbaşında, böyle bir gecede babamla bir sinema salonunda son kez birlikte olmuştum. İşte Büyük Sinema'nın bireysel yaşamımda böyle özel bir anlamı da vardır. Ama sinemayla yaşayan, sinemayı doyasıya yaşayan kimin yaşamında böyle çok özel anlar ve anılar yoktur ki...

Ulus Sineması ise Kızılay gökdeleninin karşısında, şimdi Sosyal Han'ın bulunduğu yerdeydi. Yukardan aşağı doğru açılıp kapanan perdesi ve geniş, bakımlı salonuyla büyük ve kaliteli sinemaların tipik örneklerinden biriydi. 1969 yılında birdenbire kapandığında, düzeyinden hiçbir şey kaybetmemişti.

Ankara Sineması'nın son birkaç yılındaki perişan haliyle, Büyük Sinemanın 1975'te, son dönemindeki biraz savruk günlerini hiç yaşamamıştı. Bu üç sinemanın kapandığı sıralarla Ankara'nın eğlence merkezinin Kavaklıdere'ye kayması arasında bağlantı olduğunu düşünüyorum. Tıpkı 1950'lerin ortalarından sonra Ulus'un merkez olma özelliğini Kızılay'a kaptırmasına benzer bir süreç yaşanmıştı.

Sadece Kızılay'da değil, öbür semtlerde de kent yaşamının parçası olmuş sinemalar vardı kuşkusuz. Ulus'ta o olağanüstü güzellikteki Sümerbank binasının tam karşısında bulunan Park Sineması bunlardan biriydi. Konuyu dağıtmak istemiyorum ama belirtmeden de geçemeyeceğim. Anlatmakla değil, ancak görmekle anlaşılabilecek güzellikteki Sümerbank binası aslında bu anlamda tek değildi. Onun hemen yanı başındaki İş Bankası binası, Ulus'tan Opera'ya giderken Merkez Postahanesi'nin tam karşısındaki Ziraat Bankası ve onun arka sokağında, içinde Küçük Tiyatro ve Oda Tiyatrosu'nun bulunduğu Evkaf Apartmanı Osmanlı mimarisinin Türkiye Cumhuriyeti'ne uzanan ve biraz da Alman mimarisi izleri taşıyan görkemli yapılarıydı. Ayrıca Büyük Tiyatro binası, Eski Üçüncü Tiyatro salonunun içinde bulunduğu Türk Ocağı binası ile, Opera'dan Sıhhiye'ye uzanan bulvar üzerinde sıralanan Ankara Radyosu, Olgunlaşma Enstitüsü, Kız Teknik ve Bastil Kalesi'ni andıran sevgili okulum Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi binaları, her biri ayrı birer kimlik ve değer taşıyan yapılardı. Cebeci'deki Hukuk Fakültesi, Beşevler'deki Fen Fakültesi ve Teknik Okulların karşısında, Eskişehir asfaltının öbür yüzündeki Gazi Eğitim binaları, Ankara'nın bir tarihi ve kültürü olduğunu haykıran öteki yapılardı. Tabii kendileri tarihin ta kendisi olan Ulus'taki I. ve II. Meclis binaları ile Ankara Palas'ı hatırlatmaya gerek bile görmüyorum. Bu tür müstesna yapıların dışında Anafartalar Caddesi'ne, Çıkrıkçılar Yokuşu'na, Samanpazarı'na çıktığınızda Anadolu ve Ankara'nın kendine özgü mahalleleriyle, sokaklarıyla, evleriyle hâlâ karşılaşabilirsiniz. Diz boyu yoksulluğuna ve bakımsızlığına karşın Kale içinde de bir başka, ama sahici Ankara'yı bulabilirsiniz... Evet, yine kendi konumuza ve Park Sineması'na dönelim. Bu, eski ve ahşap zeminli, Ankara Sineması'nı andıran sinema, en yeni yerli filmleri getirirdi. Bizim evde âdet, kışın Yenişehir sinemalarında yabancı film izleyip, yerli filmleri yazlık sinemalarda seyretmekti. Ama yine de sık sık annemle bu sinemaya giderdik. Sözgelimi Osman Fahir Seden'in yönetip Türkan Şoray'ın oynadığı *Çalıkuşu*'nu annemin ifadesiyle "Reşat Nuri'nin bu ehemmiyetli eserini hemen seyretmeliyiz" gerekçesiyle burada izlemiştik. Bu ve buna benzer nedenlerle pek çok kereler bu sinemaya gittiğimizi iyi hatırlıyorum. Ayrıca sinemaya yalnız gitmeye yeni başladığım sıralarda, burada sık sık Öztürk Serengil'in filmlerini izler ve Mücap Ofluoğlu'nun dublajıyla kullandığı "yeşe, helal, temem, bilakis, şepke" gibi saçma sapan sözcükleri evde tekrar eder, bu yüzden de sıkı biçimde zılgıt yerdim. Bu sinemanın hemen yanı başında bulunan Uğrak Lokantası da Kızılay'daki Piknik'in Ulus versiyonu gibiydi. Bugün hâlâ yerli yerinde duran bu temiz ve mütevazı lokantada yemek yiyip Park Sineması'nda film izlemek bir başka törendi bizim için. Ayrıca Ulus'un arka taraflarında Anafartalar'da Sus gibi, Güneş gibi sinemalar vardı. Sus yerli film oynatırken, Güneş dublajlı yabancı film getirirdi. O yıllarda dublaj filmlerinin kendine özgü bir seyircisi vardı. Bu tür film oynatan sinemalarda gürültü patırtı hiç eksik olmaz, her an bir tatsızlık çıkabilirdi. Genellikle iki film birden oynatılan bu sinemalarda, matineler devamlı idi ve film gösterilirken giriş çıkış hiç bitmezdi. Bir film izleme kültüründen ya da

Müslim Çelik

BEŞLEME

Söz-işe-
SÖZ : yaradığı yerde
pınar suyu (gibi) duru–gülü sevdin/sevmedin

Kent yurttaşı
KENT: yok kulluk da
Öfkemi derinlere saldımsa
Bendim öpen köpükleri–Suyu sevdin/sevmedin de

Hoo'lar huau'lar—
HUA: Kanıtlıyor çekirdek ve eti
göze yükleyip ışıtı
söyleşerek bulutcuklarla–Göğü sevdi/sevmedi

Yelesi dalgacıklara serili
ıslak dudaklara benzemiyor meyve
KİRAS : –Şey! Kaynağına siyene su arıtan çeşme
At söyledi bendeki–Yeri sev/sevme

AY Ağzında alaz getiren kızıl sarı
SONUL : süsleyen kirasları
bebe gülüşlü
Ay yüzlü

Sonsuza dokundur
sağalsın yaran : Sonsuz ne zaman?.
sonrasızı–sevme/seviş

Lunos ya, sarik, auh, tnek, zös, yani kim, emelşeb

---

işletmecilerinde seyirciye saygı gibi kavramlardan söz etmek olanaksızdı. O nedenle bunların artık kapanmış olmalarını öyle önemli bir kayıp olarak görmüyorum doğrusu... Ulus'taki bir başka sinema Stad Otel'in sinemasıydı. 1972 yılında açılan ve beş altı yıl önce kapanan bu sinemanın varlığıyla yokluğu belli değildi. Genellikle arabesk sanatçıların, türkücülerin ikinci sınıf yerli filmlerini oynatır, devamlı matine uygulardı. Kısacası özelliksiz, sıradan bir sinemaydı burası.

Dışkapı'ya, uzandığımızda, şimdiki Dışkapı çift katlı otoyolun bulunduğu dörtyol ağzının hemen üzerinde Nur Sineması vardı. Dışkapı'dan Altındağ'a uzanan yolun kenarında da Atlas Sineması bulunurdu. Bu sinema şimdi de aynı yerde duruyor. Atlas Sineması'nın 1960'ların öncesinde adı Şan Sineması idi. 1960'ların öncesinde ve hemen başlarında Nur Sineması'nda bir dönem yabancı filmler gösterilmişti. Bu dönemde Johnny Weissmüller'in oynadığı ilk "Tarzan" filmlerinden birini, *Cengiz Han* adlı bir üstünyapımı, Steve Rewees'in oynadığı *Herkül*'ü ve çeştli Hint filmleri izlediğimizi hatırlıyorum. Ayrıca yine iyi hatırlıyorum, 27 Mayıs hareketi öncesi bu sinemalarda 24.00 seansı vardı. Sokağa çıkma yasağı ile birlikte, zaten pek seyircisi olmayan bu seans iptal edilmişti. Ancak 1960'ların başından itibaren bu sinemaların ikisinde de birinci vizyon yerli filmler gösterilmeye başlanmıştı. Nur Sineması çok güzel perdesi olan büyükçe bir sinemaydı. Perdesini çerçeveleyen bölümde sağlı sollu kitap harfiyle yazılmış "a" harfini andıran ilginç bir motif bulunmaktaydı. Atlas ise daha küçük ve pek de bakımlı olmayan bir sinemaydı. Türkan Şoray'lı, Fatma Girik'li, Filiz Akın'lı, Hülya Koçyiğit'li Yeşilçamın büyülü yıllarını, Ankara'nın mütevazı semtlerinin insanları, çoğunlukla bu sinemalarda izlemişlerdi. Ayhan Işık'lı, Orhan Günşiray'lı, Eşref Kolçak'lı, Göksel Aksoy'lu star sinemasının tipik örnekleri; Etlik'in, Keçiören'in, İskitler'in, Aydınlıkevler'in orta halli insanlarıyla hep buralarda buluşmuştu. Henüz kapitalizmin acımasız çehresiyle tanışmayan, görsel iletişim araçlarıyla şaşkına çevrilmeyen, kendileri gibi olmayanları canlı canlı yakacak kadar bağnazlaşmayan bu insanlar, işte bu sinemalarda kendi kahramanlarını, kendilerini ya da kendi hayatlarını bulmuşlardı. Mevki Hastanesi'nin karşı kaldırımında, ama biraz çaprazındaki Osman Nuri Pastanesi bu iki sinemanın tam ortasında bir yerdeydi. Türkiye'nin en eski tatlıcılarından biri olan Osman Nuri'nin bu temiz, güzel salonunda limonata içip, suböreği ya da kazandibi yemek de, orta sınıf insanları için sinema zevkinin bir parçasıydı. Nur Sineması'nın hemen yanındaki Kansal Lokantası da ucuz, temiz halk tipi bir yerdi, ve orasının da bölgenin günlük yaşamında da sinema kültürü içinde de ayrı bir yeri vardı. Atlas Sineması 1965'ten sonra iki film uygulamasına geçmiş, seanslarını devamlı hale getirmişti. Bu arada sık sık dublajlı yabancı film oynatmaya da başlamıştı. Nur Sineması ise 1970'lerin başına kadar çizgisini koruyabilmişti. Fakat her iki sinema da 1975'ten sonraki yerli seks filmlerine salonlarını açmış, zaten çeşitli nedenlerle sinemadan uzaklaşmış olan gerçek seyircilerini bir daha geri getirememişlerdi. Dışkapı otoyolu yapılırken Nur Sineması binası ile birlikte yıkılmıştı.

Ankara'nın sinema yönünden zengin bir başka bölgesi Kavaklıdere'ydi. Çankaya ise her zaman sinema yoksulu bir semt olmuştu. Hatta şu anda koskoca Çankaya'da tek bir sinema salonu bile yoktur. Eskiden da Ankara'nın gözbebeği olan bu semtte Çankaya Sineması ile, çok kısa bir süre açık kalan Hanif Sineması dışında sinema olmamıştı. Hatta Şili Meydanı'nın yan tarafında bulunan ve Kuğulu Park'a bakan arka duvarında koskoca harflerle adı yazılan Çankaya Sineması aslında Çankaya'da bile değildi. Bulunduğu sokak Paris Caddesi'nin uzantısıydı ve aslında Aşağı Ayrancı bölgesindeydi. 1960'ların ortalarında açılan bu sinema her şeyiyle mükemmeldi. Balkonu sağ taraftan yumuşak bir eğimle salonuna "L" harfi biçiminde uzanıyordu. Türkiye'de hiçbir kentte böyle bir sinema görmedim, ayrıca olduğunu da sanmıyorum. Çok ender olarak I. vizyon yerli filmler de getirmesine karşın, her dönemde en kaliteli yabancı filmleri gösterime sokan Çankaya Sineması,

Tarık Günersel

BAĞBOZUMU*

tohumlar
tohumlar
tek soluk için
ilk soluk için
hava
nerde hava
yok
toprak
nerde toprak
yok
tohumlar
tohumlar
ve güneş
toprak yağıyor güneşten
yağmur yağıyor güneşten
tek soluk için
ilk soluk için
rüzgâr yağıyor güneşten
dünya yağıyor güneşten
ilk soluk için
tohumlar
tohumlar
rüzgâr
hayat
nerde hayat
bizde
içimizde
güneş
nerde güneş
bizde
içimizde

*Doğaçlama (Darphane'deki Bağbozumu Tiyatro Atölyesinde)

çeşitli sinema etkinlikleri de düzenlerdi. Sözgelimi daha 1970'lerin başında yaz aylarında sinema klasiklerini yeniden gösterirdi... Cinnah'ın hemen başlangıcında Amerikan Kültür Merkezi'nin tam karşısında bulunan ve 1972-1973 yıllarında çok kısa bir dönem açık kalan Hanif Sineması, temiz ve güzel bir salon olmasına karşın bir türlü tutunamamıştı.. Özellikle dik eğimli balkonunda çok rahat film seyredilen bu sinema kaliteli yabancı filmler getirmesi-

ne karşın bir türlü seyircisiyle buluşamamıştı. Örneğin Yul Bryner ve Tony Curtis gibi oyuncuların oynadığı bir üstünyapım olan *Taras-Bulba*'yı getirdiğinde bile salonunu tam olarak dolduramamıştı. Bu yıllarda Ankara'ya gelen bir yabancı film iki ya da üç sinemada oynardı. Bunların bir tanesi Kızılay, öbürü Kavaklıdere sinemalarında gösterime girerdi. Bu başkası ise Maltepe, Bahçelievler sinemalarında ya da dublajlı biçimiyle Cebeci'de veya semt sinemalarında oynatılırdı. Örneğin Kavaklıdere Sineması ile Kızılay'daki Nergiz sineması aynı filmleri gösterirlerdi. Hanif Sineması'nın getirdiği filmler de kuşkusuz Kızılay sinemalarından birinde oynatılıyor, insanlar o semti ve o sinemayı tercih ediyorlardı. Çankaya'yı film izlenecek bir mekân olarak düşünmüyorlardı belki de.

Tunalıhilmi Caddesi'nde ise 1970'lerin başında pek çok sinema art arda sıralanmıştı. Kuğulu Park'tan Tunalıhilmi'ye döndükten sonra 200 metre kadar ileride bulunan semtinin ismini taşıyan Kavaklıdere Sineması bu sinemaların ilkiydi. Yeni Ulus, Ses, Lale ve Talip sinemaları bunu izliyorlardı. Kavaklıdere Sineması şu anda üçe bölünmüş haliyle hâlâ yaşıyor. Aslında insan sinema salonlarının parçalanması karşısında üzüntü duyuyor. Ancak koşullar gereği oluşan bu duruma karşı çıkmayı pek de doğru bulmuyorum. Üstelik sinemaseverlere değişik film izleme olanağı sunmak gibi olumlu bir yönünün bulunduğunu da düşünüyorum... Kavaklıdere Sineması'nın birkaç apartman yanındaki ve Kral Çiftliği'nin karşısındaki Yeni Ulus, yabancı filmler getiren, balkonu olmayan küçük ama bakımlı bir sinemaydı. Onun çok yakınında Ses diye bir sinema çok kısa bir dönem açık kalmış, hatta açılmasıyla kapanması bir olmuştu... Aynı hizadaki Lale Sineması ise büyük, gösterişli bir sinemaydı. 1980'li yıllar boyunca pek çok birinci vizyon yabancı film getirmişti. Antonioni'nin *Yolcu*'sunu, Bob Rafaelson'un *Postacı Kapıyı İki Defa Çalar*'ını bu sinemada izlemiştik. Çok güzel bir ışıklandırma sistemi vardı ve film başlayıp perde açılırken sahneye dikey uzanan her iki duvardaki küçücük farklı renkteki ışıklar, son derece güzel bir görüntü oluştururdu... Büklüm Sokak'la Tunalıhilmi'nin kesiştiği kavşağın Küçükesat yönünde ve biraz ilerisinde bulunan Talip Sineması, bölgenin en güzel sinemalarından biriydi. Genellikle yabancı filmler getiren Talip, 1980'li yıllarla birlikte Türk sinemasının bireysel temalı ve genellikle kadını işleyen filmleriyle; İlyas Salman'lı, Şener Şen'li düzeyli denecek güldürülerine de yer vermişti. Ancak seyirci kalitesinde de, işletmecilik anlayışında da en ufak bir eksilme olmamıştı. Genellikle üniversite öğrencilerinden ve okur yazarlardan oluşan izleyicisiyle çizgisini koruyabilmişti. Talip Sineması'nın artık olmamasını, sinema izleyicileri adına gerçek bir kayıp kabul ediyorum. Bu sinemaların birer birer kapanmasından sonra bugün koskoca Tunalıhilmi'de üçe bölünmüş tek bir sinema kaldığını görmek, insanı gerçekten üzüyor.

Tunalıhilmi'nin Atatürk Bulvarı'na doğru paralelindeki Tunus Caddesi'ndeki Çağdaş Sahne 1974 yılının sonlarında tiyatro olarak açılmıştı. Aynı adı taşıyan toplulukta İhsan Sanıvar, Rüştü Asyalı, Köksal Engür, Tuncer Necmioğlu, Cezmi Baskın, Berrin Ötenel, Cevza Şipal gibi değerli sanatçılar çok güzel oyunlar sergilemişlerdi (adlarını sayamadığım, anımsayamadığım sanatçı arkadaşlar beni bağışlasınlar) *Puntilla ile Uşağı*'nın uyarlaması, *Grev, Yusuf ile Menofis* gibi oyunlar bunların başlıcalarıydı. Zaman zaman film gösterileri de yapılan bu olağanüstü kaliteli salon kısa bir süre sonra sinemaya dönüşmüş ve "bence" Ankara'nın en güzel sinema salonu olmuştu. Balkonu olmayan, büyük ve koltuk aralıkları gayet geniş salonda *Bana Onun Kellesini Ge-*

tirin, Maratonman, Aşkımız Bir Günahtı, Uzun Sürücüler gibi pek çok nitelikli film izlemiştik. Sinemanın kendine özgü keyfini yaşamak bir yana, bu ortamda bir saati aşkın bir süre bulunmak bile başlı başına mutluluktu. Şimdi Şinasi Sahnesi olarak Devlet Tiyatrosu bünyesinde bulunan Çağdaş Sahne, tiyatro izleyicilerine aynı güzellikleri yaşatmaya devam ediyor. Sinema izleyicileri de paramparça olmuş salonlarda, kümes gibi mekânlarda film izlemeye çalışıyorlar.

Çağdaş Sahne'nin bulunduğu binanın Atatürk Bulvarı'na bakan ön yüzünde ise 1975 yılında açılan, büyük ve geniş bir sinema olan Akün yer alıyor. Burası bölünmeden parçalanmadan varlığını sürdürüyor. Ancak "bence" pek zevkli dekore edilmeyen bu sinemada hiçbir zaman eski Ankara sinemalarının tadını bulamadım nedense... Kavaklıdere'de Büklüm Sokak'tan Akay'a uzanan yolun sonunda Dedeman Oteli'nin karşı çaprazında Dedeman Sineması bulunuyordu. 1970'lerin başından ikinci yarısına kadar varlığını koruyan bu büyük ve güzel sinema, "orada hiçbir yüksekokul bulunmamasına karşın", genellikle üniversite öğrencilerinin gittiği bir yerdi. Şimdilerde yerinde bir gazino bulunuyor.

1960'lardan itibaren Maltepe'de Maltepe'nin simgesi haline gelen iki sinema vardı. Bunların ilki Maltepe Camii'nin karşısındaki Gölbaşı Sineması, öteki Maltepe'nin ortalarında, Rumeli İşkembecisi'nin yanındaki Maltepe Alemdar Sineması idi... Gölbaşı, Büyük Sinema'yı andıran, kırmızı kadife kaplamalarla ve sarı saten kurdelalarla süslü, klasik opera salonlarını andıran gösterişli bir sinemaydı. Uzun zaman kaliteli yabancı filmler getiren bu sinema, 70'lerin ortalarından sonra yerli seks filmlerinden dublajlı Çin karate filmlerine; Edwige Fenech'li, Gloria Guido'lu, Susan Scott'lu İtalyan seks güldürülerinden ikinci sınıf Amerikan serüven filmlerine kadar, sinema kültürü gelişmemiş seyirciyi hedefleyen filmler getirmeye başlamıştı. Doğal olarak bütün havasını kaybetmiş, sıradan bir sinema durumuna düşmüştü. Gölbaşı ile aynı binada, hemen yan tarafta, izbe bir meyhane ile perişan bir kahvehanenin bitişiğindeki As sineması, 1968 yılında açılmış, önceleri dublajlı yabancı film oynatmış, 1975'teki yerli seks filmi furyasıyla bu filmlere yönelmişti. Ankara'da bu filmlere pornografik "parça" ekleme modası – yanılmıyorsam – bu sinemayla başlamıştı. Maltepe üstgeçit inşaatı sırasında binaları yıkılınca her iki sinema da tarihe karışmış oldu. As Sineması değil ama 1960'ların Gölbaşı Sineması da Ankaralılar için önemli bir kayıptı... Maltepe Alemdar ise modern bir sinema olmasına karşın istikrarlı çizgisini çabuk kaybetmişti. Bir dönem kaliteli yabancı filmler getirmiş, daha sonra deyim yerindeyse, her telden çalmıştı. Onun hemen yanı başındaki Mini Sinema sürekli yerli film getiren küçük, sevimli bir sinemaydı. Şimdi Sanayi Bakanlığı'nın yakınında bir yerde, aynı binada bulunan Başkent ve Burç Sinemaları ise varlıklarıyla yoklukları belli olmayan, her türden film oynatan, son dönemlerde de pornografik filmlerle ayakta kalmaya çalışan sinemalardı... Maltepe'de değilse bile Maltepe'ye yakın bir yerde, Maltepe Köprüsü'nün biraz ilerisinde yer alan Derya, her dönemde yerli film gösteren büyükçe ve kaliteli bir sinemaydı. Ayrıca sol içerikli filmlere salonunda fazlaca yer verirdi. Yılmaz Güney'in *Arkadaş, Zavallılar, Endişe* gibi filmleri hep bu sinemada gösterime girmişti... Şu anda Maltepe'de eskiden olduğu gibi pek çok pavyon var, ama doğru dürüst sinema olarak yalnızca minicik Eti Sanat Merkezi kaldı. Eski Gölbaşı Sineması'nın Maltepe tarafında ve hemen bitişiğindeki Kerem sineması ise yirmi yılı aşkın süredir ihmal etmediği işlevini sürdürüyor, pornografik film gös-

terimine devam ediyor. Tıpkı Sıhhiye'deki Orduevi ile Zafer Pasajı arasındaki Sinema 70 gibi, Kızılay'daki Güven Park otobüs-minibüs duraklarının karşısındaki Cep Sineması gibi, ayrıca Cebeci'deki Site Sineması gibi.

Bahçelievler ise, çok uzun zaman "bırakın Türkiye'yi" Avrupa'nın en güzel sinemalarından birini, Arı Sineması'nı sahiplenmişti. Yeni Milli Kütüphane'nin tam karşısında şimdi TRT'ye bağlı televizyon stüdyosu olarak hizmet veren Arı, 1969 yılı sonbaharında Carol Baker'ın başrolünde oynadığı "Jean Harlow" filmiyle açıldığında, Ankara'da başlı başına bir olay haline gelmişti. Üç katlı bu muhteşem sinema, çok büyük olmasına karşın kesinlikle hantal bir görünüme sahip değildi. Işık sistemi, havalandırması, ses düzeni ve işletmecilik anlayışıyla olağanüstü güzel bir sinemaydı. Sinema seyircilerine böyle bir salonun bırakılması elbette mümkün değildi!... Arı Sineması dışında Bahçelievler Dedeman ve hiç gitmediğim, ancak 1968 yılında yandığını gazetelerden okuduğum Renkli Sinema, Ankara sinemaları olmaktan çok Bahçelievler sakinlerine hizmet veren birer semt sineması özelliği taşıyorlardı. Ancak Dedeman'ın derli toplu bir sinema olduğunu hatırlıyorum...

Cebeci ve Dikimevi'nde Site, Cebeci, İnci, Sun, Melek, Konak gibi pek çok sinema vardı. Genellikle Yenişehir sinemalarında oynayan filmlerin Türkçe dublajlı olanları ya da Türk filmleri gösterilirdi. 1969 Şubatı'nda Sergio Leone'nin *İyi Kötü ve Çirkin*'ini Ankara Sineması'nda bilet bulamadığımız için, dublajlı haliyle Hukuk Fakültesi'nin yan sokağındaki Site Sineması'nda izlemiştik. Aslında eni konu güzel bir salon olan bu sinema "yukarıda da belirttiğim üzere" yıllardan beri yaptığı işi sürdürüyor ve en düzeysiz seks filmlerini gösteriyor.

Bunların dışında pek çok semt sineması Ankaralıları sinemayla buluşturuyordu. Küçükesat'ta Karınca ve Dilek, Keçiören'de Cem, Altındağ'da Emek, benim sevgili mahallem Aydınlıkevler'de Süreyya bunların bazılarıydı... Ancak Yenimahalle'deki Alemdar Sineması herhangi bir semt sineması olmanın çok dışında, büyük balkonlu ve modern bir sinemaydı. Büyük Sinema'da bir türlü bilet bulamadığımız ve karaborsada biletlerinin 10.00 TL.'ye kadar yükseldiği, Charlton Heston'un Musa'yı, Yul Bryner'in firavunu oynadıkları *On Emir*'i büyük bir zevkle bu salonda izlemiştik. İşletmecilik anlayışıyla da, seyirciye saygılı görevlileriyle de dikkatimizi çekmişti... Şimdi bu salonlar ya yıkıldı ya düğün salonuna, pasaja döndü. Seyircileri de filmleri televizyonlarda izlemeyi tercih ediyorlar. Yeni sinema seyircileri ise sinemayı daha bir entellektüel ilgi alanı olarak benimsiyor ve Megapol, Metropol, Büyülü Fener gibi yeni salonları dolduruyorlar.

İnsanın kendi yaşam alanlarını ve mekânlarını kuşaklar boyu koruması, geçmişini sahiplenmesi kolay şey değil. Başta da belirttiğim üzere, birtakım özel yerler yasal düzenlemelerle sivil örgütlerin çabalarıyla yaşatılabilir. Ama hiçbir sinema salonu tüzüklerle, yönetmeliklerle, yaptırımlarla koruma altına alınamaz. Sinemayı ancak ve ancak seyircileri yaşatabilir. O salonları ağzına kadar doldurarak ve bıkıp usanmadan film izleyerek ayakta tutabilir. Sinema salonları, yalnız başka yaşamların izlendiği mekânlar değil, aynı zamanda hayatın duyarak yaşandığı, anıların biriktirildiği yerlerdir. Bireysel yaşantımızın çok özel anlarından bir bölümünü paylaştığımız bu salonlar, geçmişimizin de izlerini taşıyan ortamlardır. Ankara gibi "şimdiki çağdışı yöneticilerine karşın" her gün biraz daha gelişen güzeller güzeli bir kentin tarihini yansıtan o salonların birer birer yitip gitmesine "hiç değilse" bundan sonra izin vermemeliyiz.

Yani İstanbullular kadar olamayacak mıyız? ❑

SALDIRGANLIĞIN EDİLGİN YÜZÜ VE VAN GOGH

Tülay Elgün

Saldırganlık hem birey hem de toplum yaşamında her dönemde ve her an karşılaşılan bir gerçek. Batı dillerinde de dilimizde de pek çok sözcükle karşılanması kavramın, insan yaşamında ne kadar yoğun biçimde yer aldığının göstergesi sayılabilir. Saldırgan sözcüğü, "kışkırtma olmadan başkasına saldıran, yapısında saldırma özelliği olan devlet, kimse, hayvan, mütecaviz" biçiminde açıklanıyor.[1] Buradaki sözlük tanımından kavramın bir eylem biçimi olmanın yanı sıra bir tutumu, eğilimi işaret ettiği anlaşılıyor. Ancak kullanımda saldırgan/saldırganlık sözcükleri doğrudan doğruya saldırma eylemini de kapsıyorlar. Dilimizde ayrıca Arapça kökenli "şiddet" sözcüğü de kullanılıyor. *Kamus-ı Türki*'de bu sözcük "sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma" olarak açıklanıyor. Burada bir eğilim değil, doğrudan davranış biçimi olarak ele alınıyor. Psikologların, sosyologların ve daha değişik dalların uzmanlarının saldırganlık ve şiddet kavramlarını bu şekilde ya da buna yakın anlamlarda tanımladıklarını görüyoruz.[2]

İnsanoğlunun, yaşamında her an yüz yüze olduğu bu kavramların sanata yansımaması "kuşkusuz" düşünülemez. Sanatçı bireysel yaşantısıyla, var olduğu toplumsal koşullarla ve – varsa – bağlı bulunduğu ekol ya da akımla ele alındığında "şiddet-sanatçı" etkileşimi daha kolay irdelenebilir. Resim sanatının çılgın ve dahi ustası Van Gogh'un yaşamındaki, sanatındaki şiddet incelenmek istendiğinde, bu unsurların hepsinin değerlendirilmesi gerekir.

Sanat tarihçileri Van Gogh'u post-empresyonizme bağlı bir ressam, aynı zamanda ekspresyonizmin habercilerinden biri olarak değerlendiriyorlar. Van Gogh'tan biraz uzak bulunduğunu düşündüğüm ekspresyonistleri bir yana bırakıp, empresyonizmi en genel biçimiyle ortaya koymakta yarar var. Van Gogh'u bu akımla ele almak, onu anlayabilmek açısından daha fazla ipuçları verecektir.

Bir Geçiş Dönemi Sanat Akımı Olarak Empresyonizm ve Maruz Kalınan Şiddet

Türkçede "İzlenimcilik" olarak kullanılan empresyonizm, klasik sanat hareketleri arasında yer almasına karşın, klasik sanatla modern sanat arasında bir köprü görevi üstlenmiş gibidir. Sanatçının "modern çağlar" ile birlikte yaşadığı fırtınalar, önce "her şeyin pazara uyarlandığı bu yeni ve acımasız dünyada" şaşkınlık, dış gerçeği

kabullenmeyiş, dışlanmışlık, yabancılaşma gibi edilgin tepkiler olarak belirir, daha sonra coşkulu bir saldırganlığın dışavurumuna dönüşür. Empresyonistlerde saldırganlık, akımın son dönem sanatçılarında, postempresyonistlerde "dolayısıyla Van Gogh'ta" saldırıya maruz kalmış insanların yüzlerine, bedenlerine yansımış ıztırap olarak ortaya çıkar; doğaya ve nesnelere yönelik resimlerde de teknik özellikler biçiminde sergilenir.

Empresyonizm sözcüğü ilk kez, yaşadığı dönemde hiç de önemli biri olmayan Louis Leroy tarafından "Charivari" gazetesinde 25 Nisan 1874 tarihinde kullanılır. Claude Monet'nin *İzlenim, Güneşin Doğuşu* adlı tablosunun da bulunduğu bu sergi için, Leroy "İzlenimciler/Empresyonistler Sergisi" adını kullanır. Bu sergi Pisarro, Monet, Sisley, Degas, Renoir, Guillaumin ve Berthe Morrissot'nun kurduğu "Soci'ete Anonyme des Peitres, Seulptleur et Graveurs-Ressam, Heykelci ve Gravürcüler Anonim Derneği" tarafından düzenlenmiştir. Bu topluluğu bir araya getiren bir tek amaç vardır, o da o gün için geçerli olan sanatla bütün bağları koparmaktır. Renkleri palet üzerinde karıştırmadan saf halleriyle tuvale aktarmak, bu insanların en temel teknik özellikleridir. Bununla birlikte, empresyonizm bir teknik kullanımdan çok bir düşüncedir ve resim sanatının dışında edebiyat alanında Rimbaud, Verlaine gibi çok önemli isimlerle temsil edilmiştir.[3]

Empresyonizmle ilgili olarak Herbert Read, "Empresyonizmin en doğru tanımı, doğaya bir prizmanın ardından bakmaktır. Empresyonistler bilimsel gerçekçi yöntemi, lirizm denebilecek az çok idealist bir hayat görüşüyle birleştirmeyi başarmışlardır" diyor. Georges Duhammel "Empresyonizm hüküm sürdüğünden beri, dünyanın renklerini yepyeni bir tarzda kavrıyoruz" derken onların farklılıklarını vurguluyor. Gauguin, empresyonizmi dünya öğelerinin duygusal bir sayımı ve onun fiziki güzelliklerinin dökümüne bağlı "yapma bir sanat" olarak tanımlıyor. Jean Paul Sartre düşüncelerini, "Empresyonistin neşe dolu dünya görüşünde kaskatı nesneler bir 'duyu verileri' dansına, görünüşler parıltısına dönmüştür." diye açıklıyor. Paul Cezanne bu akımı, renklerin insan gözüne yansıyan görünümü olarak değerlendiriyor ve resmin renklerinin insan gözünde yeniden ortaya çıktığını ekliyor. Sosyolog David Hume ise, empresyon dendiğinde; görürken, işitirken, bu şeyi arzular ve isterken sahip olunan canlı algıları anladığını belirtiyor; ayrıca her türlü nesnenin sonuçta bir empresyona ya da düşünceye dönüştüğünü ekliyor. Bunların (düşünce ve izlenimlerin) basit ya da karmaşık halde insan zihninde bulunduğunu ve kaynağının da yine empresyonlar olduğunu belirterek ilginç bir dönüşüme dikkat çekiyor. Ernst Fisher ise empresyonist sanatçıların bireyselliklerinin altını çizerek, bu sanatçıların dünyayı ışık içinde eriterek onu renklere böldüklerini, birtakım duyusal algılarmış gibi kaydettiklerini ve kısa süreli bir özne-nesne ilişkisini dile getirdiklerini anlatıyor. Kendi yalnızlığına kapanan ve içine dönen sanatçının, duyularıyla algıladığı dünyayı "Benim yaşantım, benim duyuşum" olarak değerlendirdiğini açıklıyor.[4]

Empresyonistlerin yaşadığı Avrupa, endüstri devriminin ve kapitalizmin yükselme yıllarının Avrupa'sıdır. Teknolojideki gelişme ve özellikle fotoğraf makinesinin yaygınlaşması, resim sanatında çok temel değişimlere yol açmıştı. İşte empresyonizm, bu temel değişiklerin başlangıcı sayılacak bir hareketti. İlk dönem ressamlarının devrim niteliğindeki arayışlarına karşın, yapıtlarında saldırganlığa dönüşen bir muhalefet kendini hissettirmez. Postempresyonistlerde saldırganlık eğilimi etkin bir görünümle değil, edilgin bir biçimde ortaya çıkar. Pazar kaygısının her şeye egemen olduğu bu yeni dünyaya uyum sağlayamayan

sanatçılar, sistemin kendilerine uyguladığı baskıyı ve örtülü şiddeti bütün benliklerinde duyar, bunu tuvallerine aktarırlar. Nitelikli sanatçıların konum kaybedip yaşamın süfli mekânlarına sığındıkları bu dönem, onların tablolarına bilinçli bir karşı çıkış olarak değil, acının ve itilmişliğin görüntüleri olarak yansır.

Çılgın Usta Van Gogh ve Fırtınalı Yaşamı

Emile Bernard şöyle diyor Van Gogh (1853-1890) için : "Ressamdır ve her zaman ressam kalacaktır. İster henüz gençliğinde Hollanda'yı kahverengi tonlarıyla yansıtırken olsun, ister yaşlanmaya başladığında bir divizyonist kimliğine bürünmüş durumunda Montmartre'ın ve bahçelerinin ya da çılgın renk karışımlarıyla Güney'in ve Auvers-sur-Oise'in resimlerini yapmış bulunsun; ister kendini resme versin ister vermesin, ister lekede isterse deformasyonlarda kaybolsun; o her zaman ressam kalacaktır." O sözleriyle onun sanatçı ve ressam kimliğinin tartışılmazlığını vurguluyor.

Van Gogh'ta hiçbir zaman doğrudan anlatım aracı olmayan şiddet ve saldırganlık, maruz kalınmış/edilgin bir saldırganlığın anlatımı olarak belirir. Bu durum kimi zaman bütün çıplaklığıyla ortaya konurken kimi zaman örtülü biçimde kendini gösterir.

Bir Protestan papazının oğludur Van Gogh. Kendisine, bir yıl önce doğup çok kısa bir süre sonra ölen kardeşi Vincent'in adı verilir. Vincent çocukluk yıllarında kardeşinin mezarını ziyaret ettiğinde, mezar taşında sürekli kendi ismini okur. Jacques Lassaigne bu durumu, "Bütün çocukluğu boyunca, yitirilmiş başka birinin yerini dolduruyormuş gibi bir duyguya kapılmıştır" biçiminde ifade etmektedir.[5] Çok fırtınalı geçecek; çılgınlığa, ardından da intihara uzanacak yaşamının ve karmaşık kişiliğinin oluşmasında bu durumun da payı olduğu düşünülebilir. Sınırlı bir öğrenim gördükten sonra 1869'da tablo alım satım işleriyle uğraşan amcasının aracılığıyla bir sanat galerisinde iş bulur. Aynı yıl bu galerinin Londra'daki şubesine geçer ve orada ilk gönül kırıklığını yaşar. Ursula Loyer adlı bir genç kız tarafından hakarete uğrayarak reddedilmesi kendisini olumsuz yönde etkiler. Bunun üzerine önce Hollanda'ya evine döner, ardından aynı galerinin Paris şubesine çalışmaya gider. Bunalımını bir türlü aşamadığı için burada huysuz ve geçimsiz insan olarak tanınır, görevinden ayrılmak zorunda kalır. 1877 yılında önce İngiltere'nin Ramsgate kentinde öğretmenlik yapar, kısa bir süre sonra da Hollanda'nın Dordrecht kasabasında bir kitapçıda tezgâhtar olarak çalışır. Hayatının her döneminde aşırı dindar bir insan olan Van Gogh, papaz olmak amacıyla Amsterdam'da bir din okuluna başvurur, ancak sınavlarda başarılı olamaz. Daha sonra Brüksel'de ikinci sınıf bir ruhban okuluna devam ederek, 1878 yılında sıradan bir din görevlisi olabilir. Bu yıllar içinde Belçika'nın madencilik bölgesi olan Borinage'a gider ve yoksul madencilerin yaşamlarından etkilenerek, aynen onlar gibi sefil bir yaşam sürdürmeye başlayınca, Kilise tarafından görevinden alınır.

1880'de kardeşi Theo'nun sağladığı olanaklarla Brüksel'e gider ve burada ilk kez resim çalışmalarına başlar. Hayatının her döneminde kardeşinin desteğini ve sevgisini üzerinde hisseden, ancak bu sevginin altında sürekli ezilen sanatçı, bir kez daha ailesinin yanına Hollanda'ya döner. Burada da çocuk sahibi dul bir kadına tutulur, babasının karşı çıkmasıyla bu ilişkisinde de mutsuzluğu yaşar. Bu üzüntü sonrasında amcası Anton Mauve'nun yanına Lahey'e gidip resim çalışmalarını sürdürür. Van Gogh dini inançları ve idealist yaklaşımı gereği insanı öz olarak iyi kabul etmekte, toplumsal koşulların onu kötü yaptığını düşün-

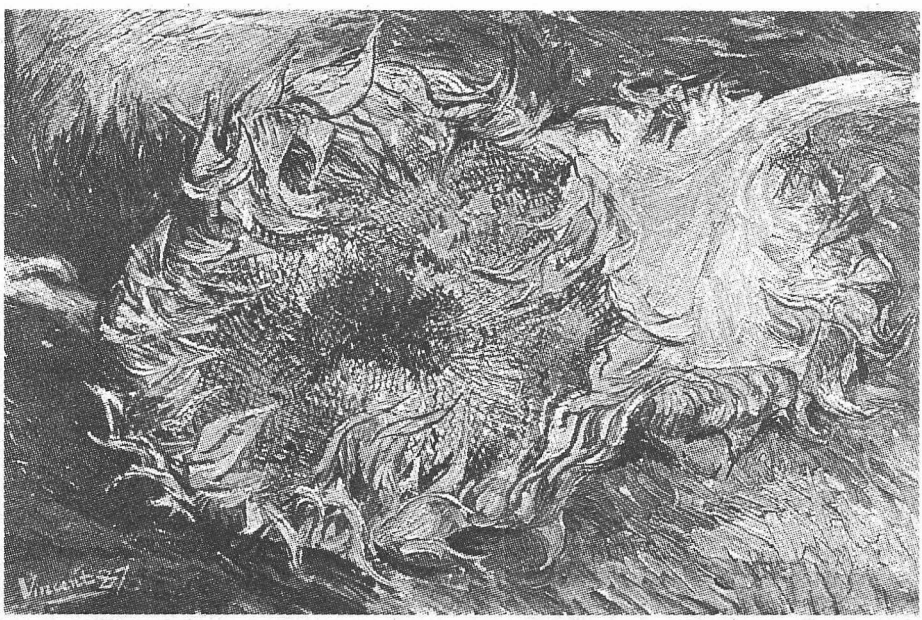

Günebakanlar, 1887

mekteydi. Bu nedenle bir süre de çirkin, alkolik ve hamile bir kadın olan Christina ile birlikte olur. Bu beraberliği yüzünden kardeşi Theo dışında bütün akrabalarıyla arası açılır, bu arada iyice yoksul düşer. Bu kadın tarafından hep aldatıldığı ve incitildiği için yeniden ailesinin yanına dönmek zorunda kalır. Burada da her zaman olduğu gibi mutsuz bir aşk yaşadıktan sonra, Anvers'e gidip bir süre bir resim akademisine devam eder, ardından Paris'te Ferdinand Corman Atölyesi'ne girer. Bu atölyede Toulouse Lautrec ve Emile Bernard ile tanışır, Bernard'ın önerisiyle Güney Fransa'daki Arles'a yerleşir ve buraya gelen Paul Gauguin ile aynı evi paylaşır. Kişilikleri çok farklı olan iki arkadaş sık sık kavga etmeye başlarlar, sonunda bir bunalım anında Van Gogh kulağını keser. 1889'da kendi isteğiyle St. Remy'deki bir akıl hastanesine yatar. 1890'da Auvers-sur-Oise'deki bir başka hastanede geçirdiği sinir krizi sonucu intihar eder.

Van Gogh'un Sanatı ve Saldırganlık

Resim sanatının en büyük ustalarından biri olan Van Gogh'un resme başlaması genç yaşlarına rastlamaz. Buna karşın 800'ü aşkın, şaheser denecek eser bırakır geride. Sanatçı tablolarında her şeyi, keskin ve sivri hatlarla resmeder. Biçimler sanki işkence edilircesine zorlanmış; garip helezonlar, kıvrımlar, büklümler olarak çarpıtılmış gibidir onun çalışmalarında. Gerçeği adeta bir şiir gibi anlatırken; her nesneye, her varlığa, doğadaki her öğeye insan olmaktan kaynaklanan korkunç duyguları aktardığı hissedilir. Bunlar onun ilginç ve vahşi kişiliğinin izlerinden başka bir şey değildir. Bu hoyrat ve hıpralanmış kişiliğine karşın, yaşamının son dönemlerinde yaptığı resimlerde yoğun bir lirizm ve olağanüstü bir güzellik göze çarpar. Burada hayat, toplum karşısında çok ağır saldırıya uğramış insanın umarsız haykırışları duyulur sanki. Emile Bernard, sanatçının bu resimlerinde; lekeler,

virgüller, çizgiler halinde parçalanmış izlenimi veren fırça vuruşlarıyla birlikte koyu renk boyalar kullandığını, ilginç teknikler uyguladığını belirtir.[6] Kendi huzursuzluğunu, mutsuzluğunu tekniğine de fazlasıyla yansıttığı ortadadır.

Van Gogh'un yaşanı tam anlamıyla engellenmiş, kısıtlanmış bir yaşam olarak tanımlanabilir. Çok şey olmak isterken hiçbir şey olamadığını düşünen bir insanın, benliğinde saldırganlığı barındırmaması olanaksızdır. O, babası gibi rahip olmak isteyen, ama sıradan bir din görevlisi olmayı bile güçlükle başarabilen bir insandır. Aşklarının hepsinde düş kırıklığına uğrayan Van Gogh burada da mutluluğu yakalayamaz. Ressam olarak başarısızlık korkusu da anlamsız değildir. Yaşadığı dönemde maddi ve manevi olarak sanatsal doyuma ulaştığı söylenemez. Sonuçta metafizik halisünasyonlarla başlayan krizler, kendine yönelik saldırganlığa kadar uzanır ve intiharına neden olur. Ünlü ruh hekimi Jaspers, Van Gogh hakkında "kişilik parçalanması ve bölünmesi" tanısında bulunur. 1890 yılının temmuzunda son nefesini verirken dudaklarından dökülen "ıstırap hiç dinmeyecek" sözleri ruh halini açıkça ortaya koyar.[7]

Bunların dışında Van Gogh'un yaşamında, yaşadığı dönem ve ortamla çok ciddi sorunları vardır. Yaşam öyküsünde görüldüğü üzere, sanatçının yaşamının önemli bir bölümü Londra, Paris gibi büyük Avrupa kentlerinde geçer. Bu yıllar kapitalizmin en acımasız dönemidir. Kent ortamı her şeyin bu sisteme/kapitalizme göre biçimlendiği, insanın ve insancıl değerlerin – neredeyse – ayaklar altına alındığı bir yerdir. Yine bu sıralarda Avrupa'da kırsal kesimlerden büyük kent merkezlerine yoğun biçimde göç başlamış, geleneksel-geniş aile çözülerek çekirdek aileye dönüş süreci başlamıştır. Geleneksel yaşamın kolay ve sıcak ilişkilerini bu karmaşık ortamda bulmak – artık – çok zordu. Van Gogh'un ikide bir "ülkesine, kasabasına" kaçıp, ailesinin yanına sığınması da anlamsız değildi. Bu can pazarında ayakta kalabilmek için yüklü bir sermayeye ya da pazarın istediği türden bir beceriye sa-

Ekin Tarlaları ve Kargaların Uçuşu, 1890

Doktor Gachet'nin Portresi, 1890

Kendi Portresi, 1890

hip olmak gerekiyordu. Dinsel bir ortamda yetişen, sınırlı eğitim alan, aşırı duygusal Van Gogh için bu karmaşayı çözümlemek hiç de kolay değildi. Çalıştığı atölyelerden birini anlattığı mektubunda arkadaşı Emile Bernard'a şunları yazıyordu. "...Adına atölye denilen yerlerde insanın resimle ilgili bir şey öğrenmesinin mümkün olduğuna inanmıyorum. Ayrıca yaşam sorunu konusunda da bilgi edinmek çok güç. Böyle yerlerde resim yapmak ve yaşamayı öğrenmek için, entrikacıların hilelerine ve göz boyama yöntemlerine başvurmadan hiçbir şey elde edilemez."[8] Sanatçı, burada yalnız atölyeyi değil, içinde bulunduğu sistemi özetliyor ve bu yeni yaşam biçimine uyum sağlayamadığını dile getiriyordu. Bu sistem içinde, dünyanın en iyi ressamlarından biri olmak değil, müşterinin istediğini "üretmektir" önemli olan. Van Gogh'un bir türlü kavrayamadığı şey budur işte. Bir keresinde maddi durumunu düzeltmek için sergi açmaya karar verir ve uygun bir yer bulamadığından Clichy Bulvarı'nda bir lokantaya resimlerini asar, fakat çok kısa bir süre sonra, müşterilerin iştahını kapattığı gerekçesiyle bu resimler lokantacı tarafından kapının önüne atılır. Bütün bunlar onun zaten sağlam olmayan psikolojisini çok kötü etkileyen olaylardır.

Sanatçıyı en fazla üzen şeylerden biri de maden kömürü ocağında din görevlisi olarak çalışırken gördüğü maden işçilerinin yoksul ve perişan halleriydi. Daha önce belirtildiği üzere, burada yoksul işçiler gibi yaşamak ve onlara daha yakın olmak istemiştir. Ancak o, bu ilişkilerin temel nedenlerini ve sistemi çözümleyecek birikimden yoksundur. Bu yüzden toplumsal baskı ve saldırı, onu resimlerinde yalnızca bireysel anlamda etkiler.

Van Gogh'un şiddet eğilimini örtülü olarak işlediği tablolarının en önemlileri 1887 tarihli *Günebakanlar* ile 1890'da yaptığı *Ekin Tarlaları* ve *Kargaların Uçuşu*'dur.

Resim I

Günebakanlar'da örtülü şiddetin resme hem teknik hem de anlamsal olarak yansıdığı görülür. Renklerin

coşkulu egemenliği, hemen fark edilen açıklık-koyuluk ilişkisi, kalın çizgiler halinde boya kullanımı, aynı renklerin farklı tonlarını yakalama ısrarı dikkat çekicidir. Ancak bunların özellikle vurgulanmak amacıyla kullanıldıkları söylenemez, her şey son derece doğal, kendiliğinden ortaya çıkmış gibidir. Renklerin karamsarca kullanımı, kalın-sert fırça darbelerinin sunduğu görüntüler hiç de ölçülü biçili bir çalışmanın ürünü değildir. En çok sevdiği ve kullandığı sarı renk, bütün insanlık acılarını insanın yüzüne çarpmaktadır sanki. Resmin bütününe yansıyan devingenlikte bile yaşadığı umarsızlıkların izleri fark edilir.

Resim II

Ekin Tarlası ve Kargaların Uçuşu adlı tablosunda da resmin bütününde gözlenen karanlık atmosfer, adeta kendi karamsarlığının yansımasıdır. Öbür resimlerinde de hemen görülebilen renklerin kirli kullanımı, burada içindeki öfkenin ifadesine dönüşmüştür. Maviler kirli mavi, sarılar kirli sarıdır. Ancak onun sarı kullanımında, her zaman insanın gözünü alan parlaklık burada da dikkat çeker. Sarının yanı sıra belli belirsiz kullanılan kırmızıdaki sert fırça vuruşları ıstırabının ve öfkesinin kanıtı gibidir.

Resim III

Doktor Gachet'nin Portresi hayat karşısında alabildiğince ezilmiş, onun saldırısı karşısında zavallılaşmış bir insan görüntüsü sunar. Seullaz bu tablodaki doktor için "yüzünde o günkü insanların taşıdığı acı"nın varlığından söz eder.[9] Gachet'nin gözlerindeki yıkılmışlık ve incitilmişlik, bir anlamda Van Gogh'un acılarının bu insana aktarımıdır.

Resim IV

Kendine yönelik şiddeti en karmaşık biçimiyle yansıttığı resimlerinden biri de, ölümünden iki gün önce yaptığı *Kendi Portresi*'dir. Burada sanatçının acı sonu sezilmektedir sanki. Üzerinden çıkan, kardeşi Theo'ya seslendiği mektubunda "Sanatım uğruna yaşamımı tehlikeye atıyorum ve bu yüzden aklımın yarısını yitirdim" yazılıdır.[10] Resme dikkatle bakıldığında, resmin bütününe yayılmış tek rengin, "yeşil-türkuvaz tonlarının" karamsar egemenliği görülür. Biçimlerinin keskin helezonlar şeklinde verilmiş olması, fırça vuruşlarının derinliği ve kalınlığı, tek rengin tonları arasındaki gidiş gelişler, konturların son derece delici kullanılması; üzerindeki yoğun baskıların yansımasıdır. Yüz çizgilerinin çok sert çizilmesi, yüzünün çirkin resmedilmesi, ayrıca türkuvazın önünde kızıl boyanmış saç ve sakalların çarpıcı görünümü onun karmaşasını ortaya koyar gibidir. Özellikle gözlerindeki acı, ürküntü ve sevgisizlik, ne tür bir şiddetin altında ezildiğinin göstergesidir.

Saldırganlık, sesini bu dâhi sanatçıya uzaklardan, derinlerden bir yerlerden fısıldayarak duyurmuş gibidir. O daha farklı ve yoğun bir birikime sahip olabilse, kendisiyle uğraşmaktan zaman bulup dış gerçeği daha nesnel ölçülerle çözümlemeye çalışsa, ortaya daha farklı ürünler çıkabilirdi, ve saldırganlık da daha değişik biçimlerde yansımasını bulabilirdi. ❑

(1) *Milliyet Türkçe Sözlük*, Milliyet Yayınları, II. Cilt, İstanbul, sf: 1249

(2) *Kamus-ı Türki*'den aktaran Artun Ünsal, "Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi", Cogito, Kış-Bahar 1996, Sayı. 6-7, ss. 29-31

(3) *Meydan Larousse*, İzlenimcilik maddesi, 6. Cilt, Sabah Yay., İstanbul. 1992, s. 627

(4) Seyit Kemal Karaalioğlu, *Edebiyat Akımları*, İnkılap ve Aka Yayınevi, İstanbul, 1980, 3. Basım, ss. 224-225

(5) Jacques Lassaigne, *Empresyonistler, Vincent Van Gogh*, Baskan Yayınları, İstanbul, 1980 s. 12

(6) Maurice Sarullaz, *Empresyonizm Sanat Ansiklopedisi*, Çev: Devrim Erbil, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1983, ss. 105-108

(7) Sadun Altuna, *Empresyonist Ressamlar, Hayatları, Eserleri*, Hayat Kitapları, İstanbul, 1961, ss. 137-146

(8) Jacques Lassaigne, a.g.k., s.12

(9) Maurice Sarullaz a.g.k., s.112

(10) Maurice Sarullaz, a.g.k., s. 113

VENEDİK

Gürhan Tümer

İzmir'deki Venedik

Kentleri yazan bir adam olarak, Venedik gibi, ünlü, hülyalı ve birçok kez gittiğim bir kenti, bugüne kadar hiç yazmamış olduğumu farkedince şaşırdım.

Bunun nedenini sordum kendi kendime. Ama doğru dürüst bir yanıt bulamadım. Bir ara, "Yoksa korktum mu?" diye düşündüm. Öyle ya, Goethe'den Dickens'a, Mark Twain'den Proust'a uzanan, koskoca bir Venedik edebiyatı vardı dünyada. Hayır, böyle bir nedeni de yoktu suskunluğumun. Olsaydı, Paris'i yazmaya kalkışabilir miydim hiç?

"Demek ki, sırası gelmemiş, zamanı gelmemiş" diyerekten, bıraktım peşini sorgulamanın.

Ama ondan sonra, bir süre, aklımda Venedik'le, daha doğrusu, Venedik yazısıyla gezdim İzmir'in sokaklarını. Alsancak'ta, bunu düşünerek dolaştım hep.

Böyle bir yazıya nasıl başlamam gerektiğini düşünürken, düşünürken, bir şimşek çaktı kafamda birden. Ve dedim ki : Şimdi ben İzmir'deyim; Venedik'i, İzmir'de yaşarken düşünüyorum. Öyleyse, ilk alt başlığım, neden "İzmir'deki Venedik" olmasın?

Evet ama, bu ne demekti? Bu başlığın altına neler konabilirdi, neler koymalıydım?

Bu soruyu şöyle yanıtladım :

İlk elde, birinci ve kesin olan "İzmir'deki Venedik", Venedik'i şu anda İzmir'de düşünmekte olan benim, düşümde var ettiğim Venedik'tir. Yani, Descartes'ça söylersek, şu : "Ben İzmir'de Venedik'i düşünüyorum, öyleyse İzmir'deki Venedik var."

Ama İzmir'deki tek Venedik bu değil. Daha başka Venedik'ler de var bu kentte. Ve ben, bunlar arasında, İzmir'deki çeşitli kurumların ya da kişilerin kitaplıklarındaki, kimileri bol resimli Venedik kitaplarında görülen, okunan Venedik'i de sayıyorum, çünkü benim için Venedik'le ilgili bir kitap, bir yazı da, Venedik'tir.

Sonra, biliyor musunuz ki, İzmir'de, Karşıyaka'nın ötesindeki Bostanlı semtinde, "Venedik Sitesi" diye bilinen bir yerleşme vardır. Buraya bu adın verilmesinin nedeni, sitedeki, karşılıklı iki sıra evin arasındaki boşluğa, bir

kanalın yapılmış olması, bu cılız yapay kanalın, Venedik kentinin ünlü kanallarını çağrıştırdığının varsayılmasıdır.

Bugün, "İzmir'deki Venedik" deyince var olanlar ya da benim aklıma gelenler bunlar.

Ama geriye dönüp geçen yüzyıllara baktığımda, bir ekleme yapabilirim. Şöyle :

Bilindiği gibi, uluslararası hukuk kurallarına göre, büyükelçilikler, konsolosluklar, temsil ettikleri ülkelerin toprakları olarak kabul edilirler. Yani, Paris'teki Türkiye Büyükelçiliği, İstanbul'daki Japon Konsolosluğu, sırasıyla, Fransa'daki Türkiye ve Türkiye'deki Japonya demektir.

İşte buradan yola çıkarak, diyorum ki : Bir zamanlar İzmir'de, bir Venedik Konsolosluğu vardı ve o, "İzmir'deki Venedik" idi.

Bu konsolosluk, uzun yıllar sürdürmüştür İzmir'deki varlığını. Dünyayı yıllar yılı sömüren, Osmanlı'dan da büyük ödünler koparan bu kent devleti, gücünü yitirip de ticari egemenliği, başta Fransa ve İngiltere olmak üzere, başka ülkelere kaptırınca, İzmir'deki Venedik Konsolosluğu da kapanmış, böylece, bu "İzmir'deki Venedik" yok olmuştur.

İzmir-Venedik-izmir

Benim için, İzmir-Venedik yolu, tıpkı Venedik-İzmir yolu gibi, sudur, denizdir ve o suyun, o denizin üstünde yüzen bir feribottur. Bugüne kadar, bu iki kent arasında, hep böyle gidip gelmişimdir. Ve deniz, elbette ki hep Akdeniz olmuştur. Ve feribotun adı, ya "Truva" ya da "Ankara". Yani ülkemin iki kentinin adı. Bu üç kent arasında, bundan daha başka, daha yakın bir ilişki, belki vardır ama, ben bilmiyorum.

İzmir-Venedik, Venedik-İzmir yolculukları yaparken, denize, dalgalara, köpüklere ve insanlara, bıkkın gemi adamlarına, mayolu turistlere, şalvarlı, yemenili Alamanya işçilerine bakarak düşler kurdum, rakılar, şaraplar, biralar, kahveler içtim, kitaplar okudum, öyküler yazdım. O daracık Korinthos Kanalı'ndan geçtim kaç kez.

Ve üçüncü günün sabahı, ya Venedik ya İzmir göründü. Onlara baktım geminin güvertesinden. İşte Kordonboyu oradaydı, işte San Marco oradaydı. Bu kentlerin dünleri, bugünleri, yarınları geçti gözlerimin önünden.

Sabahlar sanki hep biraz sisliydi.

Venedik'te ya da İzmir'de karaya ayak basmak ise, hem tıpatıp aynıydı, hem de çok farklıydı.

İner inmez gemiden, kente doğru yürüyüp gitmiştim.

Santa Lucia

Santa Lucia. Güzel Santa Lucia, güzelim Santa Lucia.

O bir şarkı. Akdeniz'in bütün ılıklığını, ama aynı zamanda da bütün hüznünü içeren bir şarkı.

O bir sevgili. Mavi gözlerini yarı kapayarak, başını hafif yana eğip uçları kıvrık uçuk sarı saçlarını belli belirsiz sallayarak ve dudaklarını ağır ağır açıp kapayarak, o şarkıyı söylüyor.

Ve Santa Lucia, bir gar. Bir tren garının adı. Venedik'te. Bu kente trenle gelenler o gara gelirler.

Bir kente trenle gelmenin, kendine özgü, hüzünlü bir şiirselliği vardır. Yaşadığım bir hüzün, tattığım bir şiirdir bu. Sevdiğimdir. Onun için de Pierre Sansot'nun, *Poétique de la ville* (Kentin Şiirselliği) adlı kitabının, "Les portes

de la ville : La gare" (Kentin Kapıları : Gar) adlı bölümünü, arada bir açar okurum, çünkü orada, bir kente trenle gelişleri ve bir kentten trenle gidişleri anlatır Sansot.

Venedik'e trenle gelmek ise, daha da farklı duygular uyandırır bende. En azından şaşırtır, çünkü bu kent bir su kentidir ya, bu özelliği nedeniyle, o bana hep, sanki bir adaymış gibi gelir ve böyle olunca da, az önce söylediğim gibi, bir an için de olsa, şaşkınlığa düşerim Venedik'e trenle her gelişimde.

Santa Lucia, aşinam olan bir gardır. Tuvaleti neresindedir, bedava içme suyu neresinden sağlanır, para bozdurmak ya da otel rezervasyonu yaptırmak için hangi köşesine gitmek gerekir, ezbere bilirim. Eğer Santa Lucia'ya, uzun bir gece yolculuğundan sonra, bir sabah yorgun argın varmışsanız ve hemen bir duş alıp kendinize gelmek istiyorsanız, söyleyin bana, göstereyim sizlere duşların yerini.

Rahat bir gardır. Düz ayaktır. Yani kimi garlardaki gibi, bir perondan bir perona geçmek için, üst geçitleri, alt geçitleri aşmanız gerekmez. Bavullarınızı taşımak için araba bulmakta güçlük çekmezsiniz.

Büyük Kanal'ın kıyısındadır. O nedenle de, dışarı çıktığınızda, hemen Venedik'le karşı karşıya gelirsiniz. Ama suya varabilmeniz için, Kanal'a doğru, taştan bir şelale gibi akan merdivenleri inmeniz gerekir.

Aşağıya vardığınızda, artık nereye isterseniz gidebilirsiniz. İsterseniz, sola dönüp yürümeye başlayın, isterseniz, hemen oracıktan, bir vaporettoya binip, Büyük Kanal'la ve onun kıyısındaki, zarif Venedik saraylarıyla tanışın.

Ama önce, geriye dönün ve Santa Lucia'ya bir bakın. O, tıpkı mavi gözlü, sarı saçlı, sevgili Santa Lucia gibi, son derece alçakgönüllüdür. Kız tek parçalı, süssüz, askılı giysisi içinde ne kadar yalınsa, gar da, dümdüz cephesiyle o kadar yalındır. Nasıl ki kız, o giysisiyle herkesin en şatafatlı biçimde giyindiği bir baloda bir dinginlik adası gibi insanın gözünü gönlünü rahatlatırsa, gar da, o cephesiyle, Venedik binalarının süslü cepheleri arasında, huzur veren bir vaha gibidir ve bence, bu görünümüyle, büyük bir mimari başarıdır. Bütün bu nedenlerden dolayı ben, Santa Lucia Garı'nı, adaşı olan o şarkıya da çok benzetirim.

Venedik'te Öğle Uykuları

Geceleri bile uyumayı sevmeyenler vardır. Ama bunların sayısının çok fazla olduğu söylenemez.

Gündüz uykularını sevmeyenler ise daha çoktur. Ben sevenlerdenim.

Ve zaman zaman, şöyle bir düş kurarım :

Sıcak bir yaz günü Venedik'te olsam. Tam öğle vakti, Rialto Köprüsü'nün yanı başındaki pizacıya otursam. Kendime, en sadesinden bir piza, yalnızca peynir ve domatesten yapılan bir marguerita söylesem, yanında da, sürahide getirilen, çok kaliteli olmayan, ama buz gibi olan bir şarap. Yesem, içsem. Uyku bastırsa. Kalksam, ağır ağır yürüyerekten, hemen iki adım ötedeki otelime gitsem. Güneş almayan, o nedenle de serin olan odama çıksam. Pencereleri açsam, kepenkleri kapatsam. Pijama filan giymeden, yalnızca donla ve atletle uzansam yatağa, sereserpe, yüzükoyun. Güzel bir uyku çeksem. Uyandığımda, bir de baksam ki, hava bulutlanmış. Sokaklar yaz sağnaklarıyla sırılsıklam.

Fırlasam dışarı. Yürümeye başlasam. Minik minik dükkânlar. Sayısız turist. Daracık kanalları minicik köprülerin üzerinden aşıp San Marco Meyda-

Oğuzhan Akay

BUGÜN DE AKŞAM ÖLDÜ

Ben kendime, döndüm

Resmi tarihçilere benziyordu kaçarken
Güneş
Yüzünü gösteren, içini gizleyen
Tepe ise ayakları suya
Karışıyordu ve benzemiyordu kendisine

Güneş tepenin ardında batıyordu
Gözüme
Kumsalda birkaç köpek gözü pek
Bitleriyle oynuyordu yani hisleriyle
Rüzgâr tepeyi, müzik geceyi arıyordu

Hepsi tuvalin üzerine yapışıp kalmalıydı
Oysa ressam ölü taklidi yapmaya gitmişti camiye
İşlenen suçların fiilleriydi hepsi failatün
Tek dişi eksik filler fiil olsun diye

Gümüşlük tepsiye kondu korsan kellesi
Parmağıma yüzük oldu, kallavi

23 Eylül '97/Gümüşlük

---

nı'na varsam. Ve orada artık, akşama kadar kalsam.

İşte böyle bir düş, bir Venedik düşü.

İşin ilginç yanı şu ki, yukarıda yazdıklarım, bütünüyle düş değil. Biraz da anı. Çünkü ben, bundan yıllar önce, şöyle böyle yirmi beş yıl önce, eşimle birlikte, yaşadım böyle bir gün. Piza yedik, şarap içtik, uyuduk. Uyandığımızda yağmur çiseliyordu. O gün, nedense, San Marco'ya değil de, bir mağazaya gittik. Şemsiyelere baktık mı bakmadık mı, bir şemsiye satın aldık mı almadık mı, hiç anımsamıyorum. Mağazadan çıktıktan sonra nereye gittiğimizi, ne yaptığımızı da. Ama o gün, Venedik'te, bol peynirli piza yediğimi, buz gibi beyaz şarap içtiğimi ve güzel bir öğle uykusu çektiğimi unutmadım.

Gondol Üzerine

Venedik demek, biraz da gondollar demektir, bir gondola kurulup ka-

nallarda süzüm süzüm süzülmek demektir. Venedik'te, bir gondola kurulup kanallarda süzüm süzüm süzülmek demek ise, keleklik demektir. Bu kente gelen turistin kelekliğinin en iyi göstergesi, eşiyle, sevgilisiyle ve suratındaki mutlu gülümsemesiyle, bir gondola binmesidir. Akşam üzeri, güneş batarken ya da gece olup Venedik ışıl ışıl aydınlandığında, gondol, o ünlü kanallarda, köprülerin altından süzüldükçe ve bütün bunlara bağlı olarak, turistin mutluluğu arttıkça, kelekliği de artar ve adam, dudaklarını, yanındaki kadının dudaklarına değdirdiği an, doruk noktasına ulaşır.

İşte bunun için, diyorum ki : "Kahrolsun gondollar."

Ya peki gondolcular?

Onlar ki, biraz süstürler, biraz da maskara ve soytarı, bakmayın öyle şen şakrak göründüklerine, aslında bıkmışlardır gondollardan ve balayların-da, herkes Venedik'e, gondola binmeye gelirken, onlar, bunların olmadığı, olamayacağı bir kente, örneğin Brüksel'e ya da Konya'ya gitmeyi düşlerler. Kimi gondolcular gerçekleştirebilirler bu düşlerini, kimileri gerçekleştiremezler.

Ve Venedikliler

Venedik'e birçok kez gittim ama, hiçbir zaman, bir-iki günden fazla kalmadım bu kentte. Sabah varıp akşam ayrıldığım bile oldu. Hele bir seferinde, Prag trenine aktarma yapmak için geldiğimde, Santa Lucia'dan dışarı çıkmadım, garın içinde bekledim.

O gün değil ama, başka gelişlerimde, daha uzun kalışlarımda, kenti elbette ki gezdim. Sokaklarında yürüdüm, meydanlarında dolaştım, köprülerinden geçtim, minik vapurlarına bindim, çok pahalı oldukları için, gondollarına binemedim ama, binenleri seyrettim, ünlü biennalinde sergilenen sanat yapıtlarını ve elbette ki, San Marco Meydanı'nı gördüm, oradaki kulenin tepesine bile çıktım, kartpostallar satın aldım.

Bütün bunları yapmak demek, Venedik'te bir turist, sıradan, hem de çok sıradan bir turist olmak demektir.

Ama bir yanda bunlar varken, bir yanda da, bir başka Venedik daha vardır Venedik içinde. Bugüne kadar hiçbir turistin ulaşamadığı, bundan sonra da ulaşamacağı, yalnızca Venedikliler'in yaşadığı, bildiği, alay ettiği, sevdiği, nefret ettiği, şükrettiği, küfrettiği bir Venedik'tir o.

Evet, Venedik'te yalnızca turistler, yani benim gibiler yoktur, Venedikliler vardır bir de. Tıpkı Dublin'de Dublinlilerin olması gibi.

Öyleyse, tıpkı Dublinlilerin yazılması gibi, Venediklilerin de yazılması gerekmiyor mu?

Bence evet ve işte bir deneme :

Onlar kimler?

Pek ünlüler var aralarında : Örneğin, Vecellio Tiziano, Vittore Carpaccio, Jacopo Robusti Tinteretto, Giovanni Antonio Canaletto. Büyük ressamlar, ustalar. Sonra, Marco Polo. Büyük gezgin, büyük maceracı ve hayli de palavracı. Ve Enrico Dandolo. Ünlü Doj, Dördüncü Haçlı Seferi'nin mimarı, Bizans düşmanı, kör bir adam ve çok büyük bir yağmacı. Ve Goldoni. Carlo Goldoni. Bir tiyatro yazarı. Ünlü "Commedia dell'arte"ye karşı bayrak açmış, oradaki, maskeli, kalıplaşmış tipler yerine, daha gerçekçi karakterler koymuştur. Bu yazarın, beni asıl ilgilendiren yönü ise, *İzmir Emprezaryosu* adlı bir oyun yazmış olmasıdır. Öyle, derin bir felsefesi olan bir oyun değildir bu. Eğlencelik bir şeydir. Bu oyunda, emprezaryonun biri, İzmir'den oyuncu getirir. Bu

oyunun İzmir'le ilişkisi bu kadarcıktır. Bu nedenle de, Sorbonne'da yaptığı yüksek lisans tezinde, Goldoni bu oyununa, "Şam Emprezaryosu" adını vermiş olsaydı, pek fazla bir şeyin değişmeyeceğini söyleyen Olaf Yaranga, bir bakıma haklıdır ama bir bakıma değildir, çünkü, İzmir'de, Alsancak'ta açılan İtalyan Kültür Merkezi'ne, o oyunu yazdığı için, o Venedikli yazarın adı verilmiştir.

Adlarını andım bunların, yeter, çünkü benim burada asıl yazmak istediklerim bunlar değil, başka Venedikliler, adı duyulmamış, sıradan Venedikliler. Bir mimar, bir biletçi, bir garson, bir gümrükçü, bir gazeteci, bir otelci. Böyle insanlar. Başka kentlerdekiler gibi yani. Ama onlar Venedikli oldukları için, ötekilerden biraz farklı. Şöyle ki :

Bence bir Venedikli, turistten bıkmış, biraz başını dinlemek, kendi kentini yalnız başına, hemşerileriyle yaşamak isteyen, bunun özlemini duyan, ama bu özlemine bir türlü, hele yaz aylarında hiç, kavuşamayan bir zavallıdır.

O, bu yönüyle, biraz Beyşehirliyi, biraz da Bodrumluyu andırır. Bodrumlu, Venedikliye, tıpkı onun gibi, turistten bıktığı için yalnız kalmak istemesiyle benzer. Beyşehirlinin Venedikliye benzemesi ise, turist yüzü görmemesine karşın, yine de yalnız kalmak, turistsiz yaşamak istemesindendir.

Ve işte bir Venedikli'nin kısa öyküsü.

Birçok önemli Venediklinin, içinde son uykusunu uyuduğu, bu nedenle de, kentin en önemli kiliselerinden biri olan, ama yabancılar tarafından pek rağbet görmeyen, Santa Maria Gloriosa dei Frari Kilisesi'nin yanı başındaki sokakta doğdu. Ancak iki gün yaşadı. Üçüncü günün sabahı, güneş Büyük Kanal'ın üstüne doğarken, doğduğu evde öldü. Bu kadar erken öldüğü için, onu kimse tanımaz. Sözgelişi, Canaletto gibi ünlü değildir. Ama tıpkı Canaletto gibi, Venediklidir, Venediklilerdendir. Onun bu düşsel yaşamöyküsüne, bu yazımın bu bölümünde yer vermemin nedeni, yalnızca ve yalnızca budur.

Ve bakın, ne diyor bir başka Venedikli :

Ben eski bir Venedikliyim, çok eski. Doksan yaşındayım. Ama bu bir şey değil. Benim Venedikli olarak eskiliğim, benden de eski. Şöyle ki : Biz yedi, belki de yetmiş yedi kuşaktır Venedikli'yiz. Daha Kostantiniye yağmalanmadan, o at heykelleri oradan getirilip, daha San Marco'nun girişine konmadan, daha San Marco yapılmadan önce de, Venedik'te yaşayan bir dedemin dedesi vardı benim. Dedemin dedelerinden biri, deniz savaşlarının birinde, nice Osmanlı levendi öldürmüştür besbelli. Dedim ya, biz çok eski Venedikli'yiz. Ben doksan yaşındayım. Artık çok yaşlıyım. Artık San Marco Meydanı'na çıkamıyorum. Yaz günleri orada güneşlenen, sapsarı saçlı, bembeyaz bacaklı Stockholmlu kızları göremiyorum. Ama onların orada hep var olduklarını, her yıl, yeni yeni gençlerin oraya geldiklerini biliyorum. Kentimin kanallarını da gezemiyorum, göremiyorum artık. Penceremin önündeki minicik bir kanalla yetinmek zorundayım. Çok üzülüyorum. Neyse ki, Venedik'te öleceğim. Bu bana güç veriyor, çünkü dedim ya, ben eski bir Venedikli'yim, hem de çok eski. ❑

Yelda Karataş

BEYAZ

Hiç tanımadığım Hüseyin Köse'ye

Evet "haritasız bir ülkeye çıkıyor hayat"
ne güzel
hiç tanımadığım bir şairin dizesinde bir yaşamla buluşmak
yaşam ki bilmediğimiz
ne çok bildiğimiz
ardından soluk soluğa duygular ve hiç
sevmediğimiz
o akıl her gün pencereye gelen
an!
belki her gittiğimizde dönmek istediğimiz
Hiçbir şey bitmez ki, yaşanır yalnızca...
andır kucağımızda tuttuğumuz uçuk menekşe
bellekte kendini anımsatan koyu karanlık
bir koku bir ses ya da bir kare
soluk soluğa kalan
Bir şiir
Bir yaşam
kimin gözleri kapanır birinin açılırken
bilmeliydik yaşarken uçurumun kenarında
bı-
rak-
ma-
yı
bir yüreği
oysa hep zamana kalır öğrendiklerimiz
çünkü kyeslovski der ki
"insan yaşayamadığı için ölür"
Ve biz sadece ölüm deriz o gövdeye
acıdan "ya da başka şeylerden"
karşımıza dikilirken bir ülkenin hayaleti

Bilinmez ki bu bitmeler nedir
neyi başlatır
bilmeden hayat.

OLMAK VE YAPMAK

Halûk Cengiz

Kırk yaşındayım ve bir bu kadar daha yaşamayacağım kesin.

Ne yaptım bunca yıl... Yaşadım işte; hemen herkes gibi, hemen herkesin yaptıklarını yaparak...

Yok yok, korkmayın; bir roman olamayacak kadar sıradan geçen yaşamımı anlatmaya kalkışacak değilim. Ama, ömrüm boyunca, bir şeye erişebilmek için öncelikle onu hak etmek, ona layık olmak gerektiğine bütün yüreğimle inandığımı; buna karşın, hiçbir şeye kolayca sahip olamadığımı; başkalarının yerinden kıpırdamadan, çoğu kez değerini bilmeden elde edebildikleri şeyler için bile benim her zaman çok uğraşmam, çok acı çekmem gerektiğini söylemeden de geçmeyeceğim.

Hayır hayır, her fırsatta yaşamından yakınıp duran mızmızlardan değilim ben. Hayır, herkesten ne daha çok, ne daha az haksızlığa uğradım. Hayır, şansa, yazgıya değil; belki bir parça rastlantılara inandım ömrüm boyunca, o kadar. Evet, zaman zaman kimi olumsuzlukların üst üste geldiğini ve beni bulduğunu düşündüğüm oldu ama, tüm olup bitenlerin ardından güzel günlerin geleceği düşüncesine de her zaman inançla bağlandım. Hayır, hiçbir zaman parayla pulla öyle hırslı ve sıkı bir ilişkim olmadı; her zaman sahip olduklarımla yetinmeyi bildim, dahası, elimdekilerden daha değerli şeyler olabileceğine hiçbir zaman inanmadım. Kısacası, ne başkalarının tek bir kuruşunda gözüm kaldı bugüne kadar, ne de malında mülkünde aklım.

Yaşamı her zaman ciddiye aldım. Yaptığım her şeyin, elimden gelenin en iyisi olmasına çalıştım; sonunda utanmamak için uğraştım. Başkalarıyla değil, kendimle yarıştım hep. Her zaman doğru bildiğim şeyi yaptım; yaptığım her şeyin sorumluluğunu üstüme aldım, hesabını kendime veremeyeceğim hiçbir şeyi yapmadım. Bu yüzden de ne herhangi birine hesap verme gereksinmesi duydum şimdiye dek, ne de yaptığım herhangi bir şey yüzünden pişmanlık yaşadım. Yaptığım her şeyin sonucunu daha başından kabullendim; yengileri alçakgönüllülükle, yanılgıları üzüntüyle, ama kendimden başka suçlu aramayacak kadar dürüstlükle karşıladım. Özür dilemeyi bilmenin bir erdem olduğuna, ama özür dilemeyi gerektiren şeyi yapmamanın daha büyük bir erdem olduğuna inandım, ömrüm boyunca. Dürüstlüğü, onuru, insan olmayı öne aldım yaşamımda. Önce kendimden, sonra da olup bitenle-

rin tümünden sorumlu tuttum kendimi. Bir de, bir şeye sahip olabilmek için, öncelikle onu hak etmek, ona layık olmak gerektiğine inandım her zaman.

Ama yine de kısa bir süre önce, bir gece, durup dururken, öylece otururken, "Kırk yaşındayım ve bir bu kadar daha yaşamayacağım kesin," deyiverdim işte kendi kendime.

Çünkü, evet, iyiydim, doğruydum, güzeldim, çalışkandım, temizdim ama, acı çekiyordum. Çünkü, hayır, her zaman iyi, doğru, güzel, çalışkan ve temiz olanlar kazanmıyordu. Dahası, artık çoğu kez kötü, yanlış, çirkin, tembel ve kirlinin dediği oluyordu. Üstüne üstlük, onlar hoşnuttu yaşamlarından, ben değildim... Çoktandır, yaptığım hiçbir şeyden tat alamıyordum. İlgimi çeken şeyler giderek azalıyordu yaşamımda; içimde bir şeyler eskiyor ve eksiliyordu sürekli. Eski neşem yoktu; kırk yılda bir güldüğümde, ne kadar uzun bir süredir gerçekten gülmediğimin ayrımına varıyordum. Buna karşın, olmadık zamanlarda, hatta kimi anlamsız filmlerin hiç de ağlanması gerekmeyen yerlerinde bile duygulanıyordum, gözlerim doluveriyordu. İçimde, nedenini çok da iyi bilemediğim bir hüzün, bir acı vardı sürekli; sanki, göğsüme saplı bir bıçakla dolaşıyordum gün boyu. Kaygılıydım; geleceği bilmem olanaksızdı elbette ama, bilinemezliğin ötesinde, can sıkıcı, insanı eritip tüketen bir belirsizlik vardı sanki benimkinde.

Pek çokları gibi ben de okumuş, bilgili, kültürlü, duyarlı olmanın kaçınılmaz sonucu diye yorumlamıştım yıllarca, içimde duyduğum bu kırgınlığı ve isteksizliği. Başkaları gibi gelişigüzel yaşamadığım, pek çok insandan daha çok şey bildiğim ve her konuda fazlasıyla duygulu, düşünceli olduğum için mutluluk duyamadığımı söyleyip anlamsız bir üstünlük duygusu ve kendimi beğenmişlikle katlanılabilir kılmaya çalışmış, daha doğrusu, düpedüz göz yumulabilir hale getirmiştim olup bitenleri. Kötüleri, yanlışları, çirkinleri, tembelleri, kirlileri saptamıştım kendimce; sorunları belirlemiştim ve yine pek çokları gibi ben de eğitimde aramıştım çözümü; öğretim sisteminde aramıştım; ekonomide, siyasette, bilimde aramıştım yıllarca... Kendimi avutmuştum, kendimi aldatıp durmuştum; yoktu.

Daha doğrusu, bunca yıl yanlış yerde arayıp durmuştum suçluları; gerçek suçlu bendim çünkü; evet, evet, bendim, benim gibilerdi : Haksızlığa dayanamadığını söyleyip de her türlü haksızlığa sessizce göğüs gerenler; her şeyin en iyisini, en doğrusunu, en güzelini, en temizini bilip de olup bitenlere ciddiyetle seyirci kalanlar, göz yumanlar; harekete geçmek için, her zaman başkalarının bir şeyler yapmasını bekleyenler; sözümona, direnenler...

Otuz yaşındaydım babamı yitirdiğimde ve ömrüm boyunca ondan daha iyi, daha doğru, daha güzel, daha temiz, daha kişilikli birini tanımadım. Ne ki, babamı yitirdikten birkaç gün sonra, "Her zaman doğru bildiği biçimde yaşadı ama, ömrü boyunca da bir mucize bekleyip durdu babanız," demişti annem, kardeşimle bana. Oysa, babamın kişiliğine ve inançlarına çok aykırı bir şeydi "mucize" beklentisi; bunu yapacak biri değildi babam. Hukukçuydu; yıllarca yargıçlık etmiş, ardından da avukatlıkla sürdürmüştü yaşamını. Üniversiteye gireceğim yıl hukuk fakültesine gitmek istediğimi söylediğimde, "Adaletin olmadığı bir yerde hukukçu olup da ne yapacaksın," diyerek karşı çıkmıştı isteğime. Ama adalete, dahası, tanrısal adalete, daha doğrusu, böyle bir adaletin olması gerektiğine yürekten inanıyordu. Annemin "mucize" dediği şey buydu işte : Babamın beklediği, hak ettiğine inandığı, belki de kendisinden çok ailesi, çocukları için dilediği, umut bağladığı şey buydu : Adalet, tanrısal adalet...

Elif

YİTİRİŞİN ŞİİRİ...

Bir su damlası
"*susuzluğumda...*"
uçup
"*avuçlarımdan*"
karışırken
dün'e

eskimiş elbiseleriyle zaman

"*O yaşlı şeytan!*"

çaldı

tüm düş çiçeklerini...

Artık
"*Sen yoksun* "

büyük yoksulluğumda

tek başına...

8 Temmuz 1997, NY

Babamı, yaşıtlarından çok önce yitirdik. O, ilk torununu birkaç yıl sevebildi sadece; benim ikinci oğlumla kardeşimin kızı, dedelerini ancak fotoğraflarından tanıyabildiler... "İyiler erken ölür" deyip duruyor ve böylece, ölenden övgüyle söz etmiş oluyoruz. Tanrı aşkına, bu kadar anlamsız ve aptalca bir avunma olabilir mi? İyi bir insan olmanın erken ölüme yol açmasıyla nasıl övünç duyulabilir?

Kırk yaşındayım ve bir bu kadar daha yaşamayacağım kesin.

Böyle giderse, ben de küçük oğlumun çocuklarını okşayamayacağım büyük olasılıkla. Dahası, küçük oğlumun evlendiğini görüp göremeyeceğimden bile kuşkuluyum. Bundan da geçtim; büyük oğlumun yaşamını kurtardığı günü görebilecek miyim acaba?..

Yıllarca, "Ölmek umurumda bile değil" deyip durdum. Hem de ne için? Sırf direndiğimi göstermek için.

Ama bugün, ölmek umurumda; umurumda da söz mü, düpedüz korkuyorum ölmekten. Çünkü, bu çocukları çok seviyorum ben, bu aileyi çok se-

viyorum. Onlarla birlikte olmayı, onlarla birlikte gülmeyi, yaşamayı çok seviyorum. Bu yüzden, korkuyorum ölmekten.

Ve sırf iyi bir insan olmaya çalıştığım için onlardan erken ayrılacağım belki de, öyle mi? Okudukları, yaşamlarını kurduklarını, evlendiklerini, çoluk çocuğa karıştıklarını göremeyeceğim; onları okşayamayacağım; onlara iyi bir gelecek kurmaları konusunda yardımcı olamayacağım; onları kötülüklerden ve tehlikelerden koruyamayacağım, öyle mi? Onlara bildiklerimi öğretemeyeceğim; onlara iyi, doğru, güzel, temiz, onurlu, kişilikli insanlar olmalarını öğütleyemeyeceğim, öyle mi?..

Hayır, değil!.. Çünkü, bunu hak ettiğimi, buna layık olduğumu sanmıyorum. Hayır, bir "mucize" beklemiyorum; olması gerekenin olmasını istiyorum sadece; sadece adalet diliyorum. Ve bunun gerçekleşebilmesi için, benim de bir şeyler yapmam gerektiğini düşünüyorum artık.

Direnmekten, dayanmaktan, susmaktan bıktım çünkü. Haksızlıklara uğramaktan ve aldatılmaktan bıktım. Aptal yerine konmaktan, saygısızlıktan bıktım. Herkesin her şeyi bilmesinden, ama yine de işlerin bir türlü yolunda gitmemesinden bıktım... Herkes kendi düşünce ve davranışlarının sorumluluğunu üstüne almalı artık; eleştirmekle, bir şeyin nasıl olması gerektiğini bilmekle bir yere varılamadığını öğrenmeli.

Hayır, "Bana dokunmayan yılan bin yaşasın," demeyeceğim artık; artık, gördüğüm yerde öldürmeye uğraşacağım yılanı; hatta bir süre sonra, sanırım özel yılan avı turları düzenleyeceğim kendime.

Hayır, her şeyi bildiğini söyleyen, her şeyi eleştiren, ama bunların düzelebilmesi için parmağını bile kıpırdatmayanlara yalancı olduklarını; bu çürümeye, bu yozlaşmaya, bu kötü gidişe biraz da onların yüzünden katlanmak zorunda kaldığımı söyleyeceğim.

Hayır, seçilmişlerin bütün görevlerinin, kendilerini seçen seçmeyen tüm ülke insanlarına hizmet etmek olduğunu; bundan başka bir işlerinin bulunmadığını; bunun için para aldıklarını, bunun için çeşitli olanaklara sahip olduklarını, bunun için orada bulunduklarını söyleyeceğim.

Hayır, yönetimde bulunanların adlarının yolsuzluklara, cinayetlere, vurdu kırdılara karışmasından; çete ya da mafya adı verilen yasadışı küçük çıkar toplulukları ile birlikte anılmasından; ve bu insanların hâlâ hiçbir şey yokmuş gibi yerlerinde oturuyor olmalarından; olup bitenler karşısındaki pervasızlıklarından ülkem ve insanlık adına utanç duyduğumu söyleyeceğim.

Hayır, bu ülkede bir din devletinin kurulmasına sonuna kadar karşı çıkacağım; bu konuda elimden ne geliyorsa yapacağımı söyleyeceğim. Bu arada, dinsel inançlarını bütünlemek görüntüsü altında yirmi kez, otuz kez, elli kez hacca giden devlet görevlilerinin, yöneticilerinin harcadıkları paralarda benim payım varsa, o payı kendilerine helal etmediğimi de söyleyeceğim.

Hayır, kavgaya, dövüşe yatkın biri değilim ben, sevmiyorum bunu; ama herkesin hakkı, benim haklarımın sınırına kadar ve bu, her şeyden daha önemli. Hayır, hiç kimseden ve hiçbir şeyden korkmayacak kadar korku içindeyim çoktandır.

Hayır, yanılmak korkusuyla susup oturmayacağım artık. Çocuklarımın, sessiz bir toplumun umutsuz ve düşsüz insanları olmalarına izin vermeyeceğim. Onlara, kendilerine güvenmeleri ve tek başlarına bile kalsalar doğru bildiklerini haykırmaları gerektiğini; yoksa, zerre kadar yakınma haklarının bulunmadığını söyleyeceğim.

Onlara hiçbir şey söyleyememiş bile olsam, bu yazıları bırakacağım en azından ve yaşamımla örnek olacağım.

"Kendi küçücük devrimimin hazırlıklarını başlatıyorum," demiştim bir yazımda. Belki de, yaşamı kendi akışına bırakmamaya karar vermektir bu hazırlıkların ilki; konuşmaya, düşüncelerini açık açık söylemeye karar vermektir... Sonra, bir alışveriş merkezinde, aracını başka araçların girip çıkmasına engel olacak biçimde düşüncesizce park etmiş birini aratıp çağırtarak, ona saygısız biri olduğunu söyleyebilmektir belki. Belki, on beş yıldır çalıştığı işyerinden, sırf haksızlıklara daha fazla dayanamayacağını söyleyebilmek için ayrılmaktır. Kırk yıldır yaşadığı kenti terk edip yeniden başlayacak kadar güçlü olduğunu göstermektir belki. Belki, çıkarlarına aykırı olacağını bile bile güçsüz, ama haklı olanın yanında yer almak; sonuçlarını hiç düşünmeden doğru bildiğini yapmak, ilkeli olup o ilkeleri savunmaktır belki de...

Suç ortaklarım olur mu, olmaz mı, bilmiyorum. Ama yine de bu kavgaya gönüllü yazılıyorum ben.

Başlattığım küçücük devrimimin hazırlıklarını sürdürüyorum, küçük başkaldırılarla. ❑

ÖLÜMÜNÜN 25. YILDÖNÜMÜNDE

ARKADAŞ Z. ÖZGER ŞİİR ÖDÜLÜ

Bugüne kadar şiir kitabı yayımlanmamış şairlerin aday olabilecekleri ödül için son başvuru tarihi 31 Mart 1998.

Adayların kitap bütünlüğü taşıyan, basıma hazır şiirlerinden oluşturacakları dosyayı,

Mayıs Yayınları
Milli Kütüphane cad. Elhamra İşhanı No: 31/701
Konak / İZMİR

adresine göndermeleri gerekiyor.

9 Mayıs 1998 günü açıklanacak olan ödülün seçiciler kurulu :

Sina Akyol, Orhan Alkaya, Veysel Çolak, Zeynep Köylü ve Hüseyin Peker'den oluşuyor.

Ödül kazanan kitap 1998 yılı içinde Mayıs yayınlarınca yayımlanacaktır.

Daha ayrıntılı bilgi için (0232) 446 46 36

Nazmi Ağıl

GÖKÇE YAZ

Uçuşan nedir? Toz zaman,
hoşçakal diyen bir elin girdabından
savrulup yağar yüzlerimize.
Dolunaylı bir gök altında, yol kıyısında
bir çeşme başında yakılan mangal
ateş böcekleri salar gibidir geceye,
yamaçlardan koyun melemeleri
ve en çok da çekirge ötüşleri duyulur,
yarasaların ve küçük kanatlıların
çırpınışlarıyla birlikte, tenimize
hafif bir esinti olarak çarpan. Yanılsama
değil, yüzlerimizden bir miktar küldür
kalkar bu dokunuşla, arabanın teybinden yayılan
saksafonun yapışır notalarına, "l" harfi
ince bir deredir, akar kurumuş sel yatağından
süzülüp iner kumsalına düşüncenin yaşanan
ve yaşlanan arasından. Fitzgerald "Gece güzeldir"
diye fısıldar kulağımıza. Bir şey mi dedin
hayır, rüzgârın taşıdığı bir ses olmalı
karşıdaki Rum köyünden, başıboş bir köpek gibi
dolaşan rüzgârın sahipsiz ve yıkıntı
evlerin sokaklarında. Gündüz gezerken
dikkat ettin mi kapısında bir çiçek
figürü vardı birinin, bir başkasının
üç yıldız, ağaç kakma, bir yerlerden gözüm
ısırıyor sanki. Aldırma, bütün yıkıntılar
birbirine benzer, yaşamak bir farklılaşma
çabasıyken nasıl eşitlerse ölüm soluk alan
ne varsa. Kıyıya yakın dipte, renk renk
balıkları, yosunlu kayaları, ışık oyunlarını
izlerken bugün yaban doğayı buldun sandın
ama gerçek yaban iki kulaç ötende başlayan
uçurumun karanlığıydı, ilk kez tanıştın
ve memnun oldum diyebildin mi ha? Hayır,
insanı bir an için bile yalnız bırakmayan (!)
kalabalığa doğru, suyun yüzeyinde boşlukta
nasıl kalabildiğine bile şaşıramadan
soluk soluğa yüzüşün aklımda. Koyu zeminde
nasıl da aykırı duruyordu acemi beyaz gövden,
kolay av, kül renkli bir sıçan ıslak tarlada.
Bir kafesin içinde hareket eden ve

kendisi ilerleyebilmek için gövdesinin
birkaç katı kafesi de sürüklemek zorunda
olan bir yüzücü düşün, işte öyleydi ruhun.
Olsun, bir yönünü daha tanıdın, kötü mü?
Berber, tıraşın bittikten sonra duvara
dayalı aynayı alıp ensene tutmuştu ve ilk
o zaman görmüştün arka yüzünü var oluşunun,
al sana bir ayna daha. Ama şimdi nereye
yerleştirmeli bu yeni şeyi, çantalar,
torbalar, hamak, buz kutusu, paletler,
gözlükler arasında? Merak etme kendisini
kapsayan bütün uzayı yutacak bir kara delik
olarak alır o yerini bilincin en tekinsiz
bölgesinde, ağını tamamladıktan sonra
örümceğin durduğu noktada tam, hafifçe ağdıran.
Taa uzakta, gölde, ağ atan balıkçılar, çekilip
dönecekler evlerine az sonra fakat
su halkı için uyurken de tehlike olmaya
devam edecek onlar, şu an çok özlediğin
birinin kilometrelerce uzakta olması gibi
ya da. Ağlar çekilir, ökseler toplanır,
tuzaklar gezilir ertesi gün şafakla,
uykudan sonra bir solucan soğukkanlılığıyla
koptuğu yerden eklenen bellek yola
düşürür avcıları, merak havayı saran
kekik kokusu gibi yerleşir bütün duyulara.
Ölmüşse av hayıflanılır, asıl haz onun hâlâ
canlı, hâlâ meydan okuyor oluşunda :
bir ressamın bir başyapıta son fırçayı çalışı
gibidir kendi ellerinizle son vermek bir hayata,
ağzınıza son damlayı akıtmak gibidir şaraptan.
Her zaman çekicidir biten şeylerin hüznü,
bir şeyler bitmelidir öyleyse ve yaz
tam mevsimidir savruluşların, en gereklidir.
Taa ki bir el tersi yönde hareketine başlasın
çevresinde dönenen her şeyin ekseninde,
bir şaşkınlık, bir durma noktası yaşanacak elbet
ama boşa dönen tekerleklerin kavraması gibi
birden yolu, artan bir ivmeyle bir kez daha
düşeceğiz girdaba. Usanmak mı bu döngüden? Asla,
panayırlarda satılan sarı pembe şeker pamuk
tadındadır bu macera ve lunaparkta doğurgan
bir balerinin eteklerinden kanatlanmaktır
savruluş, zamanı aşan bir hızla,
ki oturup beklemek zorunda kalırsınız onu
yol üstünde bir çeşmenin başında.

PALAVRA

Hürriyet Yaşar

On, on bir yaşlarındaydım. Evimizin yanında, yıllarca süren büyük bir inşaat vardı. Çalışırlarken olsun; paydostan sonra, inşaatın keresteleriyle yaptıkları masalar, sandalyeler, ranzalarla donattıkları şantiyede yemeklerini pişirirlerken olsun, o işçilerle bir arada olmak beni mutlu ederdi. Bağımsız, korunmasız bir arkadaşlık yaşardım.

Bir gün, onlardan biri, yıllar önce iriyarı dört beş köpeğin saldırısından nasıl kurtulduğunu anlattı bana.

Çok hoşuma gitmişti. Akşam babam gelince, hepsini, bütün ayrıntılarıyla ben de ona anlattım. O dinledikçe ben coşuyordum. Bitirince, beni üzeceğini bilse de söyleyeceğini belirten gülümsemesiyle, "Oğlum, yalan olur da, bu kadar da olur mu?" dedi.

İçimde bir şeyler şangır şungur yıkıldı.

Olmaz mıydı?

İşten geldi geleli anlatıyordum. O da öylece dinliyordu. İnanıyor sanmıştım.

Bir komşumuz vardı. Yaşlılığında yalnız kalınca, bize sık sık gelir oldu. Akşamları babamla karşılıklı çay içerlerdi. Hiç susmaz, hep anlatırdı. Kimlere kafa tutmamış, kimlere direnmemişti ki!.. Bakanlar, başbakanlar, valiler, belediye başkanları... Yoksulları, güçsüzleri kimlere karşı savunmamıştı!... Herkes payına düşeni alırdı onun anlattıklarından. Yargıçlar, polisler, ünlü kabadayılar...

Babam çok konuşmayı da, palavra atmayı da sevmezdi. Ama onun anlattıklarını, ses çıkarmadan, onu hiç bozmadan dinlerdi.

Peki, benim anlattığım o başkasının palavrasını niçin buruşturup elime vermişti?

Şimdi düşünüyorum da, ben onu anlatırken palavracı değildim de ondan, diyorum. Ben o olayda, palavrayı, olmuş diye yutmuştum. Babam da, parmağını boğazıma takıp çıkarttırmıştı.

Demek, palavra dinlemekteki en büyük beceriksizlik, olmuşluğuna inanmaktı onun. Bir kurmacaydı o. Kurmaca olduğunu sezerek dinlemek başka bir şeydi, olduğuna inanarak dinlemek başka.

Neydi palavra?

Abartı mı?

Övmek ya da övülmek için gerçekler yetmeyince, gerçeğin sınırını aşıvermez miydi insan?

Ya anlatmak isteyip de anlatamadığını sanınca?

Alçacık bir duvarın öte yanına atlar gibi. Atlarken kendini yakalamaz mıydı? Yakalasa da geçivermez miydi palavranın olduğu yana?

Yaşamın gerçeği karşısında küçülmek mi, palavra dediğimiz? O küçülme duygusuyla kapıldığımız büyüklenme mi?

Gerçeği karşınıza alıp onunla cebelleşmek yerine, kendinizi ve çevrenizdekileri ille de inandırma çabası mı?

Kuşkusuz öyle, demeyelim hemen. Palavradan kendimizi hiç kurtaramadığımız konularımız yok mu? Hani şu, palavra olduğunu en iyi bizim bildiğimiz palavralarımız... Yok, diyorsak, uğraşmayalım bu yazıyla. Gülümsüyorsak, birlikte düşünelim.

Herkesin bir büyük palavrası yok mu? Yaşamının palavrası...

Her yargıcın en büyük avuntusu, çok iyi bir yargıç olduğunu söylemesi değil midir? Yöneticinin çok iyi bir yönetici, hekimin çok iyi bir hekim, yazarın çok iyi bir yazar, öğretmenin çok iyi bir öğretmen olduğunu söylemesi de öyle.

Bunlar kötü şeyler mi? Dahası, insanın söylemekten kendini alıkoyabileceği şeyler mi?

"Mutluluğu yaşamımda yakalayabilsem, şiirle miirle uğraşmam," diyordu bir arkadaşım. "Ben şiirle avunuyorum. Yoksa ne işim var şiirle! Yaşamaya bakarım." diyordu.

Şiirlerin en güzellerini yazmak için yaşamak ne sayılmalı peki?

İşin doğrusu, benim de düşüme yetenek perisi girip, "Yazarlık mı, yurtyönetimi mi?" diye sorsa, yurtyönetimi derdim. Siz ne derdiniz?

Yaşamın karşısında, gerçeğin karşısında bir duraksama ile, bir gerileme ile ilişkili bir şey mi söze yöneliş?

Sanat dediğimizin içinde, doğru bildiğimizi güzel söylemek de var mı? Var diyorsak, bir doğrumuz da var demektir. Onu, "yaparak" yaymaya çalışmak varken, söylemekle yaymaya çalışmayı seçmek, yaşamdan bir adım geri çekilmek mi yoksa?

Yine geldik söze.

"Palabra," ('v' ile değil, 'b' ile) "söz" demekmiş İspanyolca'da Anlam çerçevesi de, Türkçe'deki gibi geniş. "Sözcük, anlatım, vaat, söz, söz hakkı" anlamlarına geliyormuş. Türkçe'ye, "herhangi bir konuda gerçeğe aykırı, uydurma söz ya da haber, uzun ve boş konuşma" anlamlarıyla ve argo kimliğiyle girerken, "palavra"ya dönüşmüş. (Yurt yönetimine söyunanların uzun söylevlerini, nasıl anımsamayız şimdi?)

Doğu yanımıza dönelim, sonuç yine aynı. Farsça "laf"ın anlamını, "palavra" diye vermiş elimdeki bir Farsça-Türkçe sözlük. "Laf-zen" için de, "palavracı" demiş. Türkçe Sözlük de, "lafazan"a, "geveze" diyor.

Eskiden çalıştığım yerlerden birinde, ara sıra işe geç kaldığında, "Kalkamadım. Kusura bakmayın," demekle yetinen bir arkadaşımız vardı. Bir başka arkadaşımız da, her üç günün birinde geç kalır, "Uyandım, saat sekiz buçuk-

tu," diye başlardı. "Duş aldım, gömleğimi ütüledim, fırladım." Burada susar, toplayabildiğince hak veren bakışı topladıktan sonra, "Trafik de içinde, kırk dakikada geldim," derdi. Gecikmesi topu topu on dakikaydı. Ama sık sık geciktiği için, bunca söze gereksinme duyardı. Öteki, geç geldiğinde, "Kalkamadım" der, çoğunlukla zamanında gelirdi.

Birinde, gerçeği karşısında görmekten korkma, ötekinde, gerçekle karşılaşırken toparlanabilen özgüven mi söz konusu?

Yoksa, insanoğlunun ilk sözcükleri, korku belirten çığlıkları mı? Böyle düşünmek karamsarlık olmalı. Sevinç çığlıklarımızı neden yok sayalım?

Şimdi çığlıklarla değil, sözcüklerle konuştuğumuza göre, biz yine gelelim söze.

Karadeniz'in yeşil ve yeşilinin çok güzel olduğunu, o yeşili önceden görmüş ve sevmiş birine anlatırken, onun için bir palavracı olur muyuz, olmaz mıyız?

Bir rengi hangi sözcük görmek kadar anlatabilir? Bir sesi hangi sözcük, duymak kadar?..

Gerçeğe söz katmakla mı başlıyor palavra? Gerçeği söze dökmekle, dile vurmakla?..

Hangi söz içimizdekini tam olarak anlatabiliyor yanımızdakine?

Yine de, sözü bulmuş, işlemişiz. Birlikte duyup düşünmenin yolunu böyle mi bulmuşuz yoksa? Ben karşımdakine içimdekini ileteceğim, o da bana.

Durur muyuz? Daha iyi anlatacağız. Daha kestirme, daha etkileyici...

İşte söz, işte dil mi? Ya resim, müzik! Onların sözcüğe gereksinmesi yok. Ama hangi fırça bir rengin aynısını iletebilir bize? Hangi şarkıcı ya da besteci, bir sesin aynısını?

Öykünmek mi palavra? İşte ses, işte renk, işte söz.. mü?... İşte resim, işte müzik, işte şiir, öykü.. mü?..

Anlatmak olmasa, olur muydu palavra?

Babam sevmez görünür, ama dinlerdi palavrayı. İnandığımızda kızardı. Söylemek başka, dinlemek başka, yaşamak bambaşka iş olmalı.

Bu palavram babam için. Okuyacak. Sözü uzatırsam yine kızar. Keselim. Palavradan kaçmak için. ❑

e. e. cummings

Seçilmiş Şiirler

Çeviren : Suphi Aytimur

ADAM YAYINLARI

GÜLÜN ADI ÜSTÜNE DÜŞÜNCELER

İzzet Göldeli

"Adam Sanat"ta yayımlanan yazımdan[1] sonra, bir süre için de olsa, Umberto Eco'yu unutmuştum. Sidney güneşi altında Dawn Fraser'in güvertesinde, kent merkezine (Circular Quay'e) yol aldığım bir gün Akova'nın "Milliyet Sanat"taki yazısında[2] Sümela Manastırı'nın merdivenlerinden, üstelik Güven'le(Turan) birlikte, inerken karşıma çıkınca birden Sidney kıyıları Karadeniz kıyılarına dönüştü. Hızla çıkmaya başladım, türkülerle ayin seslerinin birbirlerini dinledikleri günleri durup hayal ettiğim merdivenleri, yetişir onlarla birlikte inerim diye. Olmadı, iskeleye yanaşmıştık.

Sidney'de habersiz kapımı çalıp karşıma çıksaydı, ya da atlaslarda bile adı zor bulunan adalardan birinde bir el yazması kitabı karıştırmaya gittiğini okusaydım bu denli şaşırmazdım.

Öğle tatillerini çoğunlukla kent merkezindeki işyerimden çıkıp uğramadan edemediğim kitapçılarda, kitaplıklarda geçiririm. Bilgisayar kayıtlarında, kitaplık raflarında bir Türk yazarın adını ya da Türklerle ilgili bir yayını ya da bir ipucu görsem günboyu örtük kalan o ilgi aralar kapılarını, pencerelerini, seğirtmeye başlar ıssız yollarımda, canevimde. *Anadolu Masalları*'ndan, *19.yy.da Osmanlı İmparatorluğunda Dokuma Tezgâhları*'na *Sudan'daki Türk Evleri*'nden Le Courbusier'nin İstanbul'u, Anadolu'yu da kapsayan Doğu gezisi notlarına kadar ne geçerse elime getiririm eve. Ana kültürümü bir başka dilde yaşamaya, serüvenlerini izlemeye koyulurum. Kimi zaman beni garip bir "av", "keşif" heyecanıyla donatan bu ilgi üniversite kitaplıklarına dergi, kitap taramaya ya da semt (belediye) kitaplıklarındaki "stok yenileme" satışlarına gönderir. Ne zaman belediye kitaplıklarındaki bu satışlara gitsem garip bir hüzne kapılırım. Kitapların, dergilerin, plakların yerlerinden edilmesine kütüphanecilerin haklı nedenleri de olsa içerlerim. Bir bakarsınız, raflarında yaşlanan yüzlerce kitap yerlerinden olmuşlardır. Acımasız kütüphanecinin "iptal edilmiştir" damgasını yiyen kitap neye uğradığını anlamadan kendini satış tezgâhının üstünde buluverir. Satırlarına kasırgaların pusu kurduğu, sayılara biçimlerin karşılık verdiği, resimlerle, grafiklerin sözcüklerle karşılıklı dertleştiği, acıların, sevinçlerin yıllandığı, içlerine yaşamlarımızı gömdüğümüz kitapların işini bitirmiştir damga. Bir daha dönemezler yerlerine. Hepsini bir

gelecek korkusu sarmıştır : Dillerinden anlayan, anlatacaklarını dinleyen sevecen ellere mi düşeceklerdir, yoksa?

O satış günlerinden birinde, Thilda Kemal'in çevirisiyle *Binboğalar Efsanesi*'ni kolundan kapıp evimdeki "sıcak" rafına yerleştirdikten sonra bir "oh" çekmiştim, kurtuldu diye. İç kapaktaki damga, geçirdiği "ölümcül kazanın izi" olarak kaldı yine de... Bir başka ülkede yaşarken ana kültürünüze bakışınız değişir, çoğunlukla. Ev sahibi ülkenin sunduğu "kimliği" daha doğrusu sizi değişime hazırlayacak ortam ve olanakları benimsemezseniz kapanmayan bir yara olup çıkabilir, ana kültürünüzle olan bağınız. Rastlantıya bakın, bir başka gün, bir başka Yaşar Kemal kitabı daha kurtarılmayı bekliyordu : Kentin ünlü kitapçısı Dymocks'ın merkez şubesinde karton kutuların içinde, dedektif romanlarının itip kakışına, bayat sevi öykülerinin sataşmalarına karşı yarım mangalık Yaşar Kemal kuvvetlerinin güç durumda olduğu daha ilk bakışta anlaşılıyordu. Fiyatının da etkisiyle dayanamadım, yarım mangayı ellerinden kurtarıverdim. Armağan ettiğim Avustralyalı dostlarım sevmişlerdi *Kuşlar da Gitti*'yi. İz sürdüğüm günlerden birinde hırpalandığı için ikinci sınıf işlemi gören kitaplar arasına atılmış *Reflections on the Name of the Rose* (Gülün Adı Üstüne Düşünceler) karşıma çıkınca gömü bulmuşlar kadar keyiflenmiştim. Kitaptan o ana kadar haberim olmamıştı. Acaba yazı ve denemelerini kapsayan *Travel with a Salmon* (Som Balığıyla Yolculuk) gibi mi işlem görmüştü? Kitabı (Som Balığıyla Yolculuk) Dymocks (merkez şube) gerilerdeki raflarından birinde şöyle birkaç hafta gösterip yok edivermişti. Bir daha da ortaya çıkmadı. Ama *Önceki Günün Adası* için durum hiç öyle olmadı. En gözde raflarda "Umberto Eco'dan yeni bir roman" duyurusuyla ve sanki romanın olmayanlara karşı ayrıcalığı olduğu vurgulanarak sergilendi. Bu tür ayrıcalıklı duyuruları zaten Dymocks çoğunlukla romancılara bir de ünlerini sporcu, popcu, artist olarak kazanan zoraki, iğreti yazarlara yapar. Dymocks'ın merkez şubesindeki Eco'nun kitabıyla ilgili sergileme düzenini ilkeleri gereği tüm ülkedeki şubelerinde hemen hemen aynı biçimde uyguladığı geldi, daha sonra usuma.

Yazar anlatısında yer alacak öğeleri bir araya getirmeye giriştiğinde sorunlar da görünmeye, sökün etmeye başlarlar. Kurmaca dünya kendini oluşturacak öğeler ortaya çıktıkça kurallarını belirler. Yazarın yarattığı bu imgesel dünyanın kurallarına uymaktan başka yolu yoktur, bir bakıma. Anlatının gelişmesiyle birlikte kurulan düzene, dünyaya bağımlılık da artar. Kurmaca dünya eninde sonunda yazarı tutsak alır, öğeler yazara karşı bağımsızlıklarını kazanıp bayraklarını dikerler yazarın kalesine.

Eco'yu harekete geçiren bir keşişin zehirlenmesi düşüncesi olmuş. Başlangıçta anlatısını günümüzde bir manastır çevresinde tasarlarken, "Kış uykusuna yatmış bir ortaçağ uzmanı değil miyim," deyip ortaçağı seçiverir. Bir başka gerekçesi daha var : Günümüzü televizyon ekranı aracılığıyla biliyorum oysa Ortaçağın bilgisine aracısız sahibim."

Anlatıcı ürününün yorumlanmasına yol açmamalıdır. Ancak bu erdemli ilkenin en önemli düşmanı anlatının bir adının olması gerekliliği gerçeğidir. Ne yazık ki başlığın kendisi yorum için bir anahtardır. *Suç ve Ceza*'nın, *Şato*'nun ya da *Savaş ve Barış*'ın neler anımsattığını düşünün. Yazar için kimi zaman en kestirme, en az korkulu yol kahramanın adını vermektir romana *Robinson Crusoe* ya da *David Copperfield* gibi. Böylece başlık kahramanın adıyla kendini sınırlandırmış olur. Ancak her zaman yazarın elinde böyle bir çözüm olmayabilir. *Kara Kitap*'ı kahramanının adıyla yayımlamayı yazarının

göze alabileceğini düşünebiliyor musunuz? Eco'yu da bir hayli tasalandırmış romanına ne ad koyacağı. Yalnız ne ad koyacağı değil, romanı kimin anlatacağı da.

Romancının usunda *Gülün Adı*'ndan önce *Suç Manastırı* dolanmaya başlamış. Ancak bu başlığın okura kitapta esrar ve eylem arattıracağını ve okuru hayal kırıklığına uğratacağını düşünüp vazgeçmiş. "Oysa," diyor Eco, "benim hayalim kitaba *Melkli Adso* adını koymaktı. Yansız bir başlık olmasından da öte her şeyden önce kitabımın anlatıcısıydı Adso. Ancak ülkemdeki yayımcılar böyle tamam adları sevmezler." Romanın başlığındaki "gül" için söylediklerini paylaşmamak elde değil. "Gül anlam bakımından öylesine zengin simgesel bir figür olmuş ve öylesi kullanılmıştır ki günümüzde neredeyse anlamı kalmamıştır." Ama onun da istediği budur; okuru yönlendirmeyecek tersine yolunu şaşırtacak, okur başlığı yorumlamak için nereye başvuracağını bilemeyecektir.

Eco romanı kimin anlatacağı konusunda karara varırken hayli bocalamış : "Yalnız Ortaçağı değil, Ortaçağda ve o çağın günlükçüsü ağzıyla anlatmaya karar verdim. Acemi bir anlatıcıydım. Geçmişte anlatıcılara hep karşı taraftan bakmıştım. Utanmıştım öykü anlatmaktan. Bir maske ; gereksindiğim buydu. Ritmlerini ve masumiyetlerini yakalayabilmek için Ortaçağ günlükçülerini yeniden okumaya koyuldum. Onlar benim için konuşacaklardı, ben de kuşkudan kurtulmuş olacaktım. Kuşkudan kurtulmuş ama metinlerarası yankılardan değil. Böylece yazarların hep bilmiş oldukları şeyi yeniden keşfettim (tekrar tekrar bize söylenmiş olan): Kitaplar her zaman öteki kitapları konuşurlar, her öykü daha önce anlatılmış olan bir öyküyü anlatır. Homer bunu biliyordu, Aristo da bunu biliyordu. Rabelais ve Cervantes'in sözünü etmek bile gereksiz. Öyküm, bulunmuş bir el yazmasıyla başlayabilirdi ve (doğal olarak) bu da bir alıntı olacaktı. Böylece girişi hemen yazdım, anlatımın içinde üç aktarım düzeyinin olduğu dördüncü bir aktarım düzeyine oturtarak : Vallet dedi ki dedi Mabillon dedi ki dedi Adso diyorum. Artık kuşkuların tümünden kurtulmuştum."

Umberto Eco, *Gülün Adı Üstüne Düşünceler*'de açık yüreklilikle kendisiyle, romanıyla (kimi yerde okurun tepkisine de yer vererek) hesaplaşır, kitapta okur için örtük kalan noktaları aydınlatır, yazarken karşılaştığı sorunları nasıl alt ettiğini anlatır. Bir anlamda günümüzde yazmanın giderek daha da zorlaştığına işaret eder.

Dawn Fraser iskeleye yanaşıyor. Yer değiştiriyor, kurmaca dünyayla zorunluluklar dünyası.❑

(1) İzzet Göldeli, "Gülün Adı'ndan Sonra Eco", Adam Sanat, İstanbul, Sayı 77, 1992, ss. 70-73.

(2) Akgün Akova, "Sümela Manastırı'ndaki Taşkıran Çiçeği," Milliyet Sanat, İstanbul, Sayı 368, 1995, ss. 35-37.

DERGİMİZE GÖNDERİLEN KİTAPLAR

Şiir

KENDİNİ AYNALARDA ÇOĞALTAN ŞEHİR
Mustafa Aydoğan, *İz*, 53 s.

YAĞMUR YÜREĞİNE YAĞARSA
Filiz Doğan, *Yarın*, 80 s.

ÖMRÜMDE BİR YIL
Kobayaşi İssa, Türkçesi : Coşkun Yerli, *İyi Şeyler*, 100 s.

GÖL FELAKETLERİ
Turgay Kantürk, *Noyirmiyedi*, 64 s.

YAZ DAĞINIKLIĞI
Sumer Omay, *Dünya Kitap*, 56 s.

İÇİMDEKİ UZAKLAR
Burhan Mendi, *Özgün*, 80 s.

SİPERLER
Mehmet Taner, *Noyirmiyedi*, 64 s.

KRİSTAL KRAL
Enver Topaloğlu, *Noyirmiyedi*, 78 s.

BAYAN ELMA
Engin Turgut, *Noyirmiyedi*, 79 s.

MUTLU KADINLAR
Gürhan Uçkan, *Yarın*, 56 s.

Roman, Öykü, Anı

BİR SOLUK YAZ
Sururi Baykal, *Yarın*, 148 s.

DÖNÜŞLER
Erhan Bener, *Ümit*, 304 s.

KARATAVUK
Anne-Marie Galat, Çeviren : Ece Korkut, *Telos*, 256 s.

ACININ ASKERLERİ
Burhan Günel, *Yarın*, 283 s.

KOSTAK KIZI
Şükran Kozalı, *Yarın*, 159 s.

GEÇMİŞE AÇILAN PENCERE
Uğur Kökden, *Yapı Kredi*, 137 s.

DÜNYA KALEMİMİN UCUNDA
Orhan Kural, *İnkılâp*, 304 s.

BİR YANIM BAHAR
BİR YANIM KIŞ
Sevgi Özel, *Ümit*, 190 s.

RUH İKİZİNİ ARAR
Mahir Öztaş, *Yapı Kredi*, 182 s.

Mizah

GÜLMENİN ÖZÜ
Charles Baudelaire, Türkçesi : İrfan Yalçın, *İris*, 120 s.

KARİKATÜR ÜZERİNE YAZILAR
Turgut Çeviker, *İris*, 432 s.

GÜLMEYE VE DELİLİĞE DAİR
Hippokrates, Türkçesi : Mehmet Ali Kılıçbay, *İris*, 55 s.

MİZAH YARATMA EYLEMİ
Arthur Koestler, Türkçesi : Sevinç Kabakçıoğlu-Özcan Kabakçıoğlu, *İris*, 118 s.

GÜLMEYİ CİDDİYE ALMAK
John Morreall, Türkçesi : Kubilay Aysevener-Şenay Soyer, *İris*, 193 s.

ERKEN İSLAMDA MİZAH
Franz Rozenthal, Türkçesi : Prof. Ahmet Arslan, *İris*, 247 s.

KARİKATÜRK
Karikatürcüler Derneği Haber Bülteni, Aralık 1997, Sayı : 45

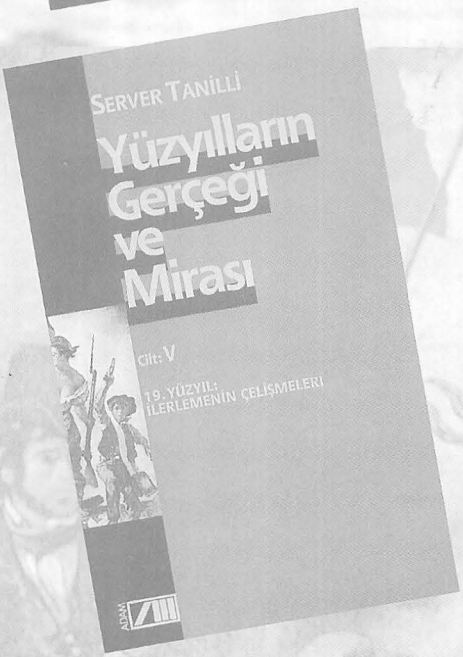

Araştıran, aydınlatan,
yol gösteren yapıtlarıyla

Server Tanilli

İyinin, güzelin, doğrunun,
haklının ardında bir araştırmacı;
yüzü hep geleceğe dönük
bir bilim adamı...

ADAM
değerli kitaplar yayınlar.

Küçükparmakkapı Sokak No: 17 Beyoğlu 80060 İstanbul Tel: (0-212) 293 41 05-06

SANAT ADAM
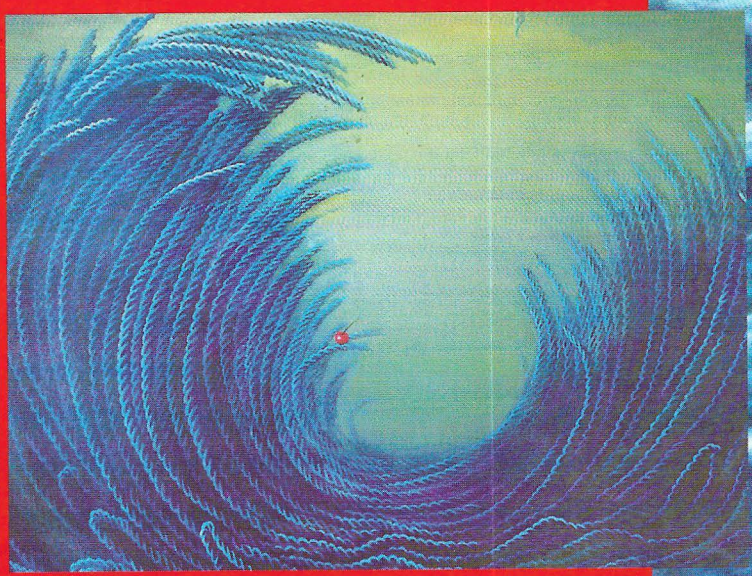
AYDA BİR YAYINLARI